

Kronika życia literackiego w PRL 1945

Oprac. Jadwiga Czachowska

Digitalizacja przeprowadzona w ramach zadania „Cyfrowe zasoby dokumentacji literatury polskiej w wolnym dostępie” realizowanego przez Fundację Akademia Humanistyczna w partnerstwie z Instytutem Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk i Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza. Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

1945

STYCZEŃ

- 3 O d z n a c z e n i a p a ń s t w o w e. Za wybitne zasługi w walce z okupantem niemieckim lub w odbudowie życia państwowego, społecznego, kulturalnego, gospodarczego Odrodzonej Polski uchwałą KRN zostali odznaczeni m. in.: Orderem Krzyż Grunwaldu II kl. - S. Żółkiewski, Orderem Krzyż Grunwaldu III kl. - J. A. Król, J. Ozga-Michalski, Orderem Odrodzenia Polski II kl. - W. Rzymowski, Orderem Odrodzenia Polski III kl. - S. Jaracz, Orderem Odrodzenia Polski IV kl. - H. Boguszevska, J. Borejsza, J. Kornacki, M. Naszkowski, Orderem Odrodzenia Polski V kl. - K. Kuryluk, J. Kuśmierk, S. Nadzin, Krzyżem Walecznych - S. J. Lec, Złotym Krzyżem Zasługi - J. Putrament, R. Werfel, J. K. Wende. ("Monitor Polski", nr 5) • 4
- 14 I n a u g u r a c j a p i e r w s z e g o r o k u a k a d e - m i c k i e g o n a U n i w e r s y t e c i e ~~im~~ M a r i i C u r i e - S k ł o d o w s k i e j w L u b l i n i e. Po przemówieniu rektora prof. dr H. Raabego wykład inauguracyjny wygłosił prof. dr J. Blaton Od naturalnej do sztucznej promieniotwórczości.
Obok istniejących uprzednio 4 wydziałów (por. poz. 5⁶/44)
- 10 I z o s t a ł u t w o r z o n y n a U n i w e r s y t e c i e W y d z i a ł F a r m a c e u t y c z n y. 2
- 17 W y z w o l e n i e W a r s z a w y p r z e z w o j s k a r a d z i e c k i e i ~~ed-~~ ^{jednostki} ~~działy~~ I A r m i i W o j s k a P o l s k i e g o. 3
- 18 W y z w o l e n i e K r a k o w a. 4
- 19 W y z w o l e n i e Ł o d z i. 5
- 21 P o w s t a n i e c z a s o p i s m a "N o w a E p o k a".
Tygodnik poświęcony zagadnieniom polityki, kultury i sztuki ukazał

się w Lublinie jako Naczelny Organ Stronnictwa Demokratycznego. Wydawcą pisma był Zarząd Główny SD, redaktorem H. Lukrec. Od nr 2 z 21 II pismo wychodziło w Warszawie początkowo bardzo nieregularnie; do końca 1945 r. ukazało się 25 numerów.

W wypowiedzi programowej redakcja podkreślała, iż: "«Nowa Epoka» nie jest pismem przypadkowym ani koniunkturalnym, ale kontynuuje tradycję zapoczątkowaną na progu naszego stulecia przez wspaniałe ogniska kultury i myśli polskiej, postępu i wolności, przez «Głos», «Prawdę», «Ogniwo», «Społeczeństwo», i dalej poprowadzoną przez «Epokę». «Nowa Epoka» ^{pod} tym samym sztandarem trwa na szanżu Demokracji i Niepodległości".

Na łamach pisma drukowane były głównie prace publicystyczne i artykuły H. Boguszewskiej, K. Budzyka, P. Hulki-Laskowskiego, J. Kornackiego, I. Krzywickiej, H. Lukreca, J. N. Millera, J. Ochęduszki, W. Rogowicza, W. Rzymowskiego, J. Wasowskiego, T. Wojńskiego; proza J. Brzęczkowskiego, L. Choromańskiego, A. Maliszewskiego, J. Wiktora. Z poezji, obok nielicznych wierszy B. Hertza, opublikowano fragment Kwiatów polskich J. Tuwima. Od nr 3 wprowadzono dział Dookoła teatru, poświęcony dyskusji na temat nowego stylu teatru polskiego, repertuaru, roli reżysera i aktora.

Pismo wychodziło do 28 IX 1946.

(S): "Nowa Epoka". "Rzeczposp.", 1945 nr 164.

- 21 W z n o w i e n i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e z K r a -
k o w s k i O d d z i a ł Z Z L P. 21 I odbyło się w Krakowie
informacyjne zebranie literatów, któremu przewodniczył K. Czachow-
ski. W zebraniu wzięli udział przybyli do Krakowa wraz ^z pełnomoc-
nikami Rządu przedstawiciele Tymczasowego Zarządu Głównego ZZLP:
J. Przyboś, A. Ważyk, S. Piętak, którzy kolejno wygłosili prze-
mówienia. Przyboś omówił rolę pisarza w nowym państwie polskim,

Ważyk poinformował zebranych o życiu literackim lubelszczyzny, a Piętaś o udziale literatów w życiu społeczno-politycznym na wyzwolonych terenach. Do komitetu organizacyjnego Oddziału Krakowskiego zostali wybrani: K. Czachowski - przewodniczący, oraz S. W. Baliński, J. Wiktor, A. Włodek, H. Wielowiejska.

25 I Komitet Organizacyjny wezwał na łamach "Dziennika Krakowskiego" (nr 1) wszystkich literatów do zarejestrowania się.

29 I odbyło się w sali Starego Teatru pierwsze Walne Zebranie Krakowskiego Oddziału ZZLP. Obradom przewodniczył J. Wiktor. Po uczczeniu minutą milczenia pamięci pomordowanych i poległych literatów J. Wiktor określił rolę pisarza i jego zadania w wyzwolonej Polsce stwierdzając m. in.: "Oniemiałe nasze usta, podeptane nasze serca budzą się, aby wypowiedzieć nakaz obowiązujący każdego pisarza - służba dla uciemiężonego, skrzywdzonego człowieka, praca dla Polski". J. Przyboś, witając pisarzy znajdujących się w Krakowie, a pochodzących z całej niemal Polski, powiedział: "Żaden człowiek uczciwy, a tym bardziej pisarz, nie może być obojętnym na to, co się dzieje, nie może zamykać się w urojonym domku własnych marzeń. Epoka egocentryzmu jest już skończona. Nadchodzi nowa: wielkiego poczucia społecznego i służby społecznej artysty. Niedawno jeszcze niemodne słowo "patriotyzm" znowu jest pełne żywego żaru, jak za czasów wielkiej epoki romantycznej; tak jak wtedy, powołaniem i zadaniem pisarza jest stanąć na czele społeczeństwa, ukazać mu nowe drogi i wielkie cele". (H. Wielowiejska/ H. Wiel.: Praca dla Polski. "Dziennik Krakowski", nr 6). Następnie A. Ważyk zdał sprawę z działalności Związku na terenie Lublina, a S. Piętaś przemówienie na temat udziału w nowym życiu literackim. Po dyskusji wybrano tymczasowy zarząd w składzie: K. Czachowski - prezes, S. W. Baliński - sekretarz, J. Wiktor - skarbnik oraz

T. Breza i K. Wyka.

29 IV odbyło się II Walne Zebranie Oddziału. Zagaił zebranie prezes Zarządu Głównego, który podkreślając wielkie osiągnięcia państwowe i społeczne, jakich dokonano od chwili wyzwolenia, wskazał na doniosłą rolę pisarza w dniach kształtowania nowej rzeczywistości. Następnie po sprawozdaniu ustępującego zarządu wybrano nowy zarząd w składzie: K. Wyka - prezes, J. Wiktor i J. Andrzejewski - wiceprezesi, T. Kwiatkowski - sekretarz oraz S. W. Balicki, T. Breza, Z. Fijas, S. Otwinowski, W. Zechenter. Wybrano też J. Wiktora i K. Wykę przedstawicielami literatów krakowskich do Krajowej Rady Narodowej.

Na wniosek L. Kruczkowskiego, który w przemówieniu podkreślił konieczność nawiązania przez pisarzy żywego kontaktu z masami robotniczymi i chłopskimi, Oddział podjął uchwałę o utworzeniu specjalnego Komitetu, który będzie dostarczał organizacjom robotniczym i chłopskim prelegentów, urządzał wieczory poetyckie i imprezy artystyczne.

6 X na Walnym Zebraniu Oddziału wybrano nowy zarząd, którego prezesem został J. Andrzejewski, sekretarzem T. Kwiatkowski. Oddział Krakowski liczył w tym czasie 97 członków zwyczajnych i był najliczniejszym w Polsce.

Jednym z przejawów działalności Oddziału ^{w 1945 r} było organizowanie ^{licznych} różnego rodzaju akcji oraz imprez kulturalnych i literackich.

31 I w Starym Teatrze w Krakowie odbył się pierwszy poranek literacki poświęcony poezji lat wojny. Po słowie wstępnym K. Czachowskiego, o konspiracyjnym życiu literackim w czasie okupacji mówili: S. W. Balicki (o środowisku krakowskim), T. Breza (o środowisku warszawskim) i S. Dygat (o działalności młodych literatów w stolicy). Następnie odczytali swoje utwory: W. Bodnicki, J. Kydryński, Cz. Miłosz, W. Zechenter i W. Żukrowski. W części drugiej artyści Teatru recytowali wiersze poetów przybyłych do Kra-

kowa z Lublina: J. Przybosia, A. Ważyka, M. Jastruna, J. Putramenta, S. J. Leca i J. Huszczy. Na zakończenie wygłoszone zostały utwory I. Fika, H. Wielowieyskiej oraz młodych poetów krakowskich: T. Jęczalika, J. Laua i A. Włodka.

11 III zorganizowano w Starym Teatrze poranek pisarzy warszawskich p. n. "Pisarze warszawscy mówią". Przemówienie wstępne wygłosił K. Wyka, podkreślając konieczność zerwania z tym, co dotychczas dzieliło świat literacki Warszawy i Krakowa, i stworzenia podstaw celem wzajemnego uzupełniania się. Program obejmował wiersze i fragmenty prozy z lat okupacji: J. Andrzejewskiego, T. Brezy, M. Ruth-Buczковского, S. Dygata, J. Kotta, Cz. Miłosza, E. Szelburg-Zarembiny, J. Wołoszynowskiego, J. Zawieyskiego, J. Zagórskiego.

25 III odbył się w Starym Teatrze poranek autorski "Kraków literacki". Słowo wstępne wygłosił S. W. Balicki. Następnie program obejmował utwory A. Gruszeckiej, L. Kruczkowskiego, J. Kurka, L. H. Morstina, M. Niżyńskiego (z teki pośmiertnej), A. Polewki, H. Wielowieyskiej, J. Wiktora, K. Wyki, W. Zechentera.

Oddział organizował ponadto ^{stałe wieczory satyryczne p.n.} "Czarne kawy" (zob. poz. 47/45), zebrania dyskusyjne (zob. poz. 101/45) oraz cykl wieczorów autorskich p. n. "Żywa książka" (zob. poz. 105/45).

Przy Oddziale działał od 22 III Klub Młodych Literatów (zob. poz. 54/45). 7

23 | Wyzwolenie Bydgoszczy. 9

25 P o w s t a n i e "D z i e n n i k a K r a k o w s k i e g o".
Gazeta ukazała się w Krakowie z polecenia władz wojskowych i pełnomocników Rządu. Organizatorami ^{pisma} dziennika, którego bazą stał się "Pałac Prasy", dawna siedziba koncernu "Ilustrowany Kurier Codzienny", byli S. W. Balicki i J. Frühling. W skład zespołu re-

22 Wyzwolenie Olsztyna <http://rcin.org.pl>

dakcyjnego wchodzili: B. Brzeziński, Z. Merta, S. Nowiński, F. Schlang, W. Zechenter. Do współpracy wciągnięci zostali również literaci S. Dygat, H. Wielowieyska, A. Włodek.

Po wydaniu ośmiu numerów, od 3 II przejęła gazetę Spółdzielnia Wydawnicza "Czytelnik". Naczelnym redaktorem pisma, które zmieniło nazwę na "D z i e n n i k P o l s k i", ^{zamiarując} ~~podkreśla-~~ ~~jąc~~ w ten sposób ambicje zasięgu ogólnopolskiego, został J. Putrament, sekretarzem odpowiedzialnym - S. W. Balicki (od 1 IX 1945 redaktor naczelny), redaktorem działu politycznego - J. Fröhling. W wypowiedzi programowej (w nr 1) omawiając zadania pisma ^{redakcja podkreślała} ~~podkreślono~~, iż obok zagadnień politycznospołecznych uwzględniane będą ^{w dzienniku} również sprawy literatury, sztuki i nauki. Zapowiedź ta była rzeczywiście realizowana. Na łamach pisma ukazywały się w tym zakresie obok artykułów dotyczących życia kulturalnego również utwory literackie, reportaże, felietony, m. in. B. Brzezińskiego (m. in. cykl satyryczny Państwo Nowodulscy), J. Broszkiewicza, Z. Bystrzyckiej, J. Fröhlinga, T. Kwiatkowskiego, H. Mortkowicz-Olczakowej, Cz. Miłosza, (rubryka Przejażdżki), E. Osmańczyka, M. Podkowińskiego (cykl Dyliżans warszawski), A. M. Swinarskiego, J. A. Szczepańskiego, J. Zagórskiego. Ponadto od 4 II (nr 1) w "Dzienniku Polskim" ukazywała się cotygodniowa kolumna pt. "Literatura i Sztuka", w której drukowane były utwory literackie i artykuły szerokiego kręgu pisarzy, m. in. J. Andrzejewskiego, T. Brezy, K. Czachowskiego, Z. Bieńkowskiego, S. Dygata, J. Kurka, W. Natansona, S. Piętaka, J. Wiktora, K. Wyki.

Od 18 II zaczął ukazywać się jako dodatek niedzielny do "Dziennika ^{Polskiego}" przegląd ilustrowany najważniejszych wydarzeń pt. "Ilustracje Polska". ^{pierwsze po wojnie pismo drukowane techniką rotograwiurową.} Po wydaniu numerów 1 - 6 (do 25 III) dodatek ten przekształcił się w tygodnik "Przekrój" (zob. poz. 78/45).

W numerze 25 z 28 II wprowadzona została kolumna młodych pt. "Walka", oddzielnie numerowana (zob. poz. 30/45), zaś w nr 56

z 31 III jednorazowo dodatek satyryczny pt. "Lajkonik" zawierający utwory: B. Brzezińskiego, Z. Fijasa, G. Miklaszewskiego, Cz. Miłosza, A. M. Swinarskiego, W. Zechentera oraz rysunki i karykatury E. Głowackiego, K. Grusa, G. Miklaszewskiego.

S. W. BALICKI: Ludzie "Dziennika Polskiego" zapamiętani wczoraj i widziani dziś. "Zesz. Prasoznawcze" 1964 nr 3.

- 26 R o z p o c z ę c i e p r a c y w B i b l i o t e c e U n i w e r s y t e c k i e j w W a r s z a w i e. Zespół pracowników Biblioteki pod kierunkiem dyrektora A. Lewaka przystąpił do porządkowania ocalałych części zbiorów (Niemcy wywieźli ok. 52 000 tomów, 18 000 rycin i rysunków, spalili wszystkie mapy i nuty). Część zbiorów rewindykowano. 1 IX została otwarta czytelnia ogólna. W grudniu biblioteka liczyła 1 038 000 jednostek. 10
- 27 W y z w o l e n i e K a t o w i c. 11
- P o d j ę c i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e z O d d z i a ł W a r s z a w s k i Z Z L P. Wkrótce po wyzwoleniu Warszawy, pisarze przebywający na terenach podwarszawskich przystąpili pod przewodnictwem (J. N. Millera i J. Iwaszkiewicza) do prac nad zorganizowaniem Oddziału i pomocą materialną jego członkom. Zamierzony w marcu wspólnie z Wydziałem Kultury Stołecznej Rady Narodowej cykl wieczorów autorskich z powodu trudnych warunków nie został zrealizowany. Dopiero ok. 30 V został urządzony pierwszy poranek literacki w Teatrze m. st. Warszawy, z udziałem: J. Iwaszkiewicza, E. Kozikowskiego, A. Maliszewskiego, J. N. Millera, W. Melcer, M. Morozowicz-Szczepkowskiej. Słowo wstępne wygłosił H. Ładosz. 12

29 VII odbyło się zebranie Oddziału Warszawskiego, na któ-

rym dokonano wyboru zarządu w składzie: J. N. Miller - prezes, E. Kozikowski - sekretarz, W. Rogowicz - skarbnik. Na zebraniu wybrano również specjalną komisję celem wyjaśnienia powodów, dla których w wyzwolonej Polsce nie ukazało się dotąd w druku ani jedno dzieło beletrystyczne napisane w ostatnich czasach przez autora polskiego. W skład komisji weszli: J. N. Miller, E. Kozikowski, W. Rogowicz.

Pierwsze Walne Zebranie Oddziału odbyło się 23 VIII. Do prezydium weszli: M. Dąbrowska, A. Kowalska, J. Kornacki, M. Podkowiński, T. Wojeński. Po odczytaniu listy zmarłych i poległych członków Oddziału, których pamięć uczcili zebrani chwilą milczenia, sprawozdanie z działalności dotychczasowego zarządu złożył E. Kozikowski. Do nowego zarządu zostali wybrani: J. N. Miller - prezes, J. Szczawiej - sekretarz oraz H. Boguszevska, B. Korzeniewski, E. Kozikowski, W. Melcer. Zebranie przyjęło szereg uchwał w sprawie powołania do życia spółdzielni autorskiej, utworzenia dodatków literackich we wszystkich dziennikach, które były ^{by} redagowane przez członków ZZLP, jak również rezolucje w sprawie możliwości wypowiedzania się pisarzy na łamach prasy codziennej i periodycznej. Ponadto wybrano delegatów na Zjazd delegatów ZZLP.

15 X na Walnym Zebraniu dokonano wyboru nowego zarządu w składzie: J. N. Miller - prezes, J. Szczawiej - sekretarz oraz M. Dąbrowska, S. Dzikowski, H. Boguszevska, G. Karski, W. Melcer, W. Rogowicz, A. Stawar.

W październiku ^{tez} ~~z inicjatywy~~ Oddziału Warszawskiego rozpoczę^ł ~~te~~ cykl wieczorów autorskich p. n. "Środy literackie" (zob. poz. 217/45).

Autorów, Kompozytorów i Wydawców (ZAIKS) w Warszawie. Prezesem Związku był J. Boczkowski. 14

- Zmarł w Żółwinie pod Warszawą Ferdynand Antoni Ossendowski (ur. 1878), powieściopisarz. (Dane bio-bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. 2 s. 583 - 592). 15

LUTY

- 1 Warszawa siedzibą Rządu RP. 1 II odbyło się pierwsze posiedzenie Rady Ministrów w Warszawie. 16
- ok. 1 Przeniesienie do Łodzi Zarządu Głównego Spółdzielni Wydawniczej "Czytelnik". W ciągu pierwszych miesięcy 1945 r. powstały delegatury "Czytelnika" w 10 największych miastach: Łodzi (9 I), Warszawie (1 II), Krakowie (1 II), Lublinie (10 II), Bydgoszczy (20 II), Katowicach (1 III), Poznaniu (17 IV), Gdańsku-Gdyni (16 IV), Szczecinie (15 V), Wrocławiu (28 V). 13 VIII odbył się w Wiśle I Zjazd dyrekcji delegatur i redaktorów wydawnictw "Czytelnika".

"Czytelnik" był w 1945 r. wydawcą 22 czasopism, w tym 10 dzienników; z pism literackich nakładem wydawnictwa ukazywały się "Kuźnica", "Odra", "Odrodzenie", "Przekrój", "Szpilki", "Twórczość", "Wieś". Publikacje książkowe "Czytelnika" zaczęły ukazywać się w marcu; pierwszą pozycją literacką był wydany w maju tom J. Przybosia Miejsce na ziemi.

We wrześniu "Czytelnik" rozpoczął wydawanie własnego miesięcznika informacyjno-instrukcyjnego pt. "Książka i Kultura". Przeznaczone głównie dla członków i placówek terenowych pismo miało również uwzględniać zagadnienia ogólne dotyczące czytelnictwa, informować o ruchu kulturalno-oświatowym i dawać wskazówki do pracy samokształceniowej.

Akcja oświatowo-kulturalna zaczęła się rozwijać dopiero pod koniec roku. W Delegaturze Katowickiej powstał pierwszy zespół

~~spół~~ tzw. pionierów czytelnictwa. Inspektorat łódzki podjął w październiku jako pierwszy akcję odczytowo-artystyczną organizując od 14 X cykl odczytów pt. Rozwój kultury europejskiej. W grudniu istniały już 22 koła członkowskie, 12 czytelń, 2 stałe wypożyczalnie. 17

- 6 Pierwsze przedstawienie teatralne w Krakowie. Na scenie Teatru im. J. Słowackiego Teatr Woj-ska Polskiego wystawił Wesele S. Wyspiańskiego w reż. J. Woszcze-rowicza, scen. S. Teisseyre'a. 18

~~Uruchowienie radiostacji w Warszawie~~
 11 ~~Inauguracja radiowęzła Polskiego w i e, na razie przy pomocy nadajnika przywiezionego z Lublina. Radia w Warszawie. Na inauguracji przemawiał minister Informacji i Propagandy S. Matuszewski.~~ 18

~~Uruchowienie~~
 11 ~~Otwarcie Rozgłośni Polskiego Ra-dia w Krakowie (10 kW).~~ 19

- 13 Przeniesienie do Łodzi dziennika "Rzeczpospolita". Pismo wydawane było w Łodzi od nr 42. Z literatów współpracownikami "Rzeczpospolitej" pozostali nadal: Z. Bystrzycka, J. Huszcza, A. Mikułko, S. Nadzin, M. Żu-ławski; nawiązali współpracę M. Brandys, M. Podkowiński, A. No-wicki, J. Wyszomirski. W lutym wprowadzono w piśmie rubrykę Z kroniki kulturalno-literackiej, w której podawane były informacje o twórczości literatów podczas wojny i po wyzwoleniu. Od 4 III rozpoczęto druk w odcinku powieści P. Gojawiczyńskiej Krata (nr 59 - 147) a następnie powieści K. Simonowa Dni i noce w tłu-maczeniu J. Wyszomirskiego (nr 148 - 341). W marcu też na łamach dziennika pojawił się cykl wywiadów pt. Pisarze polscy wobec nowej rzeczywistości, w którym wypowiedzieli się J. Iwaszkiewicz, M. Jastrun, P. Gojawiczyńska, Z. Nałkowska, J. Wiktor. Pismo

wychodziło w Łodzi do 5 VII (nr 178), a następnie zostało przeniesione do Warszawy. Od 15 VIII ukazywała się w dzienniku cotygodniowa kolumna pt. Dział literacki, w której drukowane były utwory szerokiego kręgu pisarzy: m. in. L. M. Bartelskiego, M. Jastruna, B. Kamodzińskiego, T. Łopalewskiego, M. Piechala, S. Piętaka, G. Timofiejewa, E. Zielińskiego oraz artykuły K. Czachowskiego, W. Husarskiego, R. Matuszewskiego, J. Krzyżanowskiego, K. Stromengera, J. Waldorffa i in. 19

13 Powstanie Oddziału Łódzkiego ZZLP.

13 II odbyło się pierwsze zebranie literatów przebywających w Łodzi w celu zorganizowania Oddziału. Obradom przewodniczył członek Tymczasowego Zarządu Głównego M. Jastrun. W dyskusji, omawiając wytyczne pracy na łódzkim terenie, podkreślano konieczność nawiązania kontaktu ze środowiskiem robotniczym, zwłaszcza z Domem Kultury Robotniczej. Do zarządu zostali wybrani: Z. Nałkowska - prezes, J. Brzechwa - wiceprezes, R. Matuszewski - sekretarz, *oraz J. Huszara i J. Minkiewicz.*

18 III odbyło się I Walne Zebranie Oddziału Łódzkiego. Po złożonym przez J. Brzechwę sprawozdaniu z działalności ustępującego zarządu dokonano wyboru nowych władz. Do zarządu weszli: *J. Brzechwa - prezes,* P. Gojawiczyńska, E. Szelburg-Zarembina, A. Rudnicki, ~~J. Brzechwa~~ i J. Minkiewicz.

7 X na Walnym Zebraniu Oddziału wybrano nowy zarząd w składzie T. Łopalewski - prezes, L. Pasternak - wiceprezes, P. Hertz - sekretarz.

W ramach swojej działalności
 Oddział Łódzki 11 III zorganizował pierwszy poranek literacki w Łodzi. Słowo wstępne wygłosił M. Jastrun. Program obejmował utwory powstałe w latach wojny. W części pierwszej odczytali kolejno swoje wiersze: A. Ważyk, S. Dygat, J. Huszcza, Sł. J. Lec, R. Matuszewski oraz był recytowany wiersz P. Gojawiczyńskiej; część drugą otworzyło przemówienie Z. Nałkowskiej, po czym odczytali

utwory: A. Nowicki, S. Piętań, J. Brzechwa, J. Żuławski, S. Polak, J. Minkiewicz, S. Zakrzewska i L. Pasternak.

Ponadto z inicjatywy Oddziału Łódzkiego w ciągu roku 1945 odbywały się "Piątki literackie" (zob. poz. 76 /45), wieczory autorskie (zob. poz. 98 /45). W listopadzie w Klubie Młodych przy Oddziale Łódzkim otwarto studium literackie (zob. poz. 223 /45). 20

17 Wznowienie jawnej działalności przez Polską Akademię Umiejętności w Krakowie. Prezesem Akademii wybranym w 1939 r. był S. Kutrzeba, sekretarzem generalnym - T. Kowalski; Dyrektorem Wydziału I Filologicznego - K. Nitsch. Członkami czynnymi krajowymi Wydziału I wybranymi przed 1939 r. byli: J. Kleiner, W. Klinger, J. Kostrzewski, S. Kot, T. Kowalski, J. Kuryłowicz, T. Lehr-Splawiński, T. Mańkowski, K. Moszyński, K. Nitsch, S. Pigoń, G. Przychocki, T. Sinko, S. Wędkiewicz i S. Witkowski; członkami korespondentami krajowymi: W. Antoniewicz, K. Bański, A. Bochnak, W. Folkierski, Z. Jachimecki, A. Kleczkowski, F. Kopera, J. Kowalski, S. Kozierowski, J. Krzyżanowski, E. Kucharski, W. Lednicki, W. Lutosławski, S. Łempicki, W. Molé, J. Otrębski, W. Podlacha, R. Pollak, J. Sajdak, W. Taszycki.

17 II odbyło się pierwsze posiedzenie Wydziału Filologicznego, na którym K. Nitsch przedstawił pracę Studia nad historią polskiego słownictwa (z uwzględnieniem stanu Słownika staropolskiego PAU).

Następnie do końca roku odbyło się 11 posiedzeń Wydziału Filologicznego, na których przedstawiono m. in. następujące prace: S. Hammer: Nowy polski przekład Wergiliusza (30 IV), T. Grabowski: Nowa nauka o literaturze (8 X), R. Ingarden: O poetyce (29 X).

Komisja Historii Literatury Polskiej PAU odbyła w ciągu roku 6 zebrań, na których przedstawione zostały m. in. następujące prace: J. Krzyżanowski: Alegoria, alegoryzacja, alegoryzm (15 III), T. Grabowski: Stosunki Polski z Anglią w dziedzinie nauki, filozofii, literatury od zarania średniowiecza do zmierzchu oświecenia (12 IV), S. Adamczewski: Próba hierarchizacji metod badania naukowego historii literatury (17 VII), W. Borowy: Poezja Konstancji Benisławskiej (10 X), S. Jeršina: Cechy liryki Norwida (16 X), A. Bar: Twórczość Żmichowskiej (9 IX).

Komisja Językowa PAU odbyła w ciągu roku 8 zebrań, na których przedstawiono m. in. następujące prace: M. Dłuska: Wiersz polski XV i pierwszej połowy XVI w. (11 IV), S. Rospond: Ze studiów nad językiem polskim XVI w. (20 VI), Z. Klemensiewicz: O charakteryzowaniu języka osobniczego (12 VII), M. Dłuska: Polski sylabizm od XVI w. (30 X).

- Pierwsze po wojnie publiczne zebranie PAU odbyło się 21 VII (zob. poz. 148/45).*
- 19 Podjęcie działalności przez Teatr im. J. Słowackiego w Krakowie. Dyrektorem Teatru był K. Frycz, dyrektorem administracyjnym E. Bujanski. Do zespołu aktorskiego należeli m. in. M. Ćwiklińska, T. Białkowski, J. Karbowski, J. Leszczyński, Z. Mrożewski, K. Opałiński, J. Osterwa, L. Solski, W. Woźnik. Na inaugurację wystawiono sztukę Uciekła mi przepióreczka S. Żeromskiego w reż. J. Osterwy, scen. K. Gajewskiego. 22

- 21 Od Okidowisły - poranek literacko-artystyczny poświęcony I Armii w Teatrze im. J. Słowackiego w Krakowie. Na program złożyły się relacje J. Putramenta, A. Ważyka i W. Krasnowieckiego o powstaniu polskich sił zbrojnych w ZSRR i o twórczości artystycznej w wojsku, recytacje wierszy poetów I Armii oraz inscenizacje, pieśni i tańce w wykonaniu artystów Teatru Wojska Polskiego.

~~22~~ Występy sekcji frontowej moskiewskiego Teatru im. Wachtangowa w Krakowie; wystawienie rewii w 3 aktach pt. Gdzieś tam w Moskwie.

23 Wyzwolenie Poznania.

24

25 Wznowienie działalności Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego w Krakowie. Na pierwszym po wojnie zebraniu przewodniczący K. Nitsch poświęcił wspomnienie zmarłym w czasie wojny członkom Towarzystwa.

Walne zebranie Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego odbyło się w Krakowie 13 V. Do zarządu zostali wybrani: K. Nitsch - przewodniczący, T. Lehr-Splawiński - zastępca przewodniczącego, Z. Klemensiewicz - sekretarz. Odczyt pt. Miłośnictwo języka w dziejach polszczyzny wygłosił Z. Klemensiewicz.

Towarzystwo wznowiło swój organ - dwumiesięcznik "Język Polski" (zob. poz. 139/45).

Oddział Łódzki Towarzystwa wznowił działalność 10 IX. Do zarządu zostali wybrani: H. Ułaszyn - prezes, M. Pęcherski - sekretarz, A. Mirkowicz - skarbnik.

25

25 Przeniesienie do Krakowa redakcji tygodnika "Odrodzenie" (od nr 13). Z pismem nawiązali teraz współpracę wszyscy niemal pisarze przebywający w Krakowie: J. Andrzejewski, T. Breza, K. Brandys, J. Broszkiewicz, S. Dygat, T. Hołuj, J. Kurek, J. Kydryński, H. Malewska, S. Otwinowski, L. Staff, J. Wiktor, K. Wyka, J. Zagórski, W. Żukrowski i in. Od nr 13 pismo zaczęło drukować powieść Z. Nałkowskiej Węzły życia. Żywą działalność krytyczną rozwinęli na łamach "Odrodzenia" A. Sandauer i J. Kott, zwłaszcza jako autor cyklu felietonów polemicznych Po prostu. Twórczość poetów najmłodszego

pokolenia reprezentowały nieliczne utwory R. Bratnego, J. Laua, W. Machejka, T. Różewicza, W. Woroszyńskiego.

Pod koniec marca redakcja pisma zwróciła się do pisarzy z ankietą na temat "stosunku do rzeczywistości wojennej widzianej oczyma już wyzwolonymi, wpływu, jaki ta rzeczywistość wywarła na zainteresowania pisarzy i zamierzenia artystyczne na przyszłość". Odpowiedzi na ankietę drukowane były pt. W oczach pisarzy w numerach 19 - 44. Zabierali głos kolejno: H. Boguszczeńska, J. Kornacki, E. Szelburg-Zarembina (nr 19), J. Kydryński, H. Mortkowicz-Oleczakowa (nr 20), J. G. H. Pawlikowski (nr 21), T. Kudliński, J. Zawieyski (nr 22), T. Czyżewski, H. Malewska (nr 23), J. Brzostowska (nr 24), J. Kurek (nr 25), S. Podhorska-Okolów, H. Wielowieyska (nr 26), T. Breza, M. Jastrun (nr 27), H. M. Dąbrowska (nr 28), K. Czachowski (nr 30), J. Zagórski (nr 31), S. Flukowski, (nr 32), J. Przyboś (nr 33), Z. Bieńkowski (nr 34), F. Sobieniowski (nr 35), T. Peiper, K. Wyka (nr 36), K. Brandys (nr 38), P. Hulka-Laskowski (nr 39), W. Kubacki (nr 41), S. Helsztyński (nr 44).

26

- 25 U k a z a n i e s i ę k o l u m n y l i t e r a c k i e j w "D z i e n n i k u Z a c h o d n i m", wydawanym w Katowicach od 6 II. Kolumna pt. Życie literackie Nowej Polski ukazywała się począwszy od nr 18 w odstępach tygodniowych. Początkowo zawierała głównie wiersze poetów śląskich, m. in. Z. Bednorza, S. Gardy, T. Staicha, B. Stanika, B. Surówki, W. Szewczyka. Od 8 IV (po zmianie tytułu na Kolumna literacka) zaczęły pojawiać się również fragmenty prozy i artykuły na tematy literackie A. Grodzickiego, Z. Hierowskiego, S. Kasztelowicza, B. Surówki, W. Żelechowskiego. Autorami wierszy poza wymienionymi uprzednio byli J. Baranowicz, E. Osmańczyk, J. Prutkowski, A. Widera.

- 26 Zmarł w obozie koncentracyjnym pod Hamburgiem Jerzy Paczkowski (ur. 1909), poeta, satyryk. (Dane bio-bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. 2 s. 603 - 605). W prasie ukazały się liczne wspomnienia pośmiertne.

K. BEYLIN: Piękne życie i bohaterska śmierć. "Kur. codz.", nr 134. - Zmarł poeta J. Paczkowski. "Dz. pol.", nr 136. - "Odrodz.", nr 31.

28

- 27 Wznowienie działalności Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Prezesem Towarzystwa był wybrany w 1937 r. W. Sierpiński, sekretarzem generalnym - S. Mazurkiewicz, przewodniczącym Wydziału I Językoznawstwa i Historii Literatury - S. Wędkiewicz. Do członków zwyczajnych Wydziału I wybranych przed 1939 r. należeli: S. Adamczewski, W. Borowy, M. Brahmer, W. Doroszewski, W. Jabłonowski, J. Kleiner, M. Kridl, A. Krokiewicz, J. Krzyżanowski, K. Kumaniecki, J. J. Mikkola, K. Nitsch, G. Przychocki, S. Wędkiewicz, S. Wierczyński; do członków korespondentów: J. Fabre, H. Galle, T. S. Grabowski, W. Jabłoński, H. Koneczna, T. Makowiecki, J. Michalski, L. Płoszewski, R. Smal-Stocki, A. Zajączkowski.

Praca Towarzystwa skupiała się początkowo w Krakowie, a od czerwca również w Warszawie. 27 II odbyło się w Krakowie pierwsze posiedzenie Wydziału I z referatem A. Krokiewicza Pierwszy przekład polski "Ennead". Następnie do końca roku odbyło się 14 posiedzeń w większości łącznych Wydziału I i II (7 w Krakowie, a pozostałe w Warszawie), na których wygłoszono m. in. następujące referaty: J. Krzyżanowski: Treść i forma w dziele literackim (13 III), W. Tatarkiewicz: Próba charakterystyki filozofii XX wieku (8 V), W. Doroszewski: Język Teodora Tomaszka Jeża (24 VI),

J. Krzyżanowski: Morfologia i systematyka bajki ludowej (19 VII).

24 XI zostali wybrani nowymi członkami Towarzystwa w Wydziale I: zwyczajnymi: J. S. Bystron, K. Górski, W. Hahn, T. Lehr-Spławski, L. Staff, S. Witkowski; korespondentami: K. Ba-decki, K. Czachowski, T. Grzebieniowski, S. Helsztyński, A. Ja-błońska, K. Kosiński, M. Maykowska, T. Mikulski, L. Ossowski, J. Parandowski, Z. Szmydtowa. 19

28 Powstanie tygodnika literacko-spo-łecznego młodych "Walka". Pismo było autono-micznym jednostronicowym dodatkiem tygodniowym do "Dziennika Pol-skiego", redagowanym przez A. Włodka i T. Jęczalika. Formułując program młodych A. Włodek stwierdzał: "Słowem, które będzie odbi-ciem naszych czynów, zbudujemy nową rzeczywistość. Słowem pod-kreślimy najgłębszy sens dziejów: walkę. Walkę prawdziwą i celową, walkę w każdej dziedzinie i w każdej chwili. Walkę o nowego czło-wieka". Na program literacki wskazywał ogłoszony obok artykuł Włodka Spółeczny sens utworu literackiego podkreślający, iż "pra-wdziwe dzieło literatury pięknej kryje swą treść społeczną w naj-głębszych założeniach twórczych" oraz, iż "dzieło literackie spełnia należycie zadanie, gdy działać może swym uczuciowo-intelektualnym ładunkiem nie na jednostki, lecz na najszersze masy".

W 15 numerach pisma, które wychodziło do 7 VII, ukazały się prace 32 autorów, głównie wiersze, będące najczęściej debiutami poetyckimi, ale też fragmenty prozy, artykuły społeczno-literac-kie, recenzje, felietony. Do autorów należeli m. in. L. M. Bar-telski, D. Bleicherówna, A. Gawlik, T. Jęczalik, E. Marzec, W. Ma-chejek, T. Nuckowski, J. Pogorzelski, N. Rostworowski, W. Szym-borska, A. Włodek, Z. Żytyńska. Nr 5 poświęcony młody^m poetom war-szawskim zawierał utwory L. Bartelskiego, R. Bratnego, K. Baczyń-skiego, T. Gaycy, L. Stroińskiego.

Wyjaśniając w ostatnim numerze przyczyny zamknięcia wydawnictwa A. Włodek wskazywał na zniechęcenie młodych pisarzy, którym starsza generacja literatów uniemożliwia publikację utworów.

Kontynuacją działalności literackiej Zespołu Młodych była jednodniówka "Inaczej" oraz wydawana następnie pod tymże tytułem kolumna w tygodniku "Naprzód" (zob. poz. ~~174~~ /45). 30

- P r z e n i e s i e n i e S p ó ł d z i e l n i W y d a w n i c z e j "K s i ą ż k a" do Ł o d z i. Spółdzielnia pod kierunkiem Cz. Świderskiego rozwinęła ożywioną działalność wydając dzienniki partyjne "Trybunę Wolności" i "Głos Ludu", liczne dzieła klasyków marksizmu-leninizmu, broszury polityczno-społeczne, a od jesieni również książki popularno-naukowe i literaturę piękną. Nakładem "Książki" ukazało się m. in. ^{w 1945 r.} pierwsze po wyzwoleniu wydanie Pana Tadeusza ze wstępem M. Jastruna, Troska i pieśń W. Broniewskiego, pierwszy polski przekład poematu Dobrze W. Majakowskiego dokonany przez A. Sandauera. 31

- P o w s t a n i e Z w i ą z k u Z a w o d o w e g o L i t e r a t ó w w C z ę s t o c h o w i e. Związek, całkowicie odrębny od ZZLP, został zorganizowany przez miejscowych literatów, m. in. Z. Fabisiaka, S. Folfasińskiego, W. Rousseau. W ramach swojej działalności urządził kilka imprez artystyczno-literackich, m. in.: poranek poświęcony współczesnej poezji i muzyce polskiej (2 IV), wieczór satyry i humoru (26 IV), wieczór poświęcony polskiej poezji rewolucyjnej (5 V).

31 III Związek wydał "Dodatek Literacki" do wychodzącego w Częstochowie dziennika "Głos Narodu". Numer zawierał wiersze L. André, Z. Fabisiaka, F. Prasolka, W. Rousseau, S. Mszyca. S. Folfasińskiego oraz artykuł I. Garzdeckiej-Jarzębskiej i fragment

prozy L. Sochy.

Dodatek ukazywał się następnie od 14 IV pt. "Przemiany". Tygodnik literacko-artystyczny i społeczny. Redaktorem był W. Rousseau. Obok wyżej wymienionych współpracowali z piśmie: K. Kuhn, R. Łada, I. Maciejewska, J. Radecki, B. Stypułkowski. Ostatni numer ukazał się 20 V.

Piw: "Zdroje" - "Przemiany" - "Sygnał". "Głos Ludu, nr 148.

32

- Prace organizacyjne przy wznowieniu Uniwersytetu Warszawskiego. Na Pradze rozpoczęły działalność wydziały: Medyczny i Farmaceutyczny. Równocześnie grono profesorów, asystentów i bibliotekarzy pod kierunkiem rektora prof. dr W. Antoniewicza i delegata Ministerstwa Oświaty M. Grabskiego przystąpiło do organizowania Wydziałów: Prawnego, Humanistycznego i Matematyczno-Fizycznego.

Uroczysta inauguracja roku akad. 1945/1946 odbyła się 16 XII (zob. poz. 255/45).

33

MARZEC

- 1 Utworzenie Departamentu Literatury w Ministerstwie Kultury i Sztuki na miejsce Wydziału Literackiego. Na stanowisko dyrektora Departamentu powołany został K. Czachowski, który pełnił tę funkcję do 16 XII. Następnie dyrektorem został M. Werowicz.

34

- 1 Wznowienie tygodnika satyrycznego "Szpilek". Po przerwie wojennej ukazał się w Łodzi nakładem Spółdzielni Wydawniczej "Czytelnik" rocznik VI pisma wychodzącego od grudnia 1935 r. Kolegium redakcyjne tworzyli: S. J. Lec, L. Pasternak, J. Zaruba, a od maja ponadto Z. Mitzner. Motto "Szpilek" zaczerpnięte z satyr I. Krasickiego brzmiało: "Prawdziwa cnota krytyk się nie boi".

Z pism nawiązali współpracę liczni literaci: B. Brzeziński, J. Brzechwa, W. L. Brudziński, S. Grodzieńska, P. Hertz, J. Huszcza, L. J. Kern, R. Kołoniecki, A. Marianowicz, J. Minkiewicz, A. Nowicki, M. Promiński, J. Rojewski, M. Samozwaniec, K. Szpalski, W. Zechenter, oraz rysownicy i karykaturzyści: K. Baraniecki, W. Daszewski, H. Grunwald, K. Grus, E. Lipiński, W. Leonhard, M. Piotrowski, H. Tomaszewski, Z. Wasilewski. I. Witz.

Rodzaj humoru pojawiający się w "Szpilkach" spotkał się już po paru numerach z ostrą krytyką na łamach "Odrodzenia". Zaatakował tu "Szpilki" K. Brandys, krytykując nastawienie w kierunku kalamburu, absurdalnej groteski, pur nonsensu, co określał mianem "bukszpanizmu". "Satyryk to postać poważna - pisał - obdarzona poczuciem nie tylko humoru, ale i moralności, wrażliwa nie tylko na śmieszność, ale i na nieprzyzwoitość, zło, brud, przemoc, ohydę; to postać pisząca mową zabawną o rzeczach poważnych, lecz nigdy mową niepoważną o rzeczach zabawnych, bo cóż komu z tego. To wreszcie postać głęboko społeczna, dbająca o wyższy pożytek ze swego śmiechu, o nieosobisty zysk z szyderstwa, który mu służy za narzędzie w walce o dobro zbiorowe, lecz nigdy o korzyść własną /.../ satyryk musi być po trosze kaznodzieją i odwrotnie".

Wypowiedź Brandysa spotkała się z repliką ze strony redakcji "Szpilek". Przyznając, iż "Szpilki" wywodzą się z satyry skamandrytów z "Cyrulika Warszawskiego" L. Pasternak oponował przeciw ograniczaniu zadań satyry do "kaznodziejstwa" i zrezygnowaniu ze zdobyczy artystycznych lat międzywojennych. W obronie pisma wystąpił też w "Dzienniku Zachodnim" B. Surówka, podkreślając społeczną i polityczną rolę satyry "Skamandra" i wysoki walor artystyczny uprawianego przez nich "bukszpanizmu".

Polemiki na temat "Szpilek" nie ustawały w następnych miesiącach. Pismu zarzucano "inteligencność", zbyt słabe zaangażowanie

się w walkę z zacofaniem społecznym (A. Sandauer) lub zbyt słabą "opozycyjność" (S. Kisielewski). Redakcja "Szpilek" broniła swoich pozycji.

K. BRANDYS: Bukszpan. "Odrodz.", nr 21. (Polem.: L. PASTERNAK: /Inc./ Poczucie humoru to niewątpliwie zaleta... "Szpilki", nr 9; B. SURÓWKA: W obronie "Bukszpanu". "Dz. zach.", nr 94). - S. J. LEC: Do... "Rzeczposp.", nr 174. - A. NOWICKI: Tamte i te "Szpilki". "Rzeczposp.", nr 104. - A. SANDAUER: Prawda w oczy. "Odrodz.", nr 46. (Polem.: P. HERTZ: Do redakcji "Szpilek". "Szpileki", nr 34; L. PASTERNAK: /Inc./ Karol Kuryluk... "Szpilki", nr 34; E. CSATÓ: O możliwościach sandaueryzmu. "Rob.", nr 277; KISIEL [S. KISIELEWSKI]: Sandauer, "Szpilki" i bomba atomowa. "Tyg. powsz.", nr 34; L. PASTERNAK: /Inc./ Słodki Kisiel z "Tygodnika Powszechnego"... "Szpilki", nr 38; A. SANDAUER: "Szpilkom" po raz ostatni. "Odrodz.", nr 56/57.

W lipcu 1945 redakcja "Szpilek" przystąpiła do wydawania książek z zakresu humoru i satyry. Jako pierwszy tom Biblioteki "Szpilek" ukazała się w 1945 r. antologia satyry politycznej Pożegnanie z Hitlerem, opracowana przez E. Lipińskiego i J. Szela /Z. Mitznera/. 35

1 Uruchomienie rozgłośni Polskiego Radia w Katowicach. Z powodu zniszczenia przez Niemców radiostacji w Brzezinkach (50 kW) uruchomiono lotniczą stację nadawczą w Mrówczej Górze (1 kW). Dyrektorem rozgłośni był E. Odorkiewicz, dyrektorem programowym - Z. Hierowski, kierownikiem audycji literackich - W. Szewczyk. 36

75

4 P o r a n k i l i t e r a c k i e S t a r e g o T e a t r u
w K r a k o w i e. Na program poranków składać się miały recy-
tacje poezji i prozy powiązane w ideową i artystyczną całość lub
też odczyty na tenaty z dziedziny teatru i literatury. Pierwszy
poranek (4 III) pt. Warszawo! Chusto Weroniki stanowił wyraz hoł-
du dla bohaterstwa Stolicy. Po przemówieniu J. Wiktora i J. Ronar-
da-Bujańskiego artyści teatru odczytali poświęcone "Warszawie" utwory
A. Mickiewicza, J. Słowackiego, C. Norwida, S. Wyspiańskiego, W.
Gomulickiego, Or-Ota, J. Lieberta, W. Broniewskiego, S. Balińskiego,
J. Przybosa, A. Ważyka, M. Morstin-Górskiej, L. Pasternaka,
R. Matuszewskiego, Ponadto odczytali swoje wiersze J. Putrament,
J. Wołoszynowski, W. Zechenter.

Następnymi imprezami były: 18 ~~IV~~ III - odczyt J. Zawieyskiego
Niepokoje teatralne, 15 IV - poranek pt. Parada parodii, na któ-
rym wystąpili: B. Brzeziński z aktualną satyrą polityczną, J. Ronar-
da-Bujański z parodiami aktorów oraz W. Zechenter z parodiami
literackimi, 25 V - poranek satyryczny pt. Parada parodii do kwa-
dratu z udziałem S. W. Balickiego, B. Brzezińskiego, J. Ronarda-
Bujańskiego, W. Zechentera oraz parodią sztuki Mąż doskonały (zob.
poz. 64/45) w opracowaniu i wykonaniu Studia Dramatycznego przy
Starym Teatrze.

37

6 P o w r ó t z o b o z u L e o n a K r u c z k o w s k i e g o.
Po krótkim pobycie w Warszawie pisarz udał się do Krakowa. 38

9 A p e l p o l e g ł y c h p i s a r z y. Rozgłoszenia Polskiego Rząd-
nego Radia w Krakowie wprowadziła tygodniową audycję poświęconą pamię-
ci literatów zamordowanych przez hitlerowców. Audycje składały się
ze słowa wstępnego i recytacji utworów zmarłego pisarza. Nadane
zostały apele poświęcone pamięci: I. Fika - w opracowaniu H. Wielo-
wieyskiej (9 III), T. Boya -

Żeleńskiego - w opracowaniu S. W. Balickiego z udziałem J. Wiktora (16 III), J. Korczaka - w opracowaniu W. Zechentera z udziałem J. Wiktora (25 III), J. Czechowicza - w opracowaniu K. Wyki (13 IV), M. Brauna - w opracowaniu J. Zawieyskiego (przed 29 IV). 39

- 10 Podjęcie działalności przez Teatr Miejski w Kaliszu, pod dyrekcją R. Cichockiego. Pierwszy program "składany" wystawiono w Domu Rzemieślniczym, gdyż Teatr był zdewastowany.

Następnie wystawiono Grube ryby M. Bałuckiego (7 IV) oraz w plenerze przy baszcie "Dorotka" II część Dziadów w reż. R. Cichockiego. 40

- 11 Otwarcie Instytutu Naukowo-Społecznego w Radomiu. Dyrektorem został H. Paluszyński. ~~Celem Instytutu było badanie warunków życia gospodarczego i kulturalnego klas pracujących, praca nad polepszeniem tych warunków oraz popieranie działalności naukowej i popularyzacyjnej.~~ Instytut dzielił się na sekcje: Dokumentarną, Wiejską, Kształceniową i Widowiskową, Szkoleniową, Świetlicową i Wydawniczą.

W zakres^{ie} działalności kulturalno-literackiej w 1945 r. Instytut zorganizował: 43 wykłady z dziedziny filozofii, literatury i nauki; 5 wieczorów autorskich: młodych poetów Radomia: S. Skonecznego, A. Nowickiego, Z. Machnikowskiego, J. Jaśkiewicza (14 IV), J. Parandowskiego (fragmenty powieści Koniec stulecia i Powrót do życia; 16 IX), J. B. Ożoga (6 X), M. Dąbrowskiej (fragmenty dramatu Stanisław i Bogumił; 11 XI), J. Przybosia i J. Andrzejewskiego (25 XI), wieczór poezji więziennej i obozowej, a ponadto konkurs na sztukę dla zespołów ludowych oraz 41 widowisk teatru kukielkowego dla dzieci. Nakładem Sekcji Wydawniczej

ukazały się m. in. 3 tomiki młodych poetów radomskich: S. Skonecznego: Z lasu, Z. Machnikowskiego: Żołnierzom świata, A. Kamińskiego: Sen o karabinie. 41

15 O t w a r c i e B i b l i o t e k i J a g i e l l o Ń - s k i e j. Biblioteka pod dyrekcją E. Kunzego była w tym czasie jedyną zorganizowaną biblioteką naukową w Polsce. 15 III uruchomiono czytelnię pracowników naukowych; otwarcie czytelni ogólnej nastąpiło w maju. Zbiory biblioteki nie poniosły w czasie wojny większych strat, Niemcy przy ewakuacji wywieźli jedynie część biblioteki podręcznej i nabytki z lat 1940 - 1944, książki te jednak odnaleziono na Śląsku i w całości rewindykowane. 42

ok. 15 P o w s t a n i e O d d z i a ł u P o z n a Ń s k i e g o Z Z L P. Na pierwszym zebraniu organizacyjnym wybrano tymczasowy zarząd w składzie: Cz. Latawiec - prezes, T. Kraszewski - wiceprezes, Cz. Kubalik - sekretarz, Z. Psarski - skarbnik i S. Strugarek.

Walne Zebranie Oddziału Po sprawozdaniu ustępującego zarządu odbyło się 15 V. Do nowego zarządu zostali wybrani: W. Bąk - prezes, E. Żytomirski i J. Leszczyński - wiceprezesi, A. Kawczyński - sekretarz, W. Powell - skarbnik oraz J. Leszczyński, Cz. Kubalik, S. Strugarek, S. Krokowski.

W ramach swojej działalności Oddział Poznański wznowił z końcem marca stałe "Czwartki literackie" (zob. poz. 55/45). 43

ok. 15 P r z y z n a n i e M a r i i M i c k i e w i c z ó w n i e p r z e z R z ą d R P p e n s j i m i e s i ę c z n e j. Uchwałą Rady Ministrów wnuczka Adama Mickiewicza otrzymała stałą pensję miesięczną w wysokości 10 000 fr. 44

17 Powstanie Instytutu Literatury Ludowej w Krakowie (jako Oddziału Ludowego Instytutu Oświaty i Kultury). Kierownikiem Instytutu był S. Pigoń, adiunktem J. Spytkowski. Zadaniem Instytutu było: 1. zbieranie wydawnictw i prasy ludowej, 2. sporządzanie bibliografii literackiej zawartości czasopism ludowych oraz utworów pisarzy chłopów, 3. prowadzenie kartoteki bio-bibliograficznej, miejscowości pochodzenia pisarzy, oraz czasopism ludowych, 4. gromadzenie autobiografii, listów etc. dotyczących pisarstwa chłopskiego. Materiały te miały służyć przyszłej ogólnej bibliografii historii literatury chłopskiej. 46

17 "Czarne kawy" Oddziału ZZLP w Krakowie. Począwszy od 17 III w krakowskim Domu Literatów odbywały się co sobotę wieczory autorskie o charakterze satyryczno-humorystycznym, poświęcone aktualnym wydarzeniom w dziedzinie literatury i sztuki. W imprezach tych brali udział: S. Dygat, Z. Fijas, J. Kydryński, G. Miklaszewski, S. Otwinowski, A. M. Swinarski, K. Wyka. M. in. 24 III odbył się wieczór A. M. Swinarskiego i K. Wyki pt. Pamflety, parodie, paradoksy, 7 IV program pt. Mężowie doskonalili m. in. z parodią sztuki J. Zawieyskiego (zob. poz. 64/45) przez A. M. Swinarskiego. Imprezy te trwały do czerwca a następnie po przerwie letniej wznowione zostały w listopadzie. 47

18 Zajęcie Kołobrzegu. 48

18 Przeniesienie redakcji tygodnika "Więś" do Łodzi (od nr 2 z 1945 r.). Wydawcą pisma była nadal Spółdzielnia Wydawnicza "Czytelnik", redaktorem J. A. Król. Do zespołu redakcyjnego należeli ~~XXXXXX~~ L. Bartelski, W. Jazdzyński,

ustalenia planów wydawniczych na najbliższą przyszłość, a postulując przemyslenie wyboru tradycji, do których należy nawiązać, żądał krytycznego stosunku do przeszłości. Wypowiedź Miłosza spowodowała napływ do redakcji "Dziennika Polskiego" licznych listów w tej sprawie m. in. wypowiedź M. Strzeleckiej, która domagała się ostrej selekcji książek i wydawania tylko pozycji najlepszych. Odpowiadając Miłosz stwierdził, iż nie należy układać szczegółowej listy książek, a tylko plan ramowy, który określiłby granice i rozdzielił rodzaje publikacji pomiędzy poszczególne wydawnictwa. Równocześnie na łamach "Odrodzenia" sprawę odbudowy książki polskiej poruszył J. Kott. Stwierdzając, iż "podstawy masowego czytelnictwa tworzą zawsze wznowienia klasyków" a "od trafnego rozwiązania spraw wydawniczych zależą w znacznej mierze losy kultury polskiej" postulował opracowanie centralnego planu wydawniczego przez szeroką komisję fachowców pod nazwą Rada Książki. Plan wydawniczy ustaliłby nie tylko zasadnicze rodzaje wydawnictw, ale i hierarchię ważności, która decydowałaby o kolejności pojawiania się tomów. Najpotrzebniejsze typy wydawnictw wg Kotta były to: 1. broszury o charakterze zbliżonym do Biblioteki Uniwersytetów Ludowych wydawanej przez Gebethnera i Wolffa, 2. książki w typie Biblioteki Narodowej Ossolineum, 3. zbiorowe wydania w rodzaju Biblioteki Arcydzieł Literatury, 4. krytyczne wydania najwybitniejszych pisarzy polskich, 5. typ Biblioteki Gowszeckiej, która obejmowałaby dzieła klasyków światowych i polskich.

Dyskusję wzbudziła zestawiona przez Kotta lista 100 pierwszych książek z literatury światowej i polskiej, od Iliady i Odyssei po dzieła współczesne. M. in. przeciw postulatowi wydania Biblii zaproponował Cz. Miłosz w artykule Lekkie umysły. W "Odrodzeniu" Z. Mitzner wystąpił w obronie prozy polskiej żądając wydawania zapomnianej a świetnej polskiej publicystyki postępowej.

Pod koniec roku do spraw wydawniczych powrócił raz jeszcze Kott w "Przekroju". Analizując dorobek wydawniczy roku wskazywał na panującą na tym odcinku zupełną dowolność, która przeradza się w groźny chaos. Krytyk wzywał do opanowania anarchii prowadzącej do zalewu rynku przez przedsiębiorczych grafomanów.

J. KOTT: Sprawa książki. "Odrodz.", nr 17. - J. KOTT: "295". "Przekrój", nr 30. - CZ. MIŁOSZ: Resztki i początki. "Dz. pol.", nr 43. - CZ. MIŁOSZ: Ciągnijmy dalej. "Dz. pol.", nr 50. - CZ. MIŁOSZ: Lekkie umysły. "Dz. pol.", nr 56. - W. NATANSON: Niespełnione proroctwo o książkach. "Dz. pol.", nr 97. - Z. MITZNER: Jeszcze o książce. "Odrodz.", nr 23. 50

18 P o l e m i k a   n a   t e m a t   N o r w i d a. Polemikę wiążącą się ze sprawą wyboru tradycji literackich rozpoczął A. Ważyk, Uwagami o Norwidzie i norwidyzmie, w których, oceniając krytycznie zainteresowania młodych pisarzy poetą w latach okupacji, wskazywał na konieczność przeanalizowania poglądów na Norwida panujących w okresie przedwojennym i "przywrócenia Norwida jego epoce". Umieszczając poetę w sferze wpływów środowiska drobno-szlacheckiego, filozofii wrogiej wszelkim dążeniom postępowym i analizując jego poglądy społeczne krytyk oceniał Norwida jako pisarza reakcyjnego, którego hasła wykorzystywała sanacja jako czynnik hamujący przeciw ideom postępowym. "Norwid był już niejako prekursorem okresu wielkich kryzysów i bezrobocia, i wreszcie może nic w tym dziwnego, że poeci tego okresu, osaczeni ideałami chaosu, przypadkowości, bezsensu - szukali sensu, konieczności, porządku u tego, który znalazł ratunek tylko w mistycznej interpretacji świata. Współczesna demokracja szuka wyjścia praktycznego poza stosunki gospodarcze, na których tle wytwarzały się i kursowały te idee. Na tej drodze poeci nie spotkają się z Norwidem."

Polemikę z Ważykiem podjął K. Wyka artykułem Norwid nieobecny, zwracając uwagę na 3 sprawy: 1. Norwid był poetą lirycznym, a nie pisarzem-realistą czy ideologiem, 2. Norwid czuł się obco w swojej epoce i czynił z tej obcości jeden z elementów swojej ideologii, 3. norwidysty często fałszowali Norwida. "Pomyłka interpretacyjna Ważyka - na tym polega - pisał Wyka - że z zarysem drugim /międzywojennym/ wsteczno-ideologicznym, pomylił linie całkiem nowego, trzeciego cienia poety, który począł się rysować na pustkowiach okupacji, a napewno przetrwa na polu przyszłości". Ten "trzeci cień postaci" Norwida to wg Wyki pewne cechy wyobraźni poety, czerpiącej tworzywo przeważnie ze świata kultury, to jego sztuka poetycka.

W odpowiedzi Ważyk zarzucił, iż Wyka stworzył sztuczną i oderwaną konstrukcję poety, a artykuł jego jest "jeszcze jedną próbą wygrzywania Norwida przeciwko wielkim romantykom".

A. WAŻYK: Uwagi o Norwidzie i norwidyzmie. "Odrodz.", nr 16.
- K. WYKA: Norwid nieobecny. "Odrodz.", nr 19. - A. WAŻYK: Norwid urojony. "Odrodz.", nr 25.

51

19 ~~Inauguracja roku akademickiego na~~
~~Wznowienie działalności Uniwersyte-~~
~~tu Jagiellońskiego w Krakowie. Na uroczystej inau-~~
~~guracji roku akad. 1944/1945, po~~ przemówieniu rektora prof. dr T. Lehra-Spławińskiego sprawozdanie z działalności UJ w czasie wojny złożył prof. dr W. Schafer, rektor tajnego uniwersytetu. Senat UJ uznał tajny uniwersytet za dalszy ciąg normalnych nauk, po czym T. Lehr-Spławiński otworzył nowy rok akademicki jako 581 rok uczelni. Wykład inauguracyjny pt. Z problemów genetyki współczesnej wygłosił dziekan Wydziału Rolniczego prof. dr T. Marchlewski.

20 III odbyła się akademія żałobna ku czci pomordowanych przez Niemców i zmarłych podczas wojny wykładowców i pracowników UJ. (Listę strat podał "Dziennik Polski", nr 48).

Uniwersytet Jagielloński posiadał 5 wydziałów: Teologiczny, Prawa, Lekarski, Filozoficzny i Rolny; zatrudniał 169 osób wykładowych, w tym 48 profesorów zwyczajnych, 26 profesorów nadzwyczajnych, 16 zastępców profesorów, 69 docentów oraz 459 sił naukowych pomocniczych. Ponadto wykładało na Uniwersytecie 38 profesorów z Warszawy, Lwowa i Wilna. Liczba studentów wynosiła 5 622, w tym na Wydziale Filozoficznym 1 891. W zakresie zmian organizacyjnych, istniejące przed wojną w ramach Wydziału Filozoficznego Studium Słowiańskie przekształcono w Instytut Słowiański, włączając doń prócz należących tam wcześniej katedr slawistycznych także katedry Językoznawstwa Polskiego i Historii Literatury Polskiej oraz dodając nowe katedry. Dyrektorem Instytutu, który ogółem obejmował 11 katedr, został prof. dr M. Małecki. Kierownikiem Seminarium Języka Polskiego był prof. dr Z. Klemensiewicz, adiunktem dr F. Sławski; kierownikami Seminarium Historii Literatury Polskiej byli prof. dr S. Pigoń i prof. dr S. Łempicki, adiunktem dr J. Spytkowski. 52

22 R o z p o c z ę c i e w y k ł a d ó w n a U n i w e r s y -
t e c i e P a ń s t w o w y m "W o l n a W s z e c h n i c a
P o l s k a" w Ł o d z i. Decyzją Ministerstwa Oświaty "Wol-
na Wszechnica Polska" została uznana za Państwowy Uniwersytet
w Łodzi z zachowaniem starej nazwy. Rektorem był prof. dr T.
Vieweger. Zapisy kandydatów rozpoczęły się już 1 III. 23 III
odbył się pierwszy wykład prof. dr H. Ułaszyna.

Uniwersytet istniał do zakończenia trymestru 15 VII. Następnie w jego miejsce został utworzony Uniwersytet Łódzki (zob. poz. 107/45). 53

22 P o w s t a n i e K l u b u M ł o d y c h L i t e r a t ó w
w K r a k o w i e. Klub powstał przy Oddziale Krakowskim ZZLP

z inicjatywy prezesa Oddziału K. Wyki. Zadaniem Klubu było zgrupowanie młodych pisarzy nie będących jeszcze członkami Związku i umożliwienie im zapoznania się z problemami współczesnej literatury, wymiany poglądów oraz dyskusji nad własnymi utworami. Kierownikiem Klubu został S. Otwinowski, opiekunem K. Wyka. Zebranie inauguracyjne odbyło się 22 II po czym do 26 VII zorganizowano 18 zebrań poświęconych zagadnieniom literackim, omówieniu twórczości młodych oraz wieczorów autorskich członków Klubu. Referaty wygłosili m. in.: R. Szydłowski: Realizm w literaturze współczesnej (29 III), S. Otwinowski: O młodych prozatorach w "Odrodzeniu" (5 IV), A. Włodek: O nowych nurtach poetyckich (12 IV), W. Bodnicki: O teoretycznym przygotowaniu poety (4 V), A. Polewka: O celach i zadaniach literatury współczesnej (31 V). W ramach wieczorów autorskich utwory swoje czytali: R. Artymowski, J. Cieślowski, T. Jęczalik, Z. Karaś, W. Mach, T. Nuckowski, J. Orzechówna, J. Pogorzelski, N. Rostworowski, A. Włodek. Ponadto w jednym z odczytów został Klub zapoznany z dorobkiem A. Gawlik, W. Szymborskiej, Z. Żytyńskiej, J. Dankiewicza i W. Machejka.

Obok wymienionych zebrań czwartkowych odbywały się poniedziałkowe ~~wyd~~ dyskusje nad utworami dramatycznymi członków Klubu, które prowadził A. Polewka. Na 11 zebraniach odczytano m. in. utwory sceniczne J. Lipskiej, H. Piekarskiej, W. Lecha.

Po przerwie letniej działalność Klubu została wznowiona. 54

22 W z n o w i e n i e "C z w a r t k ó w l i t e r a c k i c h"
Z Z L P w P o z n a n i u, organizowanych już przed wojną
przez miejscowy oddział. Program pierwszego wieczoru obejmował
prelekcję J. Szulca na temat ~~programu literackiego~~ ^{zamianowanego} czasopisma
(zob. poz. 68/45)
"Zdroje" oraz wiersze Cz. Kubalika, S. Kubickiego, A. M. Swinarskiego, T. Śmiełowskiego, A. Haski, J. Mielcarka, J. Baranowskie-

go i prozę F. Szuster.

Następnie do końca roku odbyły się 22 "Czwartki literackie", w tym wieczory autorskie: W. Bąka (10 V), J. Iwaszkiewicza (17 V), E. Żytomięrskiego (24 V), R. Kołonieckiego (14 VI), W. Karzewskiej (14 VI), T. Fangrata (21 VI), Z. Psarskiego (28 VI), grupy poetyckiej "Prom": Z. Psarskiego, E. Herberta, B. Przyłuskiego (12 VII) i H. Brodowskiej, J. Korwin-Piotrowskiej (19 VII), J. Iwaszkiewicza (18 X), S. Bąkowskiego (8 XI), W. Bąka (22 XI), młodych poetów poznańskich: Z. Dajkowskiej, F. Fenikowskiego, T. Śmiełowskiego, T. Multańskiego, B. Zakrzewskiego (ze wstępem W. Kubackiego; 13 XII) oraz m. in. prelekcje: S. Strugarka, T. Kraszewskiego, Cz. Latawca o S. Balickim, K. Dobrzyńskim i W. Bąku (12 IV), Z. Szweykowskiego: Programowa powieść Prusa o polskim chłopie (4 X), R. Pollaka: "O człowieku wiecznym" Mickiewicza (25 X), H. Majkowskiego: O Romanie Wilkanowiczu (27 XII).

55

22 O t w a r c i e T e a t r u W o j s k a P o l s k i e g o w Ł o d z i. Dyrektorem Teatru był W. Krasnowiecki. Do zespołu aktorskiego należeli m. in. E. Barszczewska, S. Broniszówna, J. Kreczmar, J. Świdorski, Cz. Wołłejko, M. Wyrzykowski, A. Zelwerowicz. Na przedstawieniu inauguracyjnym wystawiono Wesele S. Wyspiańskiego w reż. J. Woszczerowicza, scen. S. Teisseyre'a.

56

24 P o d j ę c i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e T e a t r P o l s k i w B y d g o s z c z y p o d d y r e k c j ą A. Rodziewicza. Na inaugurację wystawiono Zemstę A. Fredry w reż. *A. Stremesen*, *lekkiego*, scen. *A. Muszyńskiego*.

57

24 P o w s t a n i e "T y g o d n i k a P o w s z e c h n e g o", katolickiego pisma społeczno-kulturalnego, w ~~Krakowie~~. Pismo ukazało się w Krakowie ~~nakładem Kurii Książecko-Metropolitalnej~~

pod patronatem metropolity kardynała Adama Stefana Sapiehy, nakładem Kurii Księżęco-Metropolitalnej Krakowskiej, redagowane początkowo przez Komitet (rzeczywistymi redaktorami byli ks. J. Piwowarczyk i J. Turowicz), a od 14 X (nr 30) przez J. Turowicza. Tygodnik wydawany był przez grupę ludzi zaangażowanych jeszcze przed wojną w katolickim dziennikarstwie a skupionych wokół ks. J. Piwowarczyka. Z literatów nawiązali z pismem współpracę m. in. J. Dobraczyński, A. Górski, S. Kisielewski (artykuły, recenzje, stały felieton polemiczny Pod włos...), R. Kołoniecki, T. Kudliński, Z. Lesniakodorski, H. Malewska, M. Morstin-Górska, ~~W. Natansen~~, A. Rymkiewicz, Z. Starowieyska Morstinowa, A. Świrszczyńska, J. Zagórski, W. Żukrowski. Z historyków literatury m. in. ogłaszali swe prace w "Tygodniku" J. Kleiner, S. Pigoń. M. Piszczkowski, S. Skwarczyńska.

W wypowiedzi programowej pt. Oświadczenie Wydawnictwa (nr 1) redakcja stwierdzała m. in. "«Tygodnik Powszechny» będzie pismem katolickim. Będzie więc zmierzał do utrwalania katolickiej Prawdy w szerokich kołach naszego społeczeństwa, i do wyrażania jej w sprawach społeczno-kulturalnych, które życie bieżące z sobą niesie". Zapowiedź ta ^{była konsekwentnie} ~~została w pełni~~ zrealizowana. Na łamach pisma poruszano różnorodne problemy związane tak z zagadnieniami światopoglądowymi, filozoficznymi jak i z przeobrażeniami jakie dokonywały się aktualnie w życiu społecznym i kulturalnym, przeciwstawiając się poglądom marksistowskim i podejmując często polemiki, przede wszystkim z grupą "Kuźnicy" (zob. poz. 113 /45).

J. KOTT: Półrocze "Tygodnika Powszechnego". "Kuźnica", nr 6. -
KISIEL /S. KISIELEWSKI/: Moje zygzaki czyli Kronika ideologiczna (felieton jubileuszowy o sobie). "Tyg. powsz.", 1965 nr 13. - J. TUROWICZ
Nasze 20 lat. "Tyg. powsz." 1965 nr 13.

- 27 Wznowienie działalności Państwowego Instytutu Sztuki Teatralnej w Łodzi. Dyrektorem Instytutu został A. Zelwerowicz. 59
- 28 Powstanie Głównej Komisji Badań Zbrodni Niemieckich w Polsce. Komisja została powołana do życia przez Krajową Radę Narodową. W pracach Komisji udział brali z pisarzy m. in. H. Boguszevska i Z. Nałkowska. 60
- 28 Wyzwolenie Gdyni. 61
- 30 Wyzwolenie Gdańska. 62
- 31 Podjęcie działalności przez Stary Teatr w Krakowie. Dyrektorem Teatru był J. Ronard-Bujański, kierownikiem literackim T. Breza. Na inaugurację wystawiono sztukę J. Zawieyskiego Mąż doskonały (zob. poz. 64/45). 63

Przy teatrze zostało otwarte 12 III Studium Teatralne pod kierunkiem J. Ronarda-Bujańskiego. Jako wydawnictwa Starego Teatru ukazywały się pisma: "Front Teatralny" (zob. poz. 87/45) i "Afisz Starego Teatru" (zob. poz. 219/45). 63

- 31 P r a p r e m i e r a d r a m a t u M ą ż d o s k o n a ł y J e r z e g o Z a w i e y s k i e g o w S t a r y m T e a t r z e K r a k o w i e. Reż. J. Ronard-Bujański, scenogr. A. Pronaszko, oprac. muz. R. Pa-lester. Ilość przedstawień - 38. Grali m. in. J. Warnecki (Hiob) i Z. Małynicz (Ruth).

Wystawienie sztuki poprzedziła ogłoszona w "Odrodzeniu" 25 III (nr 17) Wypowiedź autora, w której Zawieyski stwierdzał, iż utwór ten o nowej formie "etiudy dramaturgicznej" napisał po powstaniu warszawskim, a pragnąc tragedię Warszawy zamknąć w kształt artystyczny, wybrał motyw Hioba jako bliski tematycznie. Po premierze wywiązała się ożywiona dyskusja na temat sztuki, w której dominowały głosy krytyczne. Autorowi zarzucano tendencje mesjanistyczne, postawę świadomie ahistoryczną (S. W. Balicki, L. Kruczkowski). W artykule Mesjanizm odgrzewany uznając sztukę za "artystycznie chybną i społecznie nieodpowiedzialną" Kruczkowski pisał: "Spotkał nas zawód głęboki i dotkliwy. Zawieyski przetransponował rzecz konkretną, z krwią i kośćmi, wyraźnie określoną w czasie i przestrzeni, uściśnioną w treści i sensie - na ciemny i zawiły, choć poetycko piękny, bełkot intelektualny, na "filozoficzny" żargon "hobiady". Jeszcze raz, niestety, pisarz polski w poszukiwaniu formuły syntetycznej narodowego dramatu sięgnął do magazynu odleżałych konwencji literackich, do metaforyki najbardziej wieloznacznej, relatywistycznej i niezdiscyplinowanej, jaką zna historia piśmiennictwa: do Biblii. Koncepcja Męża doskonałego jest próbą ucieczki od konkretności teatru dziejowego - w bezczasową, ahistoryczną próżnię jałowej i nużącej dialektyki. Więcej: wyrosła z przetrętych świadomie antyhistorycznej".

Odmienne stanowisko zajął "Tygodnik Powszechny", który zamieścił kilka artykułów podkreślających, iż głównym problemem sztuki jest odwieczny problem cierpienia, jego roli i sensu w życiu człowieka i zbiorowości ludzkiej, i oceniających wysoko walory ideowe i artystyczne utworu.

18 IV w krakowskim Domu Literatów odbyła się dyskusja na temat sztuki, w której głos zabierali: T. Breza, J. Ronard-Bujański, E. Kocwa, Z. Leśnodorski, W. Natanson, S. Otwinowski, A. Pronaszko, A. Świdorska, K. Wyka. Dowodem rozgłosu, jaki zyskał utwór, było opracowanie i wystawienie 12 V przez słuchaczy Studia Dramatycznego przy Starym Teatrze parodii Męża doskonałego, której treść odnosiła się do żartobliwie ujętych stosunków w Studio. Tekst parodii został ułożony przez A. Szczepkowskiego, inscenizację opracowała I. Babel.

Sztuka nie wystawiana więcej na scenie ukazała się drukiem w piśmie "Znak" w latach 1946 - 1947.

S. W. BALICKI: Czy-doskonały? "Dz. pol.", nr 62. - J. EKIER: Muzyka doskonała. (Jeszcze o sztuce Zawieyskiego). "Tyg. powsz.", nr 12. - J. FRUHLING: Handlarze mistycyzmu. "Głos Pracy", nr 7. - L. KRUCZKOWSKI: Mesjanizm odgrzewany. "Odrodź.", nr 20. - T. KUDLIŃSKI: Człowiek nowy - z bólu zrodzony. "Tyg. powsz.", nr 3. - J. M. ŚWIĘCICKI: Z problematyki Hioba; K. KROBICKI: Odrodzenie przez ból. (Dwugłos o Hiobie). "Tyg. powsz.", nr 10. - A. WŁODEK: "Teatr doskonały". "Dz. pol.", nr 65.

64

31 Dyskusja o reformie ortografii. Dyskusję rozpoczęła kampania na łamach "Rzeczpospolitej" przeciw reformie ortografii z 1936 r., w której, wskazując na aktualność zagadnienia w związku z rozpoczynaniem się dopiero pracy wydawniczej, J. Wyszomirski w artykule Chów na linie, a następnie H. Bułharowska oraz czytelnicy pisma domagali się poddania rewizji

obowiązujących zasad i uproszczenia pisowni. Bardziej radykalne postulaty wysunął następnie J. Saloni, a zwłaszcza J. N. Miller domagając się zasadniczej zmiany ortografii jako symbolu i czynnika tych przemian, jakie zachodzą w całokształcie życia polskiego. "Należałoby przedstawić sobie - pisał Miller - że demokratyzacja pisowni wyraziłaby się na ogół w jej ufonetycznieniu i uproszczeniu, a może w zbliżeniu do międzynarodowego alfabetu fonetycznego, który jest wzorem zarówno prostoty, jak i ścisłości. [...] Jak majątki ziemiańskie dojrzały do konfiskaty, tak i rz, ó, sz, cz domaga się likwidacji - z tego samego ^{dóbr} względu - by zadość się stało zasadzie upowszechnienia /zarówno duchowych, jak i materialnych - ne republica detrimenti capiat..."

Odmienne stanowisko zajmowali w dyskusji językoznawcy i to nie tylko K. Nitsch, współtwórca reformy z 1936 r., ale także H. Ułaszyn, który zgadzając się z potrzebą wprowadzenia pewnych poprawek zwracał uwagę na konieczność liczenia się ze zjawiskami językoznawczymi.

Przeciw postulatom Millera zaoponowała również M. Dąbrowska, stwierdzając w artykule Od strony pisarza, że: "Sfonetyzowanie pisowni nie ma też nic wspólnego z demokratyzacją kultury. Język sam w sobie (inną rzeczą jest sprawa treści, dla której bywa używany lub nadużywany) nie był nigdy wyzyskiwaczem żadnej warstwy społecznej, żadna też rewolucja łagodna czy gwałtowna nie może rościć sobie pretensji do gniewnych z nim porachunków. Gdybyśmy chcieli wszystkie przejawy kultury w ten sposób traktować, nie osiągnęlibyśmy zdemokratyzowania kultury, tylko jej lekkomyślne i niepotrzebne obniżenie. Byłoby wielką obrazą dla wchodzących w pełnię życia kulturalnego warstw chłopskich i robotniczych przypuszczać, że są one mniej uzdolnione do nau-

czenia się pisowni języka polskiego niż dotychczasowe tzw. warstwy oświecone".

H. BUŁHAROWSKA: Jeszcze jeden protest. "Rzeczposp.", nr 112.
 - M. DĄBROWSKA: Od strony pisarza. "Język pol.", nr 3. - J. N.
 MILLER: O demokratyzację pisowni. "Nowa Epoka", nr 4. - K. NITSCH:
O nową reformę ortografii. "Język pol.", nr 1. - J. SALONI: Tajemnice
pisowni polskiej. "Głos Ludu", nr 127. - H. UŁASZYN: Jeszcze
w sprawie pisowni. "Głos Ludu", nr 134. (Polem.: J. WYSZOMIRSKI:
Filologia i lingwistyka prof. H. Ułaszyna. "Rzeczposp.", nr 141).
 - H. UŁASZYN: Z powodu wydania podręcznika^b pisowni polskiej. "Kuź-
 nica", nr 10. - J. WYSZOMIRSKI: Chów na linie. "Rzeczposp.", nr
 86. 65

KWIECIEŃ

1 W z n o w i e n i e d z i a ł a l n o ś c i B i b l i o t e k i
 N a r o d o w e j w W a r s z a w i e. Dyrektorem Biblioteki
 był S. Vrtel-Wierczyński. W czasie wojny Biblioteka poniosła o-
 gromne straty przez spalenie i wywiezienie przez hitlerowców 40
 tys. rękopisów, starodruków, rycin i map. Część zbiorów zdołano
 odzyskać. Z przedwojennego stanu 700 tys. tomów ocalało ok. 500
 tys. Biblioteka uruchomiła Instytut Bibliograficzny pod kierownic-
 twem J. Dąbrowskiej rejestrujący całkowitą produkcję wydawniczą
 w Polsce i polonika obce: w 1945 r. ok. 1 000 druków i 406 czaso-
 pism w kraju. Wznowiony Urzędowy Wykaz Druków ukazał się pt. "Bi-
 bliografia Polska." 66

1 Z a ł o ż e n i e O d d z i a ł u Ś l ą s k i e g o Z Z L P
 w Katowicach, pierwszego w dziejach Śląska. Organizatorem Oddzia-
 łu był z ramienia Zarządu Głównego ZZLP L. Kobiela. Pierwszym
 prezesem został wybrany Z. Hierowski.

4 VI odbyło się I Walne Zebranie Oddziału Śląskiego. W wyniku wyborów do zarządu weszli: Z. Hierowski - prezes, W. Szewczyk - sekretarz, W. Żukrowski - skarbnik oraz Z. Bednorz i L. Kobiela.

Na II Walnym Zebraniu 22 VII prezesem Oddziału został wybrany L. Kobiela, a 30 XII w wyniku III Walnego Zgromadzenia Oddziału władze ukonstytuowały się następująco: Z. Hierowski - prezes, J. Brzoza - wiceprezes, W. Szewczyk - sekretarz.

~~W~~ inicjatywy Oddziału zorganizował 22 IV ^{odbył się ostatni zorganizowany} pierwszy poranek autorski w Katowicach pn. "Śląsk mówi". Poranek poświęcony był twórczości pisarzy skupionych na Śląsku, a w szczególności utworom przedstawicieli młodego pokolenia. Słowo wstępne o działalności literackiej występujących autorów wygłosił Z. Hierowski. Następnie czytali swoje utwory: Z. Bednorz, Z. Hierowski, W. Horzyca, L. Kobiela, W. Szewczyk, J. Zabierzewska, W. Żelechowski, W. Żukrowski oraz recytowano wiersze J. Przybosia, E. Osmańczyka i K. Gołby.

31 V odbył się poranek poetycki p. n. "Nie zginęła". Program poranku poświęconego poezji polskiej w walce o niepodległość obejmował utwory: K. Baczyńskiego, S. Balickiego, Z. Bednorza, J. Huszczy, Cz. Miłosza, J. Przybosia, J. Putramenta, W. Szewczyka, A. Ważyka, W. Żukrowskiego recytowane przez aktorów Teatru im. S. Wyspiańskiego. Słowo wstępne wygłosił Z. Hierowski.

26 VII Oddział Śląski ~~ZZLP~~ urządził w Gliwicach pierwszy wieczór autorski literatów polskich p. n. "Zajazd literatów na Gliwice". W imprezie udział wzięli: J. Baranowicz, Z. Bednorz, Z. Hierowski, E. Imiela, L. Kobiela, T. Staich, W. Szewczyk, J. Zabierzewska, W. Żelechowski, W. Żukrowski oraz muzycy i śpiewacy.

~~W listopadzie Oddział Śląski zorganizował wieczory autorskie dla robotników w Gliwicach i Zabrze.~~

W 1945 r. Oddział ^{Śląski} /rozwinął szeroką działalność w zakresie upowszechnienia literatury polskiej na Śląsku. ~~W okresie od 16 VI~~

Ponadto w okresie od 16 VI
 do 17 XII urządzono wieczory autorskie J. Przybosia, W. Szewczy-
 ka, W. Bąka, W. Żukrowskiego, J. Nachta, J. Iwaszkiewicza, W. Że-
 lechowskiego, J. Zabierzewskiej oraz następujące odczyty: T. Sta-
 ich: Poezja młodego P. Dhala, A. Baumgardten: O drogach i manow-
 cach dramaturgii radiowej, J. Brzoza: O T. Boyu-Żeleńskim. Ponad-
 to Oddział w sierpniu zorganizował Klub Literacki (zob. poz. 161/45)
 /45) i zamierzał również wydawać Arkusz Śląski, (zob. poz. 146)

67

1 Numer 1 dwutygodnika "Zdroje sztuki literatury nauki". Pismo ukazało się w Poznaniu jako wydawnictwo Wydziału Kultury i Sztuki Poznańskiego Urzędu Wojewódzkiego i Związku Zawodowego Literatów w Poznaniu. Redaktorem był Cz. Kubalik. W artykule programowym pt. Choć płoną lasy... redakcja stwierdzała: "[...] podejmując w Poznaniu wydawnictwo czasopisma kulturalno-artystycznego, uwagę swą i wysiłki poświęcić chcemy przede wszystkim Ziemiom Zachodnim. [...] Zainteresowanie nasze obejmuje zarówno literaturę, jak naukę, muzykę, plastykę, teatr, film, radio". Numer otwierały artykuły wicewojewody F. Widy-Wirskiego i naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki M. Weigta, następnie wypełniały wiersze: A. Haska, Cz. Kubalika, J. Mielcarka, proza F. Szuster i artykuły Cz. Latawca i S. Strugarka i W. Taranczewskiego.

Nie ukazało się więcej numerów. Pismo przejął następnie ZZLP w Poznaniu i zaczął wydawać pt. "Życie Literackie" (zob. poz. 115/45).

Piw: "Zdroje" - "Przemiany" - "Sygnał". "Głos Ludu", nr 148.

68

1 Dyskusja o realizmie. Zagadnienie realizmu jako stylu nowej literatury stało się przedmiotem dyskusji w związku z wysunięciem przez pisarzy lewicy, a przede wszystkim J. Kotta, w ostrym rozrachunku z całą literaturą przedwojenną, postulatu literatury ukazującej obiektywną rzeczywistość a służą-

cej społeczeństwu przez uczestnictwo w kształtowaniu stosunków społecznych i w odbudowie moralnej człowieka. Antyrealizm był najbardziej istotną cechą poezji po tamtej wojnie - pisał Kott w artykule Powrót do rzeczywistości w poezji - powrót do rzeczywistości i nowy realizm będzie może znamieniem powstającej obecnie literatury. Będzie prawdopodobnie dążyła do odbudowania pojęcia człowieka, do pokazania jak na prawdę wygląda świat, jak żyją i jak powinni żyć ludzie". W tym samym numerze "Odrodzenia", w polemice z Cz. Miłoszem uznając za niewystarczające przewyżczenie postawy katastroficznej za pomocą persyflażu, żartu i groteski stwierdzał: "Istotne przewyżczenie katastrofizmu nastąpić musi na serio. Myśleć społecznie to znaczy myśleć historią, widzieć rodzenie się nowych form społecznych i zamierania dawnych, dostrzegać głęboki i surowy sens przemian dziejowych. Ukazać je w wierszach - oto zadanie." W następnych artykułach, głównie w cyklu Po prostu próbował Kott określić cechy nowego realizmu wyprowadzając je z powieści klasyków realizmu XIX w., a zwłaszcza Balzaka. Odcinając się od "małego realizmu" i przeciwstawiając psychologizmowi wysuwał postulaty socjologicznej konstrukcji losu ludzkiego i socjologicznej typowości postaci. "Realizm to zrozumienie, że obraz i los człowieka kształtuje nie tylko biologia i psychologia, ale historia i przede wszystkim historia" - podkreślał w artykule W stronę klasyków. W artykule W obronie bohatera stwierdzał: "Bohaterowie Stendhala i Balzaka wyrażają prawa rozwoju społecznego. Jeśli Julian Sorel, Vautrin i ojciec Goriot wyrastają jak wielkoludy ponad szarą przeciętność postaci powieści współczesnej, to dlatego, że losy ich nie są przypadkowe i indywidualne, ale ukute prawami historii". W wyniku tego stanowiska Kott podkreślał prawo pisarza realisty do wyolbrzymiania i uproszczania rysów bohaterów, jeśli tego wymaga

wierność wobec prawdy historii.

Uzupełnieniem tez Kotta była wypowiedź M. Jastruna, który występując przeciw ponadczasowemu pojmowaniu literatury wysuwał postulat literatury silnie związanej z rzeczywistością i zaangażowanej po stronie postępu. "Tylko potężny prąd odrodzenia moralnego - pisał w artykule Po za rzeczywistością historyczną - zdolny jest pchnąć "pijany okręt" literatury naszej (i nie tylko naszej) w stronę realnych brzegów. Siłą oburzenia, nienawiści i miłości, potęgą odczucia śmierci i zdolnością nowych narodzin, zrozumieniem współczesnych i historycznych przemian - powinno się już dzisiaj mierzyć twórczość pisarza. Wcześniej czy później zarówno proza jak i poezja muszą znów nawiązać do starganej przez indywidualistyczny symbolizm i beztwarzowy formalizm więzi łączącej z człowiekiem, którego byt określa historia".

Wysunięta koncepcja nowego realizmu wzbudziła ożywioną dyskusję, która koncentrowała się tak wokół samej istoty realizmu jak i zagadnień szczegółowych, związanych ze sprawą tematu i/^{stylu} literatury oraz postawą pisarską.

W ogłoszonym w "Odrodzeniu" 22 IV (ale napisanym w 1943 r.) esseju J. Andrzejewski próbując sprecyzować istotę sztuki realistycznej poszerzał zasadniczo jej zakres wskazując, iż "jedyną fantastyką istotną bo nie|przeniknioną i niepoznawalną są przeżycia człowieka". Polemikę z pewnymi tezami Kotta i Jastruna podjął na łamach "Odrodzenia" A. Sandauer, oponując przeciw zacieśnianiu pojęcia realizmu do wzorów powieści XIX wiecznej i przeciw czysto formalnemu traktowaniu realizmu. "Rzeczywistość historyczna nie jest tak prosta, jak skłonni byli-byśmy przypuszczać - stwierdzał w artykule Zawile dając jako przykład Sklepy cynamonowe Schulza - sposób mówienia o niej bywa różny, nieraz okrężny; nie zawsze treściowy, czasem i formalny" /.../.

Stanowisko to spotkało się z ostrą repliką ze strony Jastruna, który zarzucił Sandauerowi upodobania parnasistowskie.

Postulat nowego realizmu poparł K. Brandys, podkreślając w artykule Drogowskazy iż "powrót do realizmu w prozie, nie tylko polskiej, musi nastąpić w obliczu napierającej problematyki społecznej, której ominąć nie będzie w stanie sumienie pisarza wrażliwego na związki z człowiekiem i bytem zbiorowym. [...] Twórczość pisarska nadchodzących czasów nie może się ograniczyć do artystycznego ukazania zjawisk, musi je wartościować i w ostatecznym wniosku określić swój stosunek do rzeczy przedstawionej".

Odmienne stanowisko zajmowali natomiast pisarze zgrupowani wokół katolickiego "Tygodnika Powszechnego", a zwłaszcza S. Kisielewski, który występując przeciw ^{postulatami} nowemu realizmowi ^u opowiadał się za autonomią wartości estetycznych sztuki, której zadanie widział w zaspokajaniu "pewnych niezmiennych, wiecznych potrzeb ducha ludzkiego" (Jeszcze o realizmie i formalizmie). J. Dobraczyński i H. Malewska bronili integralnego psychologizmu, żądając, by literatura dawała obraz "pełnego człowieka" to znaczy uwzględniała metafizykę katolicką. Próba obrony idealistycznych pozycji w literaturze były również wy-

powiedzi A. Łaszowskiego

Dyskusja na temat realizmu, w której, polemizując z poglądami przeciwników, grupa "Kuźnicy" (zob. poz. 113/45) coraz wyraźniej formułowała swoje postulaty, trwała przez cały rok. W etapie późniejszym sprawę nowej literatury podjął na łamach "Twórczości" K. Wyka. Wyrażając przekonanie o konieczności zrewidowania propozycji literackich międzywojennego dwudziestolecia, uznał krytyk realizm za najbardziej otwartą formę sztuki a postulowanie go w prozie za słuszne w nowej rzeczywistości społecznej. Zapo-

nowa jednak przeciw przekreślaniu wartości tragizmu (Andrzejewski, Miłosz) i drwiny (Gałczyński, Gombrowicz) w literaturze dwudziestolecia, które w ówczesnej sytuacji, gdy rzeczywistość nie stwarzała podstaw dla realizmu, były jego odpowiednikami. Postulował realizm otwarty na zdobycze kierunków awangardowych, "otwarte ku każdej niespodziance spojrzenie na ostatnią ewolucję artystyczną". "Z posiewu tragiczności i drwiny kiełkuje ~~zwolny~~ realizm - ~~je z wolna realizm~~ - pisał - ten na jaki nas stać, ten jakiemu nie wolno pominąć doświadczeń, które były najmocniejsze w niedalekiej przeszłości". I dalej: "zadanie dzisiejszej prozy jest zbyt trudne i zbyt wspólne, by kogokolwiek odrzucać, kto od innego miejsca rozpoczął swoją wędrówkę, a dzisiaj przystaje pod drogowskazem. Realizm czeka na wszystkich".

Dyskusja była kontynuowana w roku następnym, zob. ~~poz.~~

- J. ANDRZEJEWSKI: O realizmie i fantastyce. "Odrodz.", nr 21. -
K. BRANDYS: Drogowskazy. "Odrodz.", nr 31. - K. CZACHOWSKI: Węzłowe zagadnienia realizmu. "Dz. pol.", nr 201. - K. CZACHOWSKI: Społeczny wymiar realizmu. "Dzien. pol.", nr 229. - J. DOBRACZYŃSKI: Pełny realizm. "Tyg. powsz.", nr 18. - M. JASTRUN: Po za rzeczywistością historyczną. "Kuźnica", nr 1. - M. JASTRUN: Nijako. "Odrodz.", nr 35. ^[A. ŁASZOWSKI] - E. JASTRZĄB: W sprawie realizmu. "Życie lit.", nr 7/8. ^[A. ŁASZOWSKI] - E. JASTRZĄB: O nową prawdę w literaturze. "Tyg. warsz.", nr 5. - S. KISIELEWSKI: Jeszcze o realizmie i formalizmie. "Tyg. powsz.", nr 17. - S. KISIELEWSKI: O realizmie mitologicznym. "Tyg. powsz.", nr 31. - J. KLEINER: Z rozważań nad drogami literatury współczesnej. "Tyg. powsz.", nr 35. - J. KOTT: Powrót do rzeczywistości w poezji. "Odrodz.", nr 18. - J. KOTT: O katastrofizmie. "Odrodz.", nr 18. - J. KOTT: W stronę klasyków. "Odrodz.", nr 19. - J. KOTT: O bohaterze. "Odrodz.", nr 22. - J. KOTT: W obronie bohatera. "Odrodz.", nr 33. - J. KOTT: Dwa realizmy. "Odrodz.", nr 26. -
M. MALEWSKA: Jeszcze o psychologizmie. "Tyg. powsz.", nr 20. -
M. MORSTIN-GÓRSKA: Odwrót od romantyzmu. "Tyg. powsz.", nr 40. -
A. SANDAUER: Możliwości nowej prozy. "Odrodz.", nr 27. - A. SANDA-

UER: Zawile. "Odrodz.", nr 30. - A. SANDAUER: Odpowiedź na monolog. "Odrodz.", nr 35. - A. SANDAUER: Metafizyka i sprawy powszednie. "Kuźnica", nr 10. - H. VOGLER: Prawda i fikcja realizmu. "Twórcz.", z. 5. - K. WYKA: Tragiczność, drwina i realizm. "Twórcz.", z. 3. 69

Śląskiego

2 O t w a r c i e T e a t r u Yim. S. W y s p i a ń s k i e g o w K a t o w i c a c h pod dyrekcją K. Adwentowicza i W. Horzycy. Pierwszy powojenny sezon zainaugurowano Zemstą A. Fredry w reż. W. Horzycy, scen. J. Kosińskiego. W rolach głównych wystąpili: K. Adwentowicz (Raptusiewicz) i S. Kwaskowski (Milczek).

Od nowego sezonu objął dyrekcję B. Dąbrowski, który przybył do Katowic z końcem sierpnia ze Lwowa wraz z zespołem aktorskim i technicznym, całym wyposażeniem teatru i bogatą biblioteką. Kierownikiem literackim został J. Koller. 70

3 U r o c z y s t y w i e c z ó r k u c z c i J. S ł o w a c k i e g o w Krakowie. Wieczór pt. "Niech przyjaciele moi w nocy się zgromadzą" zorganizował w 95 rocznicę śmierci poety ZASP w auli UJ. Słowo wstępne wygłosił L. H. Morstin, a następnie aktorzy J. Zaklicka i T. Białkowski deklamowali utwory Słowackiego. 71

4 P i e r w s z e n a g r o d y l i t e r a c k i e M i n i s t e r s t w a K u l t u r y i S z t u k i. Na wniosek Departamentu Literatury nagrody otrzymali: A. Górski - 4 000 zł za Niepokój nowego czasu, Z. Żeleńska - 4 000 zł za pracę nad spuścizną literacką męża Boya-Żeleńskiego, J. Przyboś - 3 000 zł za tom Póki my żyjemy, J. Wiktor - 3 000 zł za Orkę na ugorze, N. Strugowa - 2 000 zł, Cz. Miłosz, E. Osmańczyk i S. Nędza-Ku-

biniec - po 2 000 zł za twórczość poetycką, oraz w terminie nieco późniejszym: P. Hulka-Laskowski - 15 000 zł za całokształt działalności, W. Kowalski - 3 000 zł za twórczość powieściową, P. Kubisz - 2 000 zł za tom Przednówek, S. Rembek - 2 000 zł za powieść W polu, L. Eminowicz - 2 000 zł za twórczość poetycką. Wręczenia pierwszych nagród dokonał K. Wyka 4 IV w Domu Literatów w Krakowie.

Sposób przyznania nagród bez kolegium z przedstawicielami ZZLP, podawanie jako podstawy utworów wydanych, a czasem nawet nagrodzonych już raz przed wojną oraz niska wysokość nagród wywołały wiele zastrzeżeń w środowisku literackim (por.: ^(swb) W. Balicki/ ~~(swb)~~: Wiosenny deszcz - "nagród". "Dziennik Polski", nr 67. - J. Kott: Urzednicy kultury. "Odrodzenie", nr 23). Przeciw nagrodzeniu A. Górskiego wystąpił poseł do KRN B. Drobner, który w notatce pt. Żądany wyjaśnienie, pomieszczonej 15 IV w "Naprzodzie" (nr 8) uznając Niepokój nowego czasu za książkę reakcyjną i profaszystowską domagał się wyjaśnienia ze strony Ministerstwa Kultury i Sztuki.

W odpowiedzi na interpelację 24 IV Ministerstwo ogłosiło komunikat w "Rzeczypospolitej" (nr 107) przedrukowany następnie w "Naprzodzie" (nr 10) wyjaśniając, iż nagrodzenie książki Górskiego było "aktem nieporozumienia spowodowanym przez samowolę i nadużycie zaufania Ministra ze strony dyrektora Departamentu Literatury"; K. Czachowski został czasowo zawieszony w czynnościach.

Przeciw oskarżeniu przez Drobnera w numerze 10 "Naprzodu" w związku z tą samą sprawą K. Czachowskiego o "faszyzm względnie obronę faszysty" wystąpił Oddział Krakowski ZZLP, który na Walnym Zebraniu 29 IV podjął uchwałę stwierdzającą m. in. "iż notatka dra Drobnera, zarówno w formie jak i treści, nosi znamiona krzyw-

dzącego i bezpodstawnego oskarżenia przeciwko pisarzowi, którego zasługi jako krytyka i organizatora życia literackiego są równie niewątpliwe, jak i jego przekonania demokratyczne". ("Dziennik Polski", nr 85).

Na stanowisko Dyrektora Departamentu powrócił K. Czachowski w czerwcu.

72

- 8 A k r o p o l i s w T e a t r z e P o l s k i e g o R a d i a. Teatr Wyobraźni, zorganizowany w Rozgłośni Krakowskiej przez J. Ronarda-Bujańskiego, nadał słuchowisko z dramatu S. Wyspiańskiego w opracowaniu radiofonicznym i reżyserii J. Ronarda-Bujańskiego, z ilustracją muzyczną L. Różyckiego. W słuchowisku udział brali m. in. W. Brydziński, E. Fulde, J. Ciecierski oraz zespół Studia Teatralnego.

Od 29 IV do 13 V słuchowisko było wystawiane pięciokrotnie na porankach w Starym Teatrze.

73

- 9 P o w s t a n i e P a ń s t w o w y c h Z a k ł a d ó w W y - d a w n i c t w S z k o l n y c h. Celem wydawnictwa powołanego do życia przez Ministerstwo Oświaty było wydawanie podręczników dla szkół wszystkich stopni i typów, książek pomocniczych mających charakter tzw. lektury uzupełniającej, periodycznych pism fachowych, druków administracji szkolnej oraz wszelkich innych wydawnictw zleconych przez Ministerstwo. Wydawnictwo zostało zorganizowane przez zespół dawnych pracowników przedwojennego Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych, Ossolineum. Centrala wydawnictwa mieściła się w Warszawie, a Oddziały przy Kuratoriach Szkolnych. Dyrektorem został S. Pazyra.

Od czerwca PZWS rozpoczął wydawanie czasopisma "Nowa Szkoła" (zob. poz. 140 /45). W lipcu ukazała się w Łodzi nakładem Wydawnictwa pierwsza książka: Chłop polski w dziejach i literaturze. Teksty i dokumenty.

- 11 Powstanie Klubu Asystentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, jako ośrodka dyskusji naukowej i informacji społecznej oraz spotkań towarzyskich. Zebranie inauguracyjne odbyło się w Domu Literatów. Program obejmował odczyt S. Suchonia: Praktyczne i teoretyczne zagadnienia psychologii, oraz utwory literackie Z. Fijasa, Cz. Miłosza, S. Otwinowskiego, J. Zagórskiego. 75
- 13 Inauguracja "Piątek literackich" w Łodzi. Słowo wstępne o zadaniach imprezy organizowanej przez Oddział ZZLP wygłosił A. Rudnicki. Następnie odbył się odczyt M. Jastruna: O bezdziejowości literatury polskiej oraz ożywiona dyskusja, w której uczestniczyli m. in. Z. Kałużyński, J. Kott, J. Przyboś, A. Sandauer, A. Ważyk. 76
- 15 Konkurs Ministerstwa Kultury i Sztuki na krótki utwór sceniczny. Na konkurs nadeszło 48 prac. Jury w składzie: J. Jurandot, A. Nowicki, L. Pasternak postanowiło nie przyznać żadnej nagrody, a tylko wyróżnić 5 utworów dzieląc równo sumę 10 000 zł. Lauretami byli: S. Nadzin, H. Wojewódzka, T. Chabros, J. Staszewska-Ćwiklińska. 77
- 15 Powstanie magazynu ilustrowanego "Przekrój". Pismo ukazało się w Krakowie jako tygodnik nakładem Spółdzielni Wydawniczej "Czytelnik", redagowane przez Zespół (redaktorem naczelnym został M. Eile-Kwaśniewski). Do współpracowników należeli liczni pisarze i publicyści, m. in.: R. Burzyński, B. Brzeziński, J. Brzechwa, S. Dygat, Z. Fijas, J. Frühling, S. Grodzieńska, J. Kydryński, S. Kisiielewski, K. Koźniewski, Cz. Miłosz, J. Minkiewicz, H. Mortkowiec-Oleczakowa, W. Natanson, S. Otwinowski, E. Osmańczyk, M. Podkowiński, J. Putrament (art^{ystyczny} polityczne pod pseud. Wincenty Bednarczuk), A. Sandauer, K. Szpalski, 78

S. Wiechecki, K. Wyka, W. Żukrowski oraz rysownicy i karykaturzyści: Charlie, S. Brzozowski, M. Eile, G. Miklaszewski.

Do końca roku ukazało się 38 numerów "Przekroju"; nr 1 w nakładzie 60 tys., a nr 32 w nakładzie 100 tys. egzemplarzy.

Jubileuszowy numer "Przekroju" (Reportaż niezbyt serio).

"Przekrój", nr 25. - A. KLOMINEK: "Przekrój" 1945 - 1964. "Zeszyty Prasoznawcze" 1964 nr 3 s. 70 - 91. 78

19 Zmarła w obozie w Ravensbrück Halina Krahełska (ur. 1892), powieściopisarka, publicystka. (Dane bio-bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy, ^{polskich} t. 2 s. 237 - 238). 79

21 Układ o przyjaźni, pomocy wzajemnej i współpracy powojennej między ZSRR a Rzeczpospolitą Polską. Podpisanie układu nastąpiło w Moskwie. Akt ratyfikowany został 19 IX 1945.

Tekst układu podaje "Dziennik Ustaw", nr 47 poz. 268. 80

22 Pierwsze jawne przedstawienie Teatru Rapsodycznego w Krakowie: premiera Grunwaldu (fragmenty Grażyny, Konrada Wallenroda A. Mickiewicza i Zawiszy Czarnego J. Słowackiego) w reż. i układzie scenicznym M. Kotlarczyka, scen. T. Ostaszewskiego. Ilość przedstawień - 16.

Teatr założony przez M. Kotlarczyka działał tajnie w czasie okupacji dając 7 premier. W 1945 r. wystawiono następnie: Pana Tadeusza A. Mickiewicza (23 V), Beniowskiego J. Słowackiego (30 VI), Hymny J. Kasprowicza (9 XI). 81

22 Inauguracja działalności Klubu Literackiego w Lublinie.)

Do organizatorów Klubu należeli: M. Bechcyc-Rudnicka, J. Kleiner, H. Platta, J. Pleśniarowicz, I. Sikirycki. Następnie w <http://rcin.org.pl>

skład zarządu weszli: J. Kleiner - prezes, F. Araszkiwicz, M. Bechczyc-Rudnicka, J. N. Kłosowski i Z. Mikulski. Do zadań Klubu należeć miała kontynuacja tradycji kulturalnych Lublina, uwydattnienie regionalnego i społecznego charakteru Lubelszczyzny jako źródła nowych wartości artystycznych oraz krzewienie kultury i literatury. Pierwszą imprezą klubu był poranek autorski J. Parandowskiego ze słowem wstępnym J. Kleinera. Klub organizował następujące imprezy literackie: wieczory autorskie pt. "Środy literackie", m. in. F. Araszkiwicza (16 V), E. Gołębiowskiego (27 VI); odczyty m. in.: J. Kleiner: O zwycięskim samotnictwie i zwycięskim artyźmie "Farysa" (29 V), J. Płomieńskiego: Tajemnice geniuszu (10 VI), J. Parandowskiego: Alchemia słowa (17 VI) oraz wieczory dyskusyjne, m. in. na temat sztuk wystawianych w Teatrze Miejskim. 82

22 - 29 Tydzień Książki Polskiej w Łodzi i na terenie województwa łódzkiego. W ramach Tygodnia nastąpiło otwarcie 3 bibliotek miejskich, zorganizowano liczne wystawy w księgarniach, zbiórki książek i pieniędzy oraz propagandowe pochody młodzieży. W Teatrze Wojska Polskiego odbyła się uroczysta akademia pod hasłem "Ratujmy książkę polską" z przemówieniem dyrektora Biblioteki Publicznej J. Augustyniaka. 83

25 Zajęcie Szczecina. 84

~~26 Otwarcie Teatru Miejskiego w Częstochowie pod dyrekcją J. Sillicha. Na inaugurację wystawiono Maturę W. Fodera w reż. _____, scen. _____.~~

27 Podjęcie działalności przez Teatr Polski w Poznaniu pod dyrekcją W. Stomy. Pierwszy sezon po wojnie otwarto sztuką Uciekła mi przepióreczka S. Żeromskiego w reż. zespołowej, scen. J. Piaseckiego. 85

- U r u c h o m i e n i e U n i w e r s y t e t u P o z n a ń -
s k i e g o. Z końcem kwietnia czynne już były wydziały: Huma-
nistyczny, Przyrodniczo-Matematyczny, Medyczny, Farmaceutyczny,
Rolniczo-Leśny. Wydział Prawny znajdował się w stadium organi-
zacji. Rektorem Uniwersytetu był prof. dr S. Dąbrowski.

Inauguracja roku akademickiego 194~~5~~/1946 odbyła się 15 XII
(zob. poz. 254/45). 86

- ~~- R o z p o c z ę c i e d z i a ł a ł n o ś c i p r z e z T e -
a t r M a ł y c h F o r m p r z y D o m u Ż o ł n i e r z a
w Ł o d z i, pod kierownictwem E. i M. Kaniewskich. Teatr miał
łączyć treści polityczne z liryczną, żołnierską piosenką i humo-
rem. Na pierwszy program składały się teksty P. Hertza, J. Ju-
randota, J. Rojewskiego, K. Wolińskiej i A. Ważyka.~~

- P o w s t a n i e m i e s i ę c z n i k a "F r o n t T e a -
t r a l n y" w K r a k o w i e. Wydawcą pisma była Dyrekcja
Teatru i Studia "Starego Teatru", redaktorem J. Ronard-Bujański.
Pismo związane z działalnością Starego Teatru i wystawianymi
przez tę scenę sztukami drukowało artykuły T. Brezy, J. Ronarda-
-Bujańskiego, K. Czachowskiego, Z. Leśnodorskiego, J. Zawiey-
skiego.

Ostatni numer (4) ukazał się w lipcu 1945 r. 87

MAJ

- 2 Z m i a n a n a s t a n o w i s k u m i n i s t r a K u l -
t u r y i S z t u k i. Po zwolnieniu na własną prośbę mini-
stra W. Rzymowskiego prezydent KRN mianował ministrem Kultury
i Sztuki E. Zalewskiego. 88

2 U t w o r z e n i e K o m i s j i P o m o c y d l a Z a -
s ł u ż o n y c h P r a c o w n i k ó w N a u k i i S z t u -
k i p r z y P r e z y d i u m R a d y M i n i s t r ó w . W s k ł a d K o m i s j i w c h o d z i l i :
delegat Prezydenta Wasilewski, delegat premiera dyr. H. Ładosz-
-Smuga, delegat ministra Kultury i Sztuki dyr. Z. Lorentz i de-
legat ministra Oświaty prof. S. Arnold.

20 IX Komisja ogłosiła pierwszą listę przedstawicieli: nauki
(65), architektury (5), muzyki (23), plastyki (23), literatury
(24), teatru (12), krytyki i historii sztuki, działalności społecz-
nej (43), którym przyznano zaopatrzenie ze strony Państwa.

Z literatów byli to: H. Boguszevska, W. Burek, M. Dąbrowska, N.
Gałęcka-Strugowa, P. Gojawiczyńska, B. Hertz, P. Hulka-Laskowski,
J. Iwaszkiewicz, Z. Kossak-Szczucka, J. Kornacki, L. Kruczkowski,
Z. Mickiewiczowa (córka M. Konopnickiej), J. N. Miller, Z. Nał-
kowska, S. Nędza-Kubiniec, J. Parandowski, S. Piętak, J. Przyboś,
L. Staff, E. Szelburg-Zarembina, N. Szymańska, J. Wiktor, Z. Że-
leńska, A. Żeromska; z historyków literatury i językoznawców:
W. Borowy, J. Kleiner, T. Kowalski, J. Krzyżanowski, K. Nitsch,
T. Sinko, H. Ułaszyn, S. Wędkiewicz. 89

5 U c h w a ł a K r a j o w e j R a d y N a r o d o w e j o
N a r o d o w y m W y d a n i u Dzieł Adama Mic-
k i e w i c z a. Uchwała stwierdzała: "Krajowa Rada Narodowa
przejmując nie zrealizowaną inicjatywę Sejmu Ustawodawczego z
1920 roku w sprawie zbiorowego wydania dzieł Adama Mickiewicza,
w pełni doceniając wielką rolę twórczej myśli wielkiego poety
polskiego i słowiańskiego dla kultury narodowej w Odrodzonej Pol-
sce, postanawia pod Wysokim Protektoratem Prezydenta Krajowej
Rady Narodowej Bolesława Bieruta zrealizować to pomnikowe wydaw-
nictwo pod nazwą Wydanie Narodowe Dzieł Adama Mickiewicza, aby
dostarczyć całemu społeczeństwu autentycznych tekstów poety we

wzorowym opracowaniu krytycznym i typograficznym. Krajowa Rada Narodowa poleca Radzie Ministrów wyznaczyć na ten cel odpowiedni fundusz i przekazać tę uchwałę do wykonania Ministerstwu Kultury i Sztuki".

Na mocy uchwały w sierpniu Minister Kultury i Sztuki powołał Komitet Redakcyjny. Redaktorem naczelnym został L. Płoszewski. W skład Komitetu weszli: W. Borowy, K. Czachowski, J. Krzyżanowski, J. Piątek, S. Pigoń, L. Podhorski-Okołów i J. Przyboś. Redakcja mieściła się w Krakowie.

L. PŁOSZEWSKI: O wydaniu sejmowym i wydaniu narodowym Mickiewicza. "Twórcz.", z. 4 s. 172 - 174. Wydanie miało objąć 15 tomów i być oparte o teksty tzw. wydania sejmowego. Druk powierzono Spółdzielni Wydawniczej "Czytelnik".

18 XI Komitet Redakcyjny ogłosił na łamach "Kuźnicy" (nr 12) ankietę, w której w celu ustalenia poziomu objaśnień tego wydania zwrócił się do kierowników Uniwersytetów Ludowych, Uniwersytetów Robotniczych, świetlic i czytelni z prośbą o nadsyłanie spostrzeżeń nad stosunkiem czytelników do objaśnień trudniejszych utworów literackich.

90

6 Zmarł w Krakowie Tytus Czyżewski (ur. 1885), malarz i poeta. (Dane bio-bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. I s. 400 - 402).

Pogrzeb pisarza odbył się w Krakowie na koszt państwa.

W. DOBROWOLSKI: Słowo wolne od pleśni i cynizmu. "Tyg. powsz." nr 27. - H. WIELOWIEYSKA: Poeta i malarz. (Budowniczy stylu). "Odrodz.", nr 27. - K. WINKLER: Śmierć T. Czyżewskiego. "Naprzód", nr 12. - K. WYKA: Poeta i malarz. (Poezja T. Czyżewskiego). "Odrodz.", nr 27.

91

5 Otwarcie Muzeum Narodowego w Warszawie i pierwszej wystawy pt. "Warszawa oskarża".

7 V wydany został dekret o upaństwowieniu Muzeum Narodowego, które do tej pory stanowiło własność gminy m. st. Warszawy. Określając zadania Muzeum artykuł 3 stwierdzał, iż "Zadaniem Muzeum Narodowego w Warszawie, jako centralnej instytucji muzealnej Państwa Polskiego jest badanie, obrazowanie i upowszechnianie polskiej i obcej kultury artystycznej". ("Dziennik Ustaw", nr 18 poz. 98).

92

7 Z a j ę c i e W r o c ł a w i a.

93

8 K a p i t u l a c j a N i e m i e c.

94

9 R o z p o c z ę c i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e z P o l s k i T e a t r O b j a z d o w y zorganizowany w Krakowie przez R. Ratschke. Pierwsze przedstawienie Teatru, prapremiera sztuki M. Samozwaniec Wanda nie chce Niemca w reż. W. Biegańskiego odbyło się 23 V w Krakowie w sali kina "Skala". Komedia, której akcja rozgrywa się w Krakowie na początku okupacji niemieckiej, została ostro skrytykowana za niski poziom moralny i artystyczny. S. W. Balicki stwierdzając, iż "autorka" wojenny mit o «pryzwoitym» Niemcu podkreśliła nieodpowiedzialnie; frazesami o Polsce, gdzie niesmaczna krytyka przeszłości topiła się w wazelinie pod teraźniejszość i kłamstwie o atmosferze Krakowa, policzkowała nasze najświętsze uczucia" domagał się zawieszenia przedstawień. Władze zdjęły sztukę z afisza i zabroniły grać.

S. W. BALICKI. "Dz. pol.", nr 106. - J. FRÜHLING: Krótkie spięcie z powodu "Wandy, która nie chce Niemca". "Dz. pol.", nr 109.

95

11 Z j a z d l i t e r a t ó w g r u p y "W i e ś t w o r z ą c a" w L u b l i n i e. Organizatorem grupy, do której należeli m. in. S. Bojarczuk, L. Pokora, M. Pękalski, S. Rudnicka, S. Wój-

cik, J. Plesiński, był J. N. Kłosowicz.

Na zjeździe utworzono Koło Literatów Chłopskich, które miało być pierwszą czołówką przyszłego związku ogniskującego chłopskich pisarzy i działaczy kulturalnych i przygotować organizacyjnie ogólnopolski zjazd literatów chłopskich. Koło Literatów Chłopskich przyjęte zostało jako autonomiczna sekcja do Klubu Literackiego w Lublinie. 96

12 - 18 Tydzień Książki w Krakowie i na terenie województwa krakowskiego. W ramach akcji Tygodnia zorganizowane zostały w Krakowie liczne wystawy książki w Bibliotece Jagiellońskiej oraz w księgarniach i szkołach, pogadanki w szkołach i świetlicach robotniczych, odczyty i audycje radiowe, wiece oświatowe a także uliczna zbiórka książek i pieniędzy na rzecz bibliotek szkolnych i publicznych. Zebrano ponad 11 700 tomów książek i 84 000 zł. Na ten sam cel przeznaczony został dochód z wielkiego poranku artystycznego zorganizowanego pt. "Serce książki" 10 VI w Domu Żołnierza przez artystów, dramatu, opery i baletu. 97

12 Inauguracja wieczorów autorskich w Łodzi, w Studium Teatralnym organizowanych przez miejscowy oddział ZZLP. W pierwszym wieczorze udział brali: M. Jastrun, P. Gojawiczyńska, Z. Nałkowska, A. Rudnicki i E. Szelburg-Zarembina.

Następnie odbyły się m. in. wieczory autorskie: J. Brzechwy (19 V), S. Piętaka i P. Hertza (15 VII) oraz odczyt J. Kotta: Conrad pisarz i moralista. 98

13 Podjęcie działalności przez Oddziały Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza. Oddział w Łodzi. 13 V odbyło

445

się I Walne Zebranie członków i sympatyków z referatem prof. A. Boleskiego pt. Badacz wobec twórcy i dzieła. Do tymczasowego zarządu zostali wybrani: T. Czapczyński - prezes, J. Saloni - sekretarz i T. Sivert.

Po zapadłej we wrześniu decyzji zawieszenia działalności Towarzystwa Polonistów RP Oddział Łódzki i przeniesienia jego aktywności na teren Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza zwołane zostało 23 IX II Walne Zebranie oparte o referat T. Czapczyńskiego O wielodrożności twórczości M. Dąbrowskiej. Po ustąpieniu tymczasowego zarządu wybrano nowy zarząd w składzie: S. Skwarczyńska - prezes, J. Saloni - wiceprezes, J. Z. Jakubowski - sekretarz, A. Kowalska - skarbnik. Oddział liczył w tym czasie 64 członków.

Do końca roku zorganizowano jeszcze 3 odczyty naukowe: S. Skwarczyńska: Wielość koncepcji "Dziadów" Mickiewicza (21 X), E. Sawrymowicz: O hymniczności "Hymnów" Kasprowicz (18 XI), A. Kowalska: Człowiek i morze w twórczości Conrada (16 XII).

W grudniu Oddział powołał do życia Spółdzielnię Wydawniczą "Polonista", której celem miało być wydawanie dzieł zleconych przez zarząd Towarzystwa. Dyrektorem wydawniczym został J. Saloni, prezesem Rady Nadzorczej - A. Boleski. Finansowo spółdzielnia opierała się głównie na udziałach członków i funduszach własnych.

O d d z i a ł w K r a k o w i e wznowił działalność 30 V zebraniem naukowym z referatem S. Pigoń i J. Spytkowskiego: Charakter i zakres literatury ludowej. Dwugłos polemiczny.

Zarząd Oddziału tworzyli: S. Pigoń - przewodniczący, F. Bielak - sekretarz, Z. Ciechanowska - skarbnik. Do końca roku odbyły się 2 zebrania z referatami: S. Adamczewskiego: Czy S. Brzozowski może być uważany za wychowawcę współczesnego pokolenia młodzieży (21 VII) i W. Kubackiego: Echa Demostenesa i Mozarta

- 15 ^{Pierwszy numer pisma} ~~Ukazanie się wydawnictwa literackiego~~ "Sygnał" w Warszawie, nakładem Związku Walki Młodych. W wypowiedzi programowej redakcja stwierdzała: "Wydawnictwem niniejszym sygnalizujemy pierwsze pismo literackie Stolicy. Warszawa musi mieć takie pismo. W miarę odbudowy materialnej Warszawy musimy odbudowywać Jej wartości kulturalne, musimy przywrócić temu miastu rolę centralnego ośrodka kulturalnego w kraju, rolę największej kuźni, w której kształtowałyby się myśl i sztuka polska. /.../ Staniemy się «Biurem Kulturalnej Odbudowy Stolicy». Zgrupujemy w artystycznych brygadach pracy wszystkich tych, którzy Warszawę będą odbudowywać piórem, pędzlem i dłutem". Numer otwierał artykuł A. Słuckiego O zamówieniu społecznym w literaturze. Autorami utworów i artykułów byli: L. Eminowicz, K. Gruszczyński, K. Kosińska, I. Krzywicka, E. Laskowski, S. Nadzin, W. Rogowicz, R. Sadowski, A. Słucki, J. Zagórski.

Wydawnictwo nie było kontynuowane.

Piw: "Zdroje" - "Przemiany" - "Sygnał". "Głos Ludu", nr 148.

100

- 15 Zebrań dyskusyjnych w Domu Literatów w Krakowie. Zainaugurował zebrań odczyt K. Wyki Czechowicz i poezja 20-lecia.

ZZLP

Do końca roku Oddział Krakowski zorganizował następnie 14 zebrań dyskusyjnych z następującymi odczytami: Cz. Miłosz: Granice sztuki. {S. I. Witkiewicz w perspektywie 20 lat} (22 V), A. Polewka: Praktyczne zagadnienia literatury współczesnej (3 VI), J. Putrament: Tragizm Polski (12 VI), J. Kott: Conrad jako pisarz i wychowawca (19 VI), K. Wyka: Tragiczność, drwina i realizm (26 VI), L. Kaltenbergh: Literatura francuska i angielska w czasie wojny (3 VII), J. Zagórski: Klasycyzm czy dążenie do kla-

syczności (6 VII), M. Starost: Prolegomena filozofii narodu (10 VII), W. Natanson: Sprawy sporne. Zagadnienia psychologizmu literackiego (24 VII), J. Zawieyski: O poezji Juliana Przybosa (24 X), S. Szuman: O talencie literackim (9 XI), L. Rościszewski: Szanse życiowe wsiołowego człowieka (21 XI), W. Tatar-kiewicz: Próba charakterystyki filozofii współczesnej (5 XII), R. Ingarden: Czas i człowiek (14 XII). 101

19 O t w a r c i e T e a t r u M a ł e g o w W a r s z a w i e, pierwszego teatru w Warszawie lewobrzeżnej (przy ul. Marszałkowskiej 18).

Teatr został otwarty jako filia Teatru Popularnego na Pradze pod dyrekcją również J. Mrozińskiego. Kierownikiem literackim był L. Kubach. Na inaugurację wystawiono Śluby panięskie A. Fredry w reż. J. Stracheckiego, scenogr. S. Nowickiej, ~~Nastę~~pnie m. in. 3 IX ^{odbyła się} prapremiera sztuki H. Buczyńskiej Obcym wstęp wzbroniony w reż. autorki. 102

ok. 20 Z e b r a n i e p i s a r z y - p o s ł ó w d o K r a j o - w e j R a d y N a r o d o w e j w W a r s z a w i e. Na zebraniu grupa pisarzy: H. Boguszevska, J. Kornacki, L. Kruczkowski i Z. Nałkowska wysunęła szereg postulatów, związanych z rolą pisarzy w dziele odbudowy polskiej spólnoty narodowej oraz ze sprawą działalności pisarzy-posłów do KRN. Grupa literacka w KRN licząca kilkunastu posłów winna wziąć czynny udział w organizujących się komisjach KRN, zwłaszcza w komisjach kultury i sztuki oraz oświaty i propagandy, a także wpływać na odpowiednie ministerstwa, samorzady i instytucje, aby zatrudniały pisarzy, zabezpieczając im środki egzystencji i warunki niezbędne dla ich pracy twórczej. 10103

23 Z m a r ł a w W a r s z a w i e M a r i a M o r s k a -

42

K n a s t r o w a (ur. *ok. 1890*), literatka i działaczka społeczna. Działalność artystyczną rozpoczęła w 1918 r. występując jako znakomita deklamatorka w kabarecie "Pod Pikadorem" wierszy Tuwima, Słonimskiego i Lechonia. Następnie występowała na wieczorach "Skamandra" oraz nawiązała współpracę z czasopismami warszawskimi (zwłaszcza z "Wiadomościami Literackimi"), w których drukowała artykuły i prozę pod pseudonimem Mariusz Dawn.

(B): Zgon znanej literatki. "Życie Warsz.", nr 142.

104

- 23 I n a u g u r a c j a c y k l u w i e c z o r ó w a u t o r s k i c h p t. "Żywa ksią ż k a" w K r a k o w i e, zorganizowanego przez ^{niewszowy} Oddział ZZLP. Wieczory poprzedzone były zawsze słowem wstępnym wygłaszającym przez literatów. Jako pierwszy odbył się wieczór autorski J. Przybosia i K. Brandysa ze słowem wstępnym K. Wyki i T. Brezy.

Do końca roku odbyło się następnie 18 wieczorów autorskich, na których wystąpili: A. Świrszczyńska, S. Piętak (2 VI), Z. Bienkowski, T. Breza (6 VI), T. Kudliński, J. Broszkiewicz (13 VI), H. Wielowieyska, J. Kurek (20 VI), S. Otwinowski, J. Lau (27 VI), Cz. Miłosz, S. Kisielewski (4 VII), A. Sandauer, S. Dygat (11 VII), J. Zagórski, J. Zawieyski (18 VII), A. Ważyk (15 VII), A. M. Swinarski (20 VII), J. Nacht (23 VII), J. Andrzejewski, W. Wirpsza (17 X), J. Szaniawski, A. Włodek (3 XI), M. Promiński, A. Frasik (9 XI), J. Wirski, M. Grabowska (28 XI), ~~E.~~ Marzec, H. Malewska (12 XII).

105

- 24 D e k r e t o u t w o r z e n i u w s t ę p n e g o r o k u s t u d i ó w w s z k o ł a c h w y ż s z y c h. Rada Ministrów biorąc pod uwagę, że "Sześćioletnia przerwa w normalnej pracy szkolnictwa spowodowała, iż w ciągu najbliższych lat szkoły wyższe stać będą wobec faktu katastrofalnego zmniejszenia się wpływu kandydatów, posiadających pełne przygotowanie do studiów

wyższych", a "straty, jakie poniosła w czasie okupacji inteligencja polska, oraz potrzeby odbudowy kraju domagają się szybkiego szkolenia wykwalifikowanych specjalistów wszystkich dziedzin" postanowiła utworzyć na każdym wydziale szkoły wyższej wstępny rok studiów. Zadaniem jego byłoby przygotowanie słuchaczy do dalszych studiów na danym wydziale. ("Dziennik Ustaw", nr 2 poz. 122).

O utworzeniu wstępnego roku na studiach wyższych poza wymienionymi w dekreście aktualnymi potrzebami nadrobienia zaległości wojennych, zdecydowało także, umotywowane przeobrażeniami struktury gospodarczej i społecznej kraju, dążenie do zmiany społecznego składu studentów i umożliwienia masom robotniczym i chłopskim wstępu do szkół wszelkiego stopnia.

N. GASIOROWSKA: Wstępny rok studiów w szkołach wyższych.

"Kuźnica", nr 15. W. MICHAJEŁOW: Wstępny kurs przy wyższych uczelniach. "Rzeczposp.", nr 122.

406

24 Dekret o utworzeniu Uniwersytetu Łódzkiego jako państwowej szkoły akademickiej z siedzibą w Łodzi ("Dziennik Ustaw", nr 21 poz. 119). W chwili powołania do życia Uniwersytet dzielił się na trzy wydziały: Humanistyczny, Prawno-Ekonomiczny i Matematyczno-Przyrodniczy. 27 VIII utworzono nowe wydziały: Lekarski, Farmaceutyczny, Stomatologiczny. Rektorem został prof. dr T. Kotarbiński, prorektorem prof. dr J. Chałasiński.

Uniwersytet zatrudniał 55 profesorów zwyczajnych, 46 nadzwyczajnych, 15 zastępców profesorów, 270 asystentów i wykładowców. Liczba studentów wynosiła 6 496 (w tym na Wydziale Humanistycznym - 1 321). Dziekanem Wydziału Humanistycznego został mianowany prof. dr S. Zajączkowski, prodziekanem prof. dr Z. Stieber. Kierownictwo Katedry Historii Literatury Polskiej objęli: prof. dr A. Boleski, prof. dr S. Adamczewski, prof. dr J. Saloni, Katedry Teorii Literatury - prof. dr S. Skwarczyńska, Katedry Języka Polskiego - prof. dr Z. Stieber.

O t w a r c i e B i b l i o t e k i P u b l i c z n e j w
W a r s z a w i e. Dyrektorem Biblioteki był ^{Przelaskowski} Przelaskowski.

Otwarcie połączone z wystawą ilustrującą dzieje książki i
czytelnictwa polskiego w czasie okupacji. Ze zbiorów Biblioteki
liczących przed wojną 503 tys. tomów, spalono lub zniszczono pod
czas wojny 317 tys. a wywieziono 87 tys. Stan księgozbioru w dniu
17 I wynosił 99 tys. książek a w grudniu 1945 - 171 tys. 108

L i s t E w y S z e l b u r g - Z a r e m b i n y d o P r e -
m i e r a O s ó b k i - M o r a w s k i e g o w s p r a w i e
P o l a k ó w p o z o s t a j ą c y c h n a e m i g r a c j i .
W opublikowanym w "Rzeczpospolitej" (nr 142), a przedrukowanym
przez liczne dzienniki, liście, pisarka, apelując o powrót do kraju
P o l a k ó w , k t ó r z y w y w n i k u w o j n y z n a l e ż l i s i ę z a g r a n i c ą , p i s a ła :
" "Nie ja pytam, pytamy my, które przeżyliśmy tutaj, w kraju, we
wszystkie straszliwe dni i straszliwe noce wojny - całe te pięć i
pół lat, nie dające się przecież wymierzyć latami. Pytamy - czemu
nie słyszymy o powrocie tych, których z nami nie ma, którzy są
poza krajem - wciąż jeszcze poza swoją ziemią, na ziemiach cu-
dzych? [..] Jesteśmy wolni, w wolnej ojczyźnie. Nie jesteśmy
wszyscy. Brakuje nie tylko zmarłych. Ale żywych brak. Żywych,
którzy byli po tamtej stronie muru z krwi, z ognia i męki. Mur
padł. Droga do kraju otwarta. Pytamy z tęsknotą. Pytamy z niepoko-
jem. Z trwogą: dlaczego nie wszyscy wracają? [..]" 109

W z n o w i e n i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e z p o l s -
k i P E N - C l u b . D o g r o n a i n i c j a t o r ó w w z n o w i e n i a p r a c y n a l e ż e -
l i : J a n P a r a n d o w s k i - o s t a t n i p r z e d w o j n ą p r e z e s p o l s k i e g o P E N -
C l u b u , Z e f i a N a ł k o w s k a , J . I w a s z k i e w i c z , I . K r z y w i c k a , J . W i k t o r
i i n n i d a w n i c z ł o n k o w i e . W n a s t ę p n y c h m i e s i ą c a c h o d d z i a ł p o l s k i
n a w i ą z a ł k o n t a k t z s e k r e t a r z e m g e n e r a l n y m P E N , H e r m a n O u l d e n .
110

P r o j e k t y p i e r w s z y c h p o l s k i c h f i l -
m ó w . P i e r w s z y m p o l s k i m f i l m e m m i a ł b y ć Robinson warszawski we-
dług scenariusza J. Andrzejewskiego i C. Miłosza, przedstawiający
przygody człowieka, który po kapitulacji Warszawy po powstaniu
pozostał w ruinach otoczony przez Niemców (Film wyświetlany był
dopiero w 1950 r. pt. Miasto niewjarmione (zob. poz. 217/50).

W czerwcu dobiegały końca prace nad komedią Dwa razy dwa - ~~xxx~~
cztery. W planach produkcyjnych był następnie film Oktober we-
dług scenariusza A. Rüdnickiego dotyczący życia polskiego pod
okupacją.

J. FRUHLING: Nowe drogi filmu polskiego. "Odrodz.", nr 27.

- O t w a r c i e T e a t r u P o w s z c h n e g o w Ł o d z i. Organizatorem i pierwszym dyrektorem Teatru był M. Stawski. Na inaugurację wystawiono w maju sztukę Partyzant W. Iwanowa w reż. K. Wilamowskiego. W lipcu Teatr przeszedł pod patronat Wojewódzkiego Zarządu Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych.

112

CZERWIEC

- 1 P o w s t a n i e p i s m a s p o ł e c z n o - l i t e r a c k i e g o "K u Ź n i c a". Pismo ukazywało się w Łodzi początkowo jako miesięcznik, a od października (nr 6) jako tygodnik. Wydawcą był Zespół "Kuźnicy". W skład Komitetu redakcyjnego wchodziłi: Z. Nałkowska, A. B. Dobrowolski, M. Jastrun, J. Kott, A. Rudnicki, S. Żółkiewski, a od nr 7 ponadto P. Hertz i Cz. Nowiński. Redaktorem naczelnym był S. Żółkiewski. W wypowiedzi programowej redakcja stwierdzała: "Zespół nasz reprezentuje to skrzydło współtwórców kultury polskiej, a więc i przyszłości narodu, którego postawę określa radykalizm postępowej myśli polskiej. [...] Będąc organem niezależnym, nie odrzucamy nikogo, kto w latach wielkiej narodowej klęski zrozumiał surową lekcję historii. Nie mamy zamiaru ani ogarniać wszystkich bez różnicy poglądów, ani ogłosić na naszych łamach amnestię wszelkiemu niezdecydowaniu, ukrytemu czy jawnemu wsteczniectwu, ani też na cał ustępować wobec cieniów przeszłości. Odrzucamy też wszelkie koncepcje wyodrębniania, przeciwstawienia czy wysunięcia inteligencji polskiej poza i ponad radykalne ruchy robotnicze i chłopskie. Witamy nieunikniony proces wydzwignięcia się nowej inteligencji chłopskiej i robotniczej, wnoszącej swój wkład do budownictwa kultury polskiej. Naszym zadaniem jest pomóc w tym procesie zrastania się nowych warstw inteligencji z postępowym i radykalnym dorobkiem wielowiekowej naszej kultury. [...] Odrzucamy rozpanoszoną u nas snobistyczną zależność od wszystkiego, co już przebrzmiało za granicą, niemniej przeto wyrastając z tradycji polskich, po-

czuwamy się do łączności z tymi wartościami, które do realistycznego humanizmu wniósł dorobek twórczości europejskiej, współczesna nam wielka kultura radziecka i radykalna myśl Zachodu. [...] W kuźnicy radykalnej inteligencji pragniemy wykuć podwaliny postępowej ideologii i kultury polskiej jak najszerszej pojętej".

Wokół pisma skupili się lewicowi i postępowi intelektualiści, zarówno ludzie bezpośrednio związani z Partią jak i przedstawiciele radykalnych tradycji inteligencji. Do zespołu "Kuźnicy" obok wymienionych już członków Komitetu redakcyjnego dołączyli się w 1945 r.: K. Brandys, R. Matuszewski, S. Pollak, A. Ważyk, J. Żuławski. Współpracownicy tworzyli szeroki krąg ludzi o różnych postawach filozoficznych i politycznych. Należeli do nich w pierwszym roku istnienia pisma m. in. C. Bobińska, J. Borejsza, T. Breza, W. Broniewski, B. Dudziński, S. Ehrlich, M. Fiderer, N. Gąsiorowska, T. Hołuj, T. Kotarbiński, W. Kula, S. J. Lec, Z. Mitzner, W. Michajłow, S. Piętaś, J. Przyboś, J. Saloni, A. Sandauer, A. Schaff, R. Werfel, M. Wionczek, K. Wyka i wielu innych. Od pierwszego numeru, który otwierał artykuł S. Żółkiewskiego wskazujący na konieczność odrzucenia przez inteligencję ~~ideę~~ światopoglądu idealistycznego (O tak zwanej nieaktualności marksizmu) "Kuźnica" poruszała węzłowe problemy intelektualne i artystyczne, podejmowała walkę o nową, ogólnonarodową kulturę. Wśród różnorodnych ~~przekładów~~ zagadnień, którym poświęcone były tak obszernie artykuły jak i ostre notatki polemiczne (w dziale "Noty") wysuwano na plan pierwszy konieczność rewizji podstaw filozoficznych nauki, zwłaszcza humanistyki i dążenia do oparcia jej o światopogląd materialistyczny (m. in. liczne starcia i polemiki z katolickim "Tygodnikiem Powszechnym", artykuły A. Schaffa Ks. Piwowarczykowi w odpowiedzi nr 15, 16), oraz zmiany modelu światopoglądowego inteligencji (m. in. S. Żółkiewski: Próba diagnozy, nr 12). Wiązały się z tym dalsze zagadnienia: reformy szkolnictwa, nowego programu nauczania, przebudowy uniwersytetów (zob. poz. 114/45), słusznego wybo-

74
ru tradycji kulturalnych i wypracowania wskaźników nowej, socjalistycznej kultury (zob. poz. 159/45). Poruszano sprawy laicyzacji form życia społecznego (m. in. J. Kott: Przed zwycięstwem zdrowego rozsądku, nr 7; Jedności obozu demokracji w walce z reakcją (m. in. erkawu: PSL, nr 7; S. Żółkiewski: Obrachunki nauczycielskie, nr 17, 18). Zespół "Kuźnicy" opublikował w 1945 r. dwa listy otwarte: 1 IX (nr 4/5) w związku z mort. Cien Eliżana Nicwiadomskiego dami politycznymi i wystąpieniami antysemickimi list^{em} apelujący o wzmożenie czujności obozu demokracji i likwidację elementów faszystowskich, a 7 X (nr 6) list domagający się poprawy materialnych warunków bytu nauczycieli.

Istotną częścią walki "Kuźnicy" o nową kulturę był program nowej literatury kształtujący się w kolejnych, niekiedy sporadycznych, wypowiedziach krytyków i pisarzy, którzy przeprowadzali krytyczną ocenę literatury polskiej sprzed 1939 r., próbowali ustalić stosunek wobec głównych tendencji literatury współczesnej oraz starali się wskazać na właściwe kierunki rozwoju sztuki m. in. w zainicjowanej n^{az}ł^{amach} "Kuźnicy" przez J. Kotta dyskusji o realizmie (zob. poz. 69/45). Formułując postulaty literatury lewicowej, politycznej, wrażliwej społecznie i aktualnej, redaktor pisma S. Żółkiewski pisał: "[...] lewica społeczna nie wymaga od pisarzy ani podporządkowania się dziś jeszcze dość niesprecyzowanym normom stylu reakistycznego ani rezygnowania z wysokiego kunsztu technicznego dla celów taniej dostępności. Tego istotnie lewica społeczna nie wymaga. Tym nie mniej stawia ona określone postulaty pisarzowi. Pierwsze to opowiedzenie się za ideologią postępu; pisarz powinien być wyznawcą tej ideologii i dawać jej świadectwo. To pociąga za sobą upolitycznienie sztuki. Dla niektórych rodzajów literackich będzie to niemożliwe, dla innych natomiast jak np. prozy powieściowej i dramatu stosunkowo łatwe. Dobro kultury polskiej wymaga rychłego i konsekwentnego planu odbudowy człowieka nie tylko w zakresie, jak to mylnie ujmują niektórzy, pojęć i kryteriów etycznych. W większym jeszcze stopniu ta odbudowa człowieka winna mieć na celu przywrócenie powagi właściwemu myśleniu politycznemu słusznym ocenom

<http://rcin.org.pl> →

i emocjom politycznym. ~~Faszyzm, a nie upadek etyki jest doprawdy najgroźniejszą formą demokracji.~~ Wobec tego musimy od pisarza wymagać wrażliwości społecznej. Pisarz musi reagować tak samo emocjonalnie i bezpośrednio na krzywdy klasowe, jak w powieści psychologicznej reagował na ^{przyjęcia} ~~krzywdy~~ jednostki. Od pisarza musimy wymagać poczucia aktualności szeroko pojętej. Pisarz musi być przytomnym wobec spraw swego narodu". (recenzja sztuki F. Biełkowskiej Wiosna 1944, nr 10).

J. KOTT: Odpowiedź na ankietę "Nowej Kultury" "Pisarze wobec dziesięciolecia". /W:/ Postęp i głupstwo. T. 2. Warszawa 1956 s. 334-348. - A. SANDAUER: Moje odchylenia. Warszawa 1956 s. 8 - 63. - S. ŻÓŁKIEWSKI: w latach 1945-1948 O polityce kulturalnej PPR ~~wśród inteligencji~~. /W:/ Przepowiednie i wspomnienia. Warszawa 1963 s. 258 - 360. - ~~MxxSTARIENix~~Prag A. RUDNICKI: Niebieskie kartki. "Świat" 1965 nr 19.

1 Dyskusja o reformie uniwersytetów. zagadnienia podstawowego Problem reformy uniwersytetów jako ~~podstawowe~~ dla odnowy polskiej inteligencji podjął ~~na~~ łamach "Kuźnicy" (nr 1) Z. Szymanowski w artykule O racjonalną politykę w dziedzinie szkolnictwa wyższego. Wskazując na konieczność zmiany składu klasowego młodzieży studiującej, na zwiększenie ilości młodzieży robotniczej i chłopskiej, postulował równocześnie racjonalną gospodarkę siłami naukowymi, odświeżenie składu grona profesorskiego oraz dyslokację wyższych uczelni w terenie. Sprawę złej atmosfery ideowej na uniwersytetach, "atmosfery" ciemnego egoizmu klasowego, zacofania, ~~zamykania~~ tępego tradycjonalizmu" poruszył obszernie w "Kuźnicy" ~~nr 7~~ S. Żółkiewski, wskazując iżx w artykule Niedoceniane i przemilczane (nr 7), iż przyczynami są tu: 1, nienormalny skład społeczny młodzieży akademickiej, 2. wsteczna ideologia polityczna w części zespołu profesorskiego, 3. wsteczne ideologie naukowe

1 Powstanie czasopisma "Życie Literackie". Pismo z podtytu-
 tem: Dwutygodnik, ukazało się w Poznaniu
 jako wydawnictwo Oddziału Poznańskiego ZZLP. Redaktorem naczel-
 nym był J. Iwaszkiewicz (do nr 5/6 z 1/15 VIII). W skład kolegium
 redakcyjnego wchodził: W. Bąk, J. Leszczyński, W. Powell, E. Ży-
 tomirski oraz Cz. Kubalik - sekretarz odpowiedzialny. Od nr 7/8
 z 1 IX / 1 X kolegium tworzyli W. Bąk, W. Powell i E. Żytomirski,
 a od nr 9/10 z 1 X / 1 XI ponadto R. Kołoniecki. Na ^{program} zadania pi-
 sma wskazywał artykuł wstępny w numerze 1 pt. Zachód, w którym
 J. Iwaszkiewicz (pod pseud. Roman Roński) podkreślając wagę po-
 wrotu Ziemi Zachodnich do Polski pisał: "Najtrudniejsze zaś za-
 dania czekają twórców i kontynuatorów kultury polskiej. Tutaj
 trzeba umiejętnie wybrać z przeszłości to, co jest wartościowe-
 go, oddzielić ziarno od plewy, przyjąć nowe przeobrażenia i na-
 wiązać jednocześnie do zaniedbanego - przynajmniej ~~to~~ otwarcie -
 strumyka polskiej tradycji demokratycznej".

W "Życiu Literackim" publikowali wiersze m. in. P. Hertz,
 M. Jastrun, R. Kołoniecki, Cz. Miłosz, A. Nowicki, J. B. Ożóg,
 A. M. Swinarski, J. Zagórski, J. Żuławski, E. Żytomirski; prozę
 J. Iwaszkiewicz (Stracona noc i Młyn nad Lutynią), W. Karczew-
 ska, I. Krzywicka, H. Malewska, S. Otwinowski, S. Pięta, W.
 Rymkiewicz, Z. Starowiejska-Morstinowa; artykuły literackie:
 W. Bąk, K. Czachowski, S. Lichański, Cz. Latawiec, Z. Szwejkowski,
 K. W. Zawodziński. W "Kolumnie młodych" drukowane były wiersze
 F. Fenikowskiego, K. Gruszczyńskiego, T. Jantara, K. Kosińskiej,
 N. Rostworowskiego.

"Życie Literackie" ukazywało się w 1945 r. nieregularnie; do
 końca roku wydano 14 numerów, w tym 6 podwójnych. Pismo było
 atakowane przez "Kuźnicę" za eklektyzm. "«Życie Literackie» -
 pisał P. Hertz w Przeglądzie prasy (nr 16, podp.ph) - jest w tej
 chwili jedynym eklektycznym pismem literackim, czymś w rodzaju
 dawnego «Skamandra», jeśli idzie o utwory literackie, zwłaszcza
 poetyckie w nim zamieszczane. Natomiast dział artykułów i not
 wskazuje wyraźnie na idealistyczną pozycję redakcji. «Życie Lite-
 rackie» zachowuje jednak pewną wstrzeźliwość, stara się o ob-
 jektywizm i ma raczej dobre obyczaje w dyskusjach i uwagach, co
 nie zawsze da się stwierdzić w odniesieniu do innych pism lite-
 racko-społecznych tego obozu".

115

1 Powstanie dwutygodnika "Świećlica
 Krakowska". Pismo było organem Wojewódzkiego Domu Kultu-
 ry w Krakowie, przeznaczonym dla świetlic robotniczo-chłopskich.
 Redagowane na dobrym poziomie, posiadało wyodrębniony Dział lite-
 racki, w którym obok licznych przedruków publikowane były utwory
 młodych

poetów: K. Gruszczyńskiego, T. Jęczalika, T. Kubiaka, W. Machejka, A. Włodka, Z. Żytyńskiej i prozaików: M. Grabowskiej, J. Lipskiej, H. Piekarskiej.

"Świetlica Krakowska". "Gaz. lub.", nr 165.

116

- 1 Zmarł w Krakowie Roman Dyboski (ur. 1883), historyk literatury, anglista, profesor UJ. (Dane biobibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. I s. 462 - 472).

Dla uczczenia zasług R. Dyboskiego zorganizowana została w Krakowie uroczysta akademja.

L. BARANOWSKI: Twórca anglistyki. "Dz. pol.", nr 131. - W. BOROWY: Pamięci Dyboskiego. "Teatr", nr 1. - F. S.: Zmarł wielki uczoney i wielki Polak. "Dz. pol.", nr 119. - J. KRZYŻANOWSKI: Pamięci R. Dyboskiego. "Odrodz.", nr 30. - P. MROCZKOWSKI: "Tyg. powsz.", nr 13. - W. N. /W. NATANSON/. "Front teatr.", nr 3.

117

- 3 Dyskusja o ^{zbliżeniu} ~~u~~ ~~s~~ ~~p~~ ~~o~~ ~~ł~~ ~~e~~ ~~c~~ ~~z~~ ~~n~~ ~~i~~ ~~e~~ ~~n~~ ~~i~~ ~~e~~ ~~n~~ ~~i~~ ~~u~~ ~~l~~ ~~i~~ ~~t~~ ~~e~~ ~~r~~ ~~a~~ ~~t~~ ~~u~~ ~~r~~ ~~y~~ ~~Postulaty~~ ^{do mas czytelnicych.} "Postulaty" ^{Postulaty} uspołecznienia literatury wysuwane były od pierwszej chwili po wyzwoleniu zwłaszcza przez pisarzy i działaczy kulturalnych lewicy społecznej. Bliżej zajął się tym zagadnieniem J. Kott w artykule ^d Postawy polityki kulturalnej, w którym, Przeciwstawiając się obu występującym, ^{jak stwierdził,} w środowisku pracowników kultury i sztuki tendencjom: dążeniu do tworzenia sztuki i literatury dla mas oraz dążeniu do zachowania izolacji społecznej artysty, ^{krzyk} podkreślał konieczność udziału pisarzy w życiu społecznym, ale równocześnie wskazywał, iż porozumienie między pisarzem a czytelnikiem jest sprawą przyszłości, gdyż procesy kulturalne i społeczne nie przebiegają równomiernie. "Muszą minąć lata, nim współczesny pisarz dojrzeje do napisania książki, która porwie przyszłą, młodą inteligencję robotniczą i chłopską; muszą minąć lata zanim dzisiejszy chłop i robotnik do ^{rozumienia} takiej książki. I wła-

śnie w interesie przyszłej kultury mas ludowych w Polsce, które mają pełne prawo do poznania szczytowych osiągnięć myśli europejskiej, nie wolno za żadną cenę dopuścić do obniżenia poziomu twórczości artystycznej".

Przeciw stwierdzeniu Kotta, iż również brak papieru stanowi utrudnienie w popularyzacji literatury, wystąpili na łamach "Łódzkiego Tygodnika Demokratycznego" J. Piotrowski i M. Piechal, widząc jedyną istotną przyczynę istniejącego rozdźwięku między literaturą a masami robotniczymi w małym społecznieniu pisarzy. ~~"Papieru nie brak, autorów również nie brak - stwierdzał Piechal - tylko pisarzy społecznionych nie ma - oto sedno zagadnienia".~~ W omówieniu dyskusji noszącej charakter kampanii o uspołecznienie literatury polemizował z Piechalem W. Rogowicz ~~ped-~~ *zwracając uwagę na dużą rolę* ~~zadaniem literatów,~~ *przed artystycznym zadaniem* ~~lecz~~ pracowników oświatowych *w wychowaniu odbiorcy.*

Drogi uspołecznienia literatury próbował wskazać K. Czachowski. Zalecał on podjęcie przez ZZLP i czynniki społeczne akcji zorganizowanych zespołów literackich objeżdżających prowincję z programem odczytowo-recytacyjnym, akcji wyjazdów pojedynczych pisarzy na wieś do świetlic i domów ludowych, udziału literatów w uniwersytetach ludowych, w odczytach ^{w ośrodkach} /robotniczych, ^{ach} związków zawodowych itd. Przeciw programowi temu wysunął zastrzeżenia w "Odrodzeniu" ~~(kb)~~ ² K. Brandys² podkreślając, iż cała akcja mogłaby dotyczyć raczej pisarzy początkujących niż dojrzałych, którzy w świetlicy czy w domu kultury niewiele mieliby pola do popisu i najmniej widoków nawiązania kontaktów ze słuchaczem".

Zagadnienie centralne: w jakim stopniu troska o upowszechnienie wartości artystycznych wpływać ma na twórczość literacką podjęte zostało na łamach "Kuźnicy" przez Z. Nałkowską i S. Żółkiewskiego.

Wskazując, iż krępowanie literatury postulatem przystępności, spopularyzowanie jej w sensie formalnym jest wynikiem niewiary w możliwości intelektualne przyszłych generacji robotników i chłopów, Z. Nałkowska pisała: "Nie pozwólmy sobie wmówić, że potrzeba bardziej złożonych wrażeń estetycznych i zdolność doznawania wzruszeń intelektualnych jest snobizmem lub antyspołecznym uroszczeniem. Dążenie do osiągnięcia najwyższych swych możliwości twórczych nie tylko jest najcenniejszym przywilejem pisarza. Jest ponadto jego elementarnym społecznym obowiązkiem".

Podobnie S. Żółkiewski, uznając za konieczne jak najszersze upowszechnianie wartości kultury, podkreślał, iż nie wolno równocześnie dopuścić do obniżenia poziomu twórczości artystycznej, do rezygnowania z jej osiągnięć trudnych do upowszechniania, a często najwyższych. "Sprawy te muszą być rozważane łącznie - pisał w recenzji tomu Miejsce na ziemi. - Obrona tylko poetyki Przybosa byłaby zdradą słusznej proletariackiej ideologii literackiej, Natomiast obrona poezji «dla mas» pojmowana jako obrona łatwizny retorycznej, tradycyjności byłaby tępym doktrynerstwem, niedostrzeganiem tego, co jest rozstrzygającym faktem współczesności literackiej. Marksizm i wyrastająca zeń ideologia kulturalna ma dość szerokie horyzonty. Obóz polskiego postępu właśnie nie jest sekciarsko ciasny, chociaż jest ideowo zwarty i konsekwentny. Obóz polskiej lewicy socjalistycznej potrafi związać ze sobą młodą inteligencję piszącą, nie broniąc jej poszukiwań artystycznych. Nie odetnie nigdy pisarzy od tego, co jest na naszym etapie historycznego rozwoju literatury technicznie przodujące. Ale też ideologia obozu socjalistycznego ma dość siły, aby urobić tę nową literaturę tak, iżby stała się bliska i wymowna dla każdego czytającego chłopu i robotnika".

K. CZACHOWSKI: Drogi uspołecznienia literatury. "Dz. pol.", nr 117. - K. CZACHOWSKI: Spółeczny program życia literackiego. "Odrodz.", nr 28. (Polem.: (kb) [K. BRANDYS]: Przegląd prasy. "Odrodz.", nr 31). - J. KOTT: Podstawy polityki kulturalnej. "Odrodz.", nr 27. (Polem.: J. PIOTROWSKI: Brak papieru czy brak autorów? "Łódz. Tyg. demokrat.", nr 2; M. PIECHAŁ: Robotnicy w poszukiwaniu autorów. "Tyg. demokrat.", nr 4; J. PIOTROWSKI: "Koło jest nieco błędne..." "Tyg. demokrat.", nr 5.) - Z. NAŁKOWSKA: Nowe żądania. "Kuźnica", nr 4/5. - W. ROGOWICZ: Pogłos pewnej dyskusji. "Kur. codz.", nr 127. - S. ŻÓŁKIEWSKI: Julian Przybóś - "Miejsce na ziemi". "Kuźnica", nr 4/5.

118

3 Uruchomienie radiostacji
~~3 Otwarcie Rozgłośni Polskiego Radia~~
 (0,5 kW).
 w Poznaniu Dyrektorem był A. Kostaszczyk. Kierownikiem literackim S. Krokowski.

119

5 Bremiera Śmierci Fauna Tytusa Czyskiego w Teatrze Plastyków w Krakowie, który nawiązywał do tradycji przedwojennego teatru "Cricot". Wystawienie sztuki z muzyką J. Ekiera, w reż. W. J. Dobrowolskiego i scen. T. Kantora odbyło się w ramach wieczoru literackiego poświęconego pamięci pisarza. Słowo wstępne wygłosił K. Wyka. Program obejmował również recytacje utworów Czyskiego w wykonaniu słuchaczy lektortu wymowy UJ.

120

6 Powołanie Leona Kruczkowskiego na stanowisko podsekretarza stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki.

Udzielając wywiadu na temat prac i zamierzeń Ministerstwa L. Kruczkowski stwierdził m. in.: "Ministerstwo uważa za swój obowiązek nadać teatrom bardziej ustalone kształty organizacyjne. Za najważniejszą formę uważamy upaństwowienie teatrów. /.../

Przy Ministerstwie Kultury i Sztuki powołano Komisję Repertuarową złożoną z przedstawicieli literatury i teatru. Ma ona za zadanie ocenę nowych sztuk. [..] Komisja teatralna jest w kontakcie z "Czynelnikiem" gdzie uruchamia się coś w rodzaju agencji teatralnej. Sztuki zakwalifikowane są przepisywane w odpowiedniej ilości egzemplarzy i rozsyłane teatrom z adnotacją o ich przyjęciu przez Komisję Repertuarową Min. Kultury i Sztuki. [..] Zasadniczym zamierzeniem Ministerstwa Kultury i Sztuki we wszystkich działach jest stworzenie nowej organi-

zacji zrzeszeń artystycznych. Tendencją jest zaniechanie subwencjonowania indywidualnego artysty, natomiast przyjęcie z pomocą związkom przez stworzenie domów mieszkalnych i wypoczynkowych dla artystów. [..] Ministerstwo samo nie chce narzucać form pracy kulturalno-artystycznej. Oczekuje się w tym względzie współpracy związków, które będą tworzyły szeroko zakrojony samorząd".

Pomagać a nie narzucać pragnie Ministerstwo Kultury i Sztuki. Wywiad z wiceministrem L. Kruczkowskim, "Dz. pol.", nr 138.

124

7 R o z p o c z ę c i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e z K l u b L i t e r a c k o - A r t y s t y c z n y w T o r u n i u. Prezesem Klubu był Konrad Górski. 7 VI odbyła się inauguracja "Czwartków literacko-artystycznych" i otwarcie Cukierni Artystów w obecności przedstawicieli władz miejskich. Program obejmował odczyt M. Sydowa o tradycjach dawnych gospod toruńskich, recytacje wierszy A. Mickiewicza, J. Tuwima, T. Peipera, J. Lieberta i J. Zagórskiego oraz produkcje wokalne.

Do końca roku zorganizowano 17 "Czwartków", w ramach których odbyły się m. in. następujące odczyty: K. Górski: Charakter narodowy Polaków w oczach pisarzy polskich (28 VI), K. Górski: O "Hymnach" Kasprowicza (6 IX), A. Dzienisiuk: O Balzaku (20 IX), A. Kowalkowski: o poezji czasów okupacji (4 X), S. Srebrny:

Wyspiański a odrodzenie tragedii (13 XII), A. Bukowski: O poezji kaszubskiej (18 XII). 122

- 9 O t w a r c i e T e a t r u L a l k i i A k t o r a "G r o - t e s k a" w K r a k o w i e. Dyrektorem teatru był W. Jarema, kierownikiem literackim A. M. Swinarski, stronę plastyczną opracował A. Stopka, lalki projektowała Z. Jarema. Na inaugurację wystawiono widowisko marionetkowe Cyrk Tarabumba. 123
- 10 P o w s t a n i e I n s t y t u t u W y d a w n i c z e g o "N a s z a K s i ę g a r n i a" w W a r s z a w i e. Założycielami wydawnictwa opartego na zasadach spółdzielczości, które miało w pierwszym rzędzie służyć sprawom szkoły i wychowania, byli działacze Związku Nauczycielstwa Polskiego. Wydawnictwo nawiązywało do przedwojennej działalności spółki akcyjnej "Nasza Księgarnia" oraz Wydziału Wydawniczego ZNP. 10 VI odbyło się zebranie założycielskie spółdzielni, na którym zatwierdzono statut oraz powołano Radę Nadzorczą pod przewodnictwem Cz. Wycecha i zarząd. W planie wydawniczym uwzględnione zostało wydawanie podręczników, książek dla dzieci i młodzieży, książek dla nauczycieli i rodziców oraz czasopism. Bezpośrednio po zalegalizowaniu "Nasza Księgarnia" przejęła ^{(wychodziącego od 1 V nakładem "Czytelnika" w Łodzi) wznowiła od 1 VII} wydawanie pisma dziecięcego "Swierszczyk", "Płomyk" i "Płomyczek", a od 1 X ~~wznowiła~~ "Mały Płomyczek" pod nową nazwą "Iskierki". 124
- 10 U t w o r z e n i e O d d z i a ł u D a w n e j K s i ą ż k i w W y d z i a l e B i b l i o t e k M i n i s t e r s t w a O ś w i a t y. Zadaniem Oddziału była opieka nad dawną książką (do 1800 r.): ogólna ewidencja starych druków w bibliotekach polskich, ustalenie metod opracowywania starych druków, stworzenie ośrodka badań nad dawną książką, prowadzenie wydawnictw z zakresu księgoznawstwa. Kierownikiem Oddziału była A. Gryczowa, zastępcą

K. Budzyk. Rozpoczęto gromadzenie materiałów do centralnego katalogu informacyjnego (30 tys. kartek), w tym zdołano odtworzyć przedwojenny centralny katalog inkunabułów (obejmujący 15 tys. tomów).

125

- 12 W z n o w i e n i e d z i a ł a l n o ś c i T o w a r z y s - t w a N a u k o w e g o w T o r u n i u. Na pierwszym zebraniu w Książnicy Miejskiej pod przewodnictwem wiceprezesa ks. P. Czaplewskiego, po odczytaniu listy zmarłych członków, H. Piskorska omówiła dotychczasową działalność Towarzystwa (założonego w 1875 r.).

17 VII odbyło się Walne Zebranie Towarzystwa poświęcone przeglądowi strat, jakie poniosło Towarzystwo w czasie wojny. Do nowego zarządu zostali wybrani m. in.: ks. P. Czaplewski - prezes, Tomaszewski - wiceprezes, H. Piskorska - sekretarz.

126

- 14 P r a p r e m i e r a k o m e d i i Penelopa Ludwika Hieronima Morstina w Teatrze im. J. Słowackiego w Krakowie. Inscen. i reż. K. Frycz, scen. M. Eile. Przedstawień 25. Oceny krytyków nie były zgodne. Recenzent "Odrodzenia" zarzucając, iż "sztuka oscyluje między stylami i tonami przeskakując od psychologii do groteski, od stylizacji do realizmu" stwierdzał, że "nie było warto wydobywać klasycznej maszyny dla rozwiązania jeszcze raz zagadnienia przystawiania małżeńskiego trójkąta". T. Kudliński natomiast podkreślał walory artystyczne sztuki ujętej w stylu offenbachowskiego buffo. Według S. W. Balickiego komedia była "mądrą zabawką literacką".

as: Niewierna Penelopa. "Odrodz.", nr 31. - S. W. BALICKI: Gdy Odyssowie wracają... "Dz. pol.", nr 133. - T. KUDLIŃSKI. "Tyg. powsz.", nr 14.

127

- 14 "O ś w i ę c i m w a l c z ą c y", manifestacyjny wieczór zorganizowany przez Oddział Krakowski ZZLP w ramach Dnia Oświęcimia. Słowo wstępne wygłosił A. Polewka a następnie przemawiali J. Cyrankiewicz, T. Hołuj i L. Motyka, więźniowie tego obozu i organizatorzy tajnej pracy partyjnej na jego terenie.

Odczyt został powtórzony w Warszawie 26 VII staraniem Zarządu Głównego TUR.

428

- 16 P o d j ę c i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e z T e a t r Z i e m i P o m o r s k i e j w T o r u n i u. Dyrektorem Teatru był W. Bracki, zespół aktorski tworzyli głównie repatriowani aktorzy wileńscy. Na inaugurację wystawiono Damy i huzary A. Fredry w reż. S. Milskiego, scen. W. Makojnika.

429

- 16 P o d j ę c i e d z i a ł a l n o ś c i p r z e z I n s t y t u t Ś ł ą s k i w K a t o w i c a c h. Dyrektorem Instytutu został R. Lutman, zastępcą do spraw nauki A. Wrzosek. W ramach Instytutu pracowały następujące komisje: socjograficzna, historyczna, etnograficzna, ekonomiczna, fizjograficzna, prawnicza, literacko-kulturalna, socjalna oraz Biuro Nazw Geograficznych Śląska, Pracownia Kartograficzna i in. W zakresie działalności kulturalnej Instytut organizował cotygodniowe wieczory literacko-artystyczne najczęściej dyskusyjne tzw. "Środy" Instytutu Śląskiego poświęcone aktualnym tematom społeczno-politycznym, kulturalnym i literackim, a zwłaszcza problemom literatury współczesnej oraz polskiej literatury na Śląsku. Inauguracja "Śród" odbyła się 20 VI. Program tego wieczoru obejmował prelekcje W. Horzycy: Plan komediowy "Zieleni się zboże", R. Lutmana: Powstanie inteligencji na Śląsku, J. Lewańskiego: Społeczne spojrzenie na połów młodych talentów oraz wiersze W. Szewczyka i część muzyczną. Następnie do końca roku odbyło się 14 wieczorów, na których wygłoszono 54 referaty. M. in. na program "Środy" 1 VIII poświę-

conej literaturze współczesnej składały się następujące prelekcje: M. Pazdro: Ku czemu dążymy, A. Münnich: Literatura skazana na zagładę, W. Szewczyk: Próba charakterystyki czasopism, Z. Hierowski: Życie literackie czy bałagan literacki.

Ponadto Instytut wznowił czasopismo "Zaranie Śląskie" (zob. poz. 263/45) oraz rozpoczął wydawanie serii Współcześni pisarze Śląscy, w której w 1945 r. ukazały się dwa pierwsze tomy: wiersze E. Osmańczyka Walka jest zwycięska i W. Szewczyka Posągi.

130

18 - 22 Z j a z d O ś w i a t o w y w Ł o d z i zorganizowany przez Ministerstwo Oświaty. Zadaniem zjazdu była debata nad projektem reformy szkolnictwa przygotowanym przez Ministerstwo, dyskusja nad sprawą przebudowy ustrojowo-organizacyjnej i programowej szkolnictwa powszechnego i średniego oraz zagadnieniem oświaty dorosłych. Na otwarciu Zjazdu, w którym wzięło udział 685 delegatów, przemawiał minister S. Skrzyszewski. Zasadnicze referaty wygłosili: W. Bieńkowski: Podstawowe zasady reformy ustroju szkolnego, Ż. Kormanowa: Zasady przebudowy programów szkolnych, prezes ZNP Cz. Wycech: Zadania nauczyciela w nowej Polsce. W ożywionej dyskusji brało udział ponad 30 osób. Zjazd stanął na stanowisku konieczności reformy systemu kształcenia i przyjął jednogłośnie następujące tezy: 1. Nowa szkoła polska ma być powszechną, bezpłatną, publiczną i jednolitą; 2. obowiązkowość wychowania przedszkolnego dla dzieci od lat 3 do 6; 3. obowiązkowa 8 letnia i 8 klasowa szkoła zasadnicza na wsi i w mieście; 4. decentralizacja szkół średnich licealnych przy czym czas ich trwania nie został ustalony; 5. obowiązkowość doksztalcenia zawodowego dla młodzieży kończącej swoje wykształcenie ogólne na ośmioletniej szkole zasadniczej; 6. jak najszersza rozbudowa oświaty dla dorosłych; 7. zniesienie 1 klasówek i

przekształcenie ich na 2 klasówki; 8. całokształt szkolnictwa oraz oświaty dla dorosłych winien podlegać kompetencji Ministerstwa Oświaty; 9. zmiany w programie winny zmierzać do oparcia materiału nauczania na podstawach naukowych i demokratycznym ideale wychowania.

Wokół Zjazdu rozwinęła się w prasie tygodniowej i codziennej ożywiona dyskusja na temat reformy szkolnictwa. M. in. na łamach "Tygodnika Powszechnego" pojawiło się szereg artykułów, w których wysunięte zostały zastrzeżenia wobec projektu reformy. Polemikę z tymi wypowiedziami podjął P. Florczak w "Kuźnicy".

P. FLORCZAK: Ciemnogród szturmuje. "Kuźnica", nr 11. -
 K. KROBICKI: Szkoła powszechna i średnia. "Tyg. powsz.", nr 27. -
 J. LUBOWIEDZKI: Przymus szkolny. "Tyg. powsz.", nr 26. - M. TAZ-
 BIR: Szkoła ogólnokształcąca. "Tyg. powsz.", nr 28.

131

2 210 W z n o w i e n i e   d z i a ł a l n o ś c i   T o w a r z y -
 s t w a   L i t e r a c k i e g o   i m .   J a n a   K a s p r o -
 w i c z a   w   P o z n a n i u . Pierwsze powojenne zebranie
 zagał R. Pollak podkreślając, iż Towarzystwo pragnie wskrzesić
 tradycję "pielęgnowania kultu" poety. W dyskusji stwierdzono, iż
 praca Towarzystwa polegać będzie na zbieraniu materiałów o cha-
 rakterze archiwalnym, inwentaryzacji uratowanych i rozproszonych
 pamiątek pokasprowiczowskich, na popularyzacji dzieł poety i
 wznowieniu wydawnictwa "Rocznik Kasprowiczowski", a także na pra-
 cy nad pogłębieniem kultury regionalnej Wielkopolski. W skład
 zarządu zostali wybrani m. in. Z. Szweykowski - prezes, S. Wa-
 szak - sekretarz.

Do końca roku odbyły się 2 zebrania z referatami Suchockie-
 go: "Marchołt" J. Kasprowicza - próba interpretacji (23 IX) i
 A. Rogalskiego: Myśli i dążenia moralne Przybyszewskiego (2 XII).

132

22 Powstanie Związku Zawodowego Artystów w Gdańsku. Związek miał na celu zrzeszenie wszystkich artystów na terenie Wybrzeża. Na pierwszym zebraniu (22 VI) uchwalono statut oraz wybrano zarząd w składzie: T. Tylewski - prezes, S. Bielicki - wiceprezes, M. Szczepkowska - sekretarz, E. Pardus - skarbnik oraz Z. Wikoszewska.

W pierwszych dniach lipca przybyli na Wybrzeże J. Brzechwa, A. Ostoja i J. Stępowski jako delegaci ZZLP, aby przygotować zorganizowanie wieczorów autorskich. 133

23 Podjęcie działalności przez Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Łodzi. Na pierwszym Walnym Zebraniu w skład nowego zarządu zostali wybrani: L. Kolankowski - prezes, M. Grotowski - wiceprezes, J. Dylik - sekretarz, J. Jurczyński - skarbnik. Wznawiając po wojnie swoją działalność Towarzystwo powołało do swego grona pracowników naukowych wyższych uczelni łódzkich. Posiadało 2 sekcje: Nauk Humanistycznych oraz Nauk Matematyczno-przyrodniczych oraz 2 komisje: Atlasu Regionu Łódzkiego i Muzeów regionalnych. W 1945 r. Towarzystwo odbyło 5 zebrań (tematyki historyczno-literackiej nie było). 134

23 - 25 Zjazd Naczelników Wydziałów Wojewódzkich Kultury i Sztuki w Warszawie zwołany przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Zadaniem zjazdu było omówienie spraw związanych z techniką pracy w poszczególnych województwach. Przedyskutowano m. in. zagadnienia organizacji muzeów, służby konserwatorskiej, rewindykacji i odškodowań, organizacji pracy na ziemiach odzyskanych i działalności w ośrodkach krzewienia kultury oraz problemy organizacyjne

z zakresu literatury, muzyki i plastyki oraz szkolnictwa artystycznego. Zjazd miał być przygotowaniem do zapowiedzianego na początek września Kongresu Sztuki, który jednak został odwołany.

135

25 Zarządzenie Prokuratury o aresztowaniu Ferdynanda Goetla i Jana Emila Skiwskiego. Podstawą zarządzenia wydanego przez Prokuraturę Specjalnego Sądu Karnego w Krakowie był zarzut, iż w okresie okupacji niemieckiej idąc na rękę niemieckiej władzy okupacyjnej obaj oskarżeni dopuścili się działań na szkodę Państwa Polskiego tj. przestępstwa z artykułu 1 § 2 dekretu PKWN z 31 VIII 1944 r. w brzmieniu dekretu PKWN dnia 16 II 1945 r. Listy gończe zostały ogłoszone w prasie 15 VIII ("Dziennik Polski",

nr 158, "Rzeczpospolita", nr 188). Skiwski wraz z F. Burdeckim od kwietnia 1945 r. wydawał ~~w Krakowie~~ w Krakowie inspirowany przez propagandę hitlerowską dwutygodnik polityczny "Przełom"; opuścił kraj wraz z wycofującymi się wojskami niemieckimi. Goetel *o wyjazd do Katynia w związku z akcją prasową organizowaną przez Goebbelsa,* był oskarżony *o* współpracę z pismem "Przełom" (co jednak nie było prawdą); poszukiwany przez Prokuraturę ukrywał się, a następnie w grudniu 1945 r. przedostał się do Włoch.

136

27 Powstanie Klubu Literacko - Artystycznego w Bydgoszczy. Celem Klubu, który powstał z inicjatywy Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki było szerzenie zainteresowań artystycznych przez organizację wieczorów autorskich, wystaw i innych imprez kulturalnych. W skład zarządu wchodził: Z. Felczak - prezes, A. Kowalkowski, J. Piechocki, Z. Pierzakówna i M. Turwid. Otwarcie Klubu a równocześnie rozpoczęcie stałych wieczorów autorskich tzw. "Śród Literackich" odbyło się 27 VI. Był to wspólny wieczór autorski pisarzy bydgoskich, na którym wystąpili: S. Boruń, J. Derynżanka, F. Grott, Z. Felczak, J. Kołodziejczyk, A. Kowalkowski, J. Piechocki, J. Remer, J. Stefan, M. Turwid, K. Wrochno. Do końca roku zorganizowano następnie 18 "Śród Literackich", w tym wieczory autorskie: T. Łopalewskiego (25 VII), E. Żytomirskiego (13 VIII), J. Maślińskiego (22 VIII), A. Iwańskiej (10 X), zespołu redakcji "Arkony" (31 X), oraz odczyty m. in. : K. Górski i S. Zie-

mak: O E. Orzeszkowej (11 VII), J. Piechocki i A. Dzienisiuk: O H. Balzaku (29 VIII), A. Kowalkowski: Literatura polska w okresie okupacji (19 IX), K. Górski: O "Hymnach" Kasprowicza (26 IX), A. Grzymała-Siedlecki: O twórczości K. Tetmajera (17 X), K. Górski: Żeromski a romantyzm polski (5 XII), 137

28 U t w o r z e n i e R z ą d u J e d n o ś c i N a r o d o -
w e j. W myśl porozumienia zawartego w Moskwie w wyniku rozmów
między przedstawicielami Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Pol-
skiej i działaczami szeregu grup politycznych w kraju i za granicą,
Rząd Tymczasowy RP złożył dymisję i utworzono Tymczasowy Rząd Jed-
ności Narodowej. Premierem został E. Osóbka-Morawski, wicepremiera-
mi W. Gomułka i S. Mikołajczyk. W skład Rządu weszli m. in.: jako
minister Oświaty - Cz. Wycech, jako minister Kultury i Sztuki -
W. Kowalski, jako minister Informacji i Propagandy - S. Matuszewski. 138

- W z n o w i e n i e d w u m i e s i ę c z n i k a "J ę z y k
P o l s k i". W Krakowie ukazał się zeszyt 1 (V/VI) rocznika XXV
organu Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (zob. poz. 25) wy-
danego z zasiłkiem Ministerstwa Oświaty, Komisji Językowej PAU oraz
Senatu UJ. Redaktorem naczelnym był K. Nitsch. W skład Komitetu
redakcyjnego wchodził: Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, A.
Obrębska-Jabłońska, S. Urbańczyk. 139

- P o w s t a n i e m i e s i ę c z n i k a "N o w a S z k o -
ł a". Pismo było wydawnictwem Ministerstwa Oświaty, wydawanym przez
PZWS. Redaktorem był T. Wojeński, w skład Komitetu redakcyjnego
wchodził: W. Hoszowska, Ż. Kormanowa, W. Schayer, H. Szipper i
S. Żółkiewski. Numer 1/2 za maj-czerwiec otwierał artykuł Ż. Kor-
manowej: *Szkolnictwo polskie w latach 1918-1939.*
Zagadnienia związane z nauczaniem języka polskiego w
szkole omawiał w 1945 r. K. Budzyk. 140

LIPIEC

1 Uruchowienie radiostacji w Bydgoszczy 141

ok. 1 Powstanie Referatu Literatury i Sztuki przy Naczelnym Komitecie Wykonawczym Stronnictwa Ludowego. Zadaniem Referatu ^{którego kierownikiem został J. Bojar,} miała być organizacja biblioteki piśmiennictwa ludowego, gromadzenie dawnych czasopism literackich oraz wydawnictw z czasów wojny wyrażających walkę chłopca z okupantem (materiały Armii Ludowej, pieśni partyzanckie Batalionów Chłopskich itd.). 142

12 Inauguracja wieczorów literackich na Wybrzeżu. W Gdańsku odbył się pierwszy wieczór autorski w Kawiarni Artystów, na którym utwory czytała M. Szczepkowska.

Równocześnie w Sopocie zorganizowano z inicjatywy F. Smosarskiego "Czwartki Literackie i Muzyczne", w ramach których odbyło się następnie szereg wieczorów autorskich: K. Barnasia, F. Bieńkowskiej, J. Brzechwy, M. Castellati, S. R. Dobrowolskiego, J. Kydryńskiego, J. Kotta, J. Laua, A. Ostoi, L. Pasternaka, S. Piętaka, J. Poraskiej, E. Herberta, J. Rychlewskiego, J. Stępowskiego, L. Swieżawskiego, M. Szpyrkówny, W. Wirpszy, S. Zakrzewskiej, J. Żuławskiego, E. Żytomirskiego oraz wieczór poświęcony twórczości A. Słonimskiego. 143

14 Wznowienie działalności Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej. Do Komitetu Honorowego wchodzili: Z. Nałkowska, S. Szwalbe, L. Kruczkowski. Centrala Towarzystwa mieściła się w Warszawie - Łodzi.

14 VII powstał Oddział w Krakowie, którego prezesem został J. Krzyżanowski, a następnie J. Zawieyski. Urządzono następujące odczyty: T. Breza: Paul Valéry (26 X), H. Bernard: Paris d'aujourd'hui (21 XI), Ż. Bieńkowski: O współczesnej poezji francuskiej (17 XII).

7 X powstał Oddział w Warszawie. W skład zarządu weszli: H. Ładosz, J. Krzyżanowski i T. Gronowski.

18 X powstał Oddział w Poznaniu.

144

- 15 Miejsce na ziemi Juliana Przybosa. Tom był wyborem wierszy z lat 1922 - 1944 dokonany przez samego poetę, który w słowie wstępnym stwierdzał: "Nie wszystkie poezje z tego zamkniętego okresu ocaliłem w tej książce, która ma dać jego - moją pełnię. Utwory, które do zbioru nie weszły skazuję na zapomnienie." Krytycy uznali książkę za wydarzenie literackie dużej miary. Większość recenzentów (K. Wyka, S. Żółkiewski, J. Zagórski, K. Czachowski) podkreślała, iż utwory Przybosa są jednym z najdojrzalszych osiągnięć z punktu widzenia techniki literackiej, twórczością oryginalną i wyraźnie wyodrębnioną spośród nowatorskiej poezji pierwszej połowy XX wieku. Według Żółkiewskiego Przyboś jedyny przewyciężył poetykę symbolizmu, a jego odkrywcza liryka oparta na metaforze to poezja dzisiejszości. Dając obszerną analizę utworów poety K. Wyka wskazywał, iż w czasie wojny "dokonało się ukłasyicznienie i uciszenie obrazowania poety" i zwracał uwagę na społeczną podstawę jego poezji, której cechą charakterystyczną jest brak tęsknot metafizycznych; głównym osiągnięciem Przybosa jest według Wyki przekład "każdego uczucia na niepowtarzalny, jedyny obraz poetycki". Mówiąc o wyrazie formalnym twórczości Przybosa stwierdzał: "Wola wymiernego kształtu zawsze prowadziła poetę, a taka

wola nie należy do dziedziny przemijającego eksperymentu. Stanowi jedno z odwiecznych dążeń sztuki, któremu w poezji międzywojennej i obecnej nikt nie dał wyrazu bardziej ucziwego i męskiego niż Julian Przyboś".

Równocześnie pojawiły się głosy (m. in. W. Zechentera), kwestionujące słuszność wydania przez ^{Spółdzielnię Wydawniczą} "Czytelnika" w ciężkich warunkach powojennych, wobec braku nawet elementarzy, tak obszernego tomu wierszy trudnych i niezrozumiałych dla mas. Przeciw temu stanowisku wystąpił J. A. Szczepański, podkreślając wartość społeczną "trudnej" poezji Przybosia. Jako istotne zagadnienie polityki kulturalnej omawiał tę sprawę również S. Żółkiewski (zob. poz. 118/45).

W. BĄK. "Życie liter.", nr 7/8. - K. CZACHOWSKI. "Lewy Tor", nr 1. - J. OCHEJUSZKO. "Nowa Epoka", nr 14. - K. WYKA: Rola wymiernego kształtu. "Odrodz.", nr 45. - J. ZAGÓRSKI: Poezja - zamknięte koło. "Tyg. powsz.", nr 30. (Odpowiedź: J. Przyboś: Na linii poetyckiej. "Odrodz.", nr 56/57). - W. ZECHENTER: "Mamie lepiej - jutro pogrzeb". "Dz. pol.", nr 173. (Polem.: J. A. SZCZEPAŃSKI: Próba obrony "trudnej" poezji. "Dz. pol.", nr 173; KISIEL [S. KISIELEWSKI]: Casus Zechenter - Przyboś. "Tyg. powsz.", nr 21). - S. ŻOŁKIEWSKI. "Kuźnica", nr 4/5. 145

17 W i z y t a g r u p y p i s a r z y i d z i a ł a c z y r a d z i e c k i c h w K r a k o w i e. Goście, wśród których znajdował się M. Rylski, poeta ukraiński i tłumacz Pana Tadeusza, podejmowani byli przez literatów i naukowców. Z ramienia ZZLP przemawiał J. Przyboś. 146

20 P o w s t a n i e p i s m a l i t e r a c k o - s p o ł e c z n e g o "O d r a". Pismo ukazało się w Katowicach nakła-

dem Spółdzielni Wydawniczej "Czytelnik", redagowane przez Komitet w składzie: W. Szewczyk - redaktor naczelny oraz A. Grodzicki, Z. Hierowski, a od listopada ponadto B. Butryńczuk - sekretarz redakcji. "W «Odrze»" - pisała Redakcja w artykule programowym - ma się wypowiadać Śląsk cały, a w pierwszym rzędzie muszę tu znaleźć swój wyraz problemy społeczne, ogólnokulturalne i literackie Śląska i całego polskiego pasa ziem zachodnich po obu stronach Odry. Pragniemy sprawić by pismo to stało się dla całej Polski centralnym ośrodkiem zainteresowania tymi problemami, by nie tylko czytano je wszędzie, ale żeby również w sprawach polskiego Zachodu zabierali tu głos literaci, publicyści i uczeni całej Polski." (Perspektywa Odry, nr 1). Numer 1 poświęcony był sprawie Śląsk a Niemcy oraz odbudowie ziem zachodnich w nowej rzeczywistości.

Z pismem, które wychodziło w 1945 r. jako dwutygodnik, nawiązali współpracę J. Baranowicz, A. Baumgardten, W. Bąk, Z. Bednorz, K. Filipowicz, P. Kubisz, E. Osmańczyk, G. Morcinek, J. Wiktor, W. Żukrowski i in.

147

21% Publiczne Zebranie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie (pierwsze od 1939 r.). W zebraniu uczestniczyli: jako reprezentant Prezydenta KRN i Rządu minister Oświaty Cz. Wycech, ks. Metropolita A. Sapieha, gen. J. Skokowski, przedstawiciel Armii Czerwonej mjr Niemirowski, przedstawiciele Towarzystw Naukowych, rektorowie i profesorowie wyższych uczelni. Zebranie zagaikł prof. dr. K. Nitsch, po czym sekretarz generalny prof. dr. T. Kowalski odczytał przemówienie nieobecnego z powodu choroby prezesa prof. dr S. Kutrzeby i złożył sprawozdanie z działalności PAU za czas od czerwca 1939 r. do lipca 1945 r. ; na zakończenie odczytał nazwiska 70 zmarłych członków, z których 8 zmarło śmiercią męczeńską w obozie niemieckim lub tuż po opuszczeniu obozu. Z kolei

przemawiał minister Wycech, podkreślając iż przed nauką polską, której zasadą naczelną wolność myśli i badań naukowych stają nowe zadania: przygotowanie kierowników nowego życia, rozbudowa instytucji kulturalnych i oświatowych, podniesienie poziomu umysłowego ogółu społeczeństwa. Następnie prof. dr Kowalski odczytał nazwiska nowych członków PAU wybranych w dniu 20 VII na Walnym Zgromadzeniu. Wybrani zostali m. in. na Wydziale Filologicznym członkami czynnymi krajowymi: W. Borowy, A. Chybiński, M. Gębarowicz, T. Grabowski, S. Hammer, A. Krokiewicz, W. Tatariewicz; członkami korespondentami krajowymi: R. Ganszyniec, S. Gąsiorowski, K. Kumaniecki, M. Rudnicki, J. Safarewicz, S. Słoński, Z. Stieber, H. Willmanowa. Po raz pierwszy w dziejach PAU skreślono 2 członków: J. Hirschlera i J. Laubera za wrogą działalność w czasie okupacji.

Na zakończenie prof. ^{dr} S. Kulczyński wygłosił odczyt o założeniach jakie leżą u podstaw morfologii porównawczej.

148

- 22 D y s k u s j a o l i t e r a t u r z e c h ł o p s k i e j.
 Dyskusję zainicjował na łamach "Odrodzenia" R. Matuszewski stawiając w związku z mającym się odbyć Zjazdem Pisarzy Chłopskich (zob. poz. ~~155~~ /45) pytanie czym jest literatura chłopska i czy słuszne jest tworzenie odrębnych form organizacyjnych dla pisarzy chłopskich. Krytyk uznał za niewłaściwe pojmowania literatury chłopskiej jako literatury tworzonej specjalnie dla chłopów, lub tworzonej tylko przez pisarzy chłopskiego pochodzenia i stwierdził, iż "za literaturę chłopską należałoby uważać tę część literatury, prawdziwej oczywiście literatury a nie dziennikarstwa czy publicystyki, w której na miejsce naczelne wysuwa się zagadnienie chłopów, jego kultury oraz walki o jego prawa.

Literatura chłopska jest wyrazem pewnej postawy pisarza. Pisarz chłopski - to trybun sprawy chłopskiej. To, co pisze - to literatura "stanu chłopskiego", literatura strzegąca świadomości mas chłopskich i broniąca chłopskich interesów." Matuszewski uważał za niecelowe tworzenie odrębnej organizacji pisarzy chłopskich. Odmienne stanowisko zajęli publicyści tygodnika "Wieś" Z. Kałużyński i S. Lichański, którzy polemizując z Matuszewskim podkreślali odrębność kultury i literatury ludowej i jej szczególne powołanie do tworzenia nowej ogólnonarodowej kultury."/.../ skoro załamała się ostatecznie baza społeczna dawnej kultury szlacheckiej - pisał S. Lichański - to jedyną bazą dla budowania nowej, ogólnonarodowej kultury polskiej może stać się tylko polska wieś, jako posiadająca samoistną, odrębną tradycję kulturalną, a w żadnym wypadku inteligencja mieszczańska czy proletariat przemysłowy." Odrębność literatury chłopskiej podkreślali również pisarze i publicyści w odpowiedziach na ogłoszoną na łamach pisma "Chłopi" przez redakcję "Wsi" ankietę na temat roli i zadań pisarstwa ludowego. (Omówienie odpowiedzi podał J. Szczepański w artykule Ankieta zjazdowa. "Wieś", nr 7/8).

Przeciw występującym w artykułach S. Lichańskiego, a następnie J. A. Króla tendencjom likwidatorskim w stosunku do narodowej tradycji kulturalnej jako szlacheckiej, zaproponował na łamach "Wsi" S. Piętaś w Liście do młodego poety wskazując, iż obowiązkiem pisarzy chłopskich jest "uczyć szacunku dla tradycji, poszanowania jak największego i dla literatury dawnej tzw. szlacheckiej, bo ona jest naprawdę wysokiej miary - ratować z przeszłości kulturalnej chłopów znów te rzeczy, które bogacą nas i umacniają od strony narodowej i ogólnoludzkiej." O wiele ostrzej zaatakował te tendencje likwidatorskie i chęć budowania kultury polskiej na fundamencie prymitywnej kultury chłopskiej A. Ważyk w "Kuźnicy". Stanowisko Ważyka poparł S. Żółkiewski stwier-

dzając, iż "Walczący proletariat ma prawo do spadku kulturalnego całej ludzkości i tworzy kulturę ogólnoludzką - a nie jakąś proletariacką. Z socjologicznego punktu widzenia, mówić o odrębnej kulturze chłopskiej, którą można postawić na miejsce tradycji

kulturalnej - jest przecie większym dziwactwem". Żółkiewski równocześnie jednak odciął się od ~~krancowe~~ negatywnej oceny pisma "Wieś" przez Ważyka, stwierdzając iż: "Pismo to jest jedynym istotnie ludowym a jednocześnie naprawdę postępowym organem. Korzystając ze swego faktycznie monopolistycznego stanowiska, skupia prawie wszystkich pisarzy chłopskich, oraz poważne koła radykalnych działaczy, skupia przede wszystkim wiele z tego co jest burzliwego, utalentowanego w młodym pokoleniu wiejskim"

Ożywiona dyskusja na temat literatury chłopskiej, przeciągnęła się do końca roku. W połowie grudnia zabrał głos J. Przyboś określając pozycję pisarstwa ludowego i zagadnienia jakie ma przed sobą organizacja pisarzy chłopskich. Według Przybosia "pieśń ludowa zamilkła w naszych czasach", a "współczesny ludowy ruch literacki nie może tedy, jak przed wiekiem literatura romantyczna, otaczać kultem skończonej sztuki prymitywu ludowego" ; natomiast w dziedzinie prozy pisarstwo ludowe poszczycić się może osiągnięciami wielkiej miary jak (np. Pamiętniki Chłopów). Krytykując politykę redakcyjną "Wsi" i stylizowane wiersze "autentystów", Przyboś wskazywał iż zadaniem pisma i Oddziału Wiejskiego ZZLP winno być poruszenie i organizowanie pisarstwa chłopskiego poprzez konkursy, ankiety, pozyskiwanie korespondentów, gromadzenie autentycznych relacji z wydarzeń wojennych.

Z dyskusją o literaturze chłopskiej powiązana była ściśle dyskusja na temat gwary ludowej. Zagadnienie to obudziło już wiele sporów na Zjeździe Pisarzy Chłopskich, gdzie część dyskutantów sądziła, iż gwara jest nieodzowną właściwością literatury chłopskiej, a inni skłonni byli uważać gwarę za pozostałość historyczną z okresu odcięcia wsi od głównego nurtu życia kulturalnego narodu. W październiku sprawę ~~gwary~~^{te} podjęła "Kuźnica", w której A. Ważyk w artykule Mitodolodzy wsi zaatakował tygodnik "Wieś" za drukowanie gwarowych utworów S. Nędzy-Kubińca i P. Kubisza i wystąpił przed w kultywowaniu nadal gwary chłopskiej, ~~która według autora utrzymywała się dawniej nie tylko z braku do-~~

~~stępu do języka warstw oświeconych, ale bywała również samobroną klasową przed szlachtą.~~ W odpowiedzi redakcja "Wsi" 4 XI (nr 15) ogłosiła ankietę na temat gwary skierowaną do pisarzy chłopskich i pracowników kultury ludowej. Jako pierwsze głosy w dyskusji opublikowane zostały wypowiedzi J. Pogana (nr 19) i A. Urbana (nr 20), ^{który} stwierdzając, iż gwara zanika na wsi wypowiedział się przeciw zachowaniu jej w literaturze.

Tak dyskusja o literaturze ludowej jak i o gwarze kontynuowane były w 1946 r. (zob. poz. 7/46).

R. BRATNY: O ideologiczną przemianę. "Wieś", nr 18. -
 S. R. DOBROWOLSKI: Na chłopskie tematy. "Głos Ludu", nr 28 X. -
 S. DZIKOWSKI: Skarb porzucony. "Chłopski Sztandar", nr 9. -
 Z. KAŁUŻYŃSKI: "Odrodzenie" o tak zwanej chłopskiej literaturze. "Wieś", nr 5/6. - J. A. KRÓL: Sztuka - najtańsze dobro biednych. "Wieś", nr 10. - J. A. KRÓL: O poezji chłopskiej. Cz. 1. Przeciw łązawej tradycji. Cz. 2. Przeciw ziemiańskiej tradycji. "Wieś", nr 12, nr 13. - S. LICHANSKI: Rzeczywistość chłopska a literatura. "Wieś", nr 5/6, 7/8. - R. MATUSZEWSKI: O tzw. literaturę chłopską. "Odrodz.", nr 34. - S. PIĘTAK: Listy do młodego poety 1 - 3. "Wieś", nr 9, 10, 12. - J. PRZYBOŚ: W sprawie pisarstwa ludowego. "Odrodz.", nr 55. - A. WAŻYK: Mitolodzy wsi. "Kuźnica", nr 8. - [S. ŻOŁKIEWSKI]: Na temat "Wsi". "Kuźnica", nr 9.

J. POGAN: Gwara to ^{nie} chińszczyzna. "Wieś", nr 19. - A. URBAN: Czy gwara zaniknie. "Wieś", nr 20. 149

22 ^{działalności} W znowienie ^z Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku. Uroczyste zebranie w ratuszu otworzył wiceprezydent miasta, podkreślając tradycje Towarzystwa walczącego w ciągu 15 lat o polskość

Gdańska. W imieniu Rady Kultury przemawiał prof. Z. Grabski, a następnie sprawozdanie z działalności Towarzystwa złożył sekretarz generalny M. Pelczar. 150

- 22 Zmarła w Glasgow w Szkocji Maria Jasnorzewska - Pawlikowska (ur. 1894), poetka i dramatopisarka. (Dane bio-bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. ² II s. 628 - 635). W prasie polskiej ukazały się liczne wspomnienia pośmiertne i artykuły poświęcone twórczości pisarki.

A. GRODZICKI. "Dz. zach.", nr 222. - Kaja: Pożegnanie poetki. "Dz. bałt.", nr 185. - L. H. MORSTIN: "Dz. pol.", nr 205. - Z. STAROWIEYSKA-MORSTINOWA: Wróżka różowej magii. "Przekrój", nr 22. - H. WIELOWIEYSKA: Poezja i miniatura. "Dz. pol.", nr 201. - Z. P.: Biała Dama. "Gaz. lubel.", nr 229. 154

- Sprawa wyobraźni Zbigniewa Bieńkowskiego. Zbiór został uznany ogólnie za duże osiągnięcie poetyckie. Recenzenci (K. Czachowski, H. Wielowieyska, J. Zagórski) wskazywali na dojrzałość artystyczną, odrębność stylu, klasyczną prostotę wierszy. K. Wyka określając podstawową dążność poezji Bieńkowskiego jako "jedność w obliczu precyzji" pisał: "Doświadczenie poetyckie Bieńkowskiego posiada znaczenie szersze od sprawy jego indywidualnej wyobraźni i nie tylko jego obowiązuje. Bieńkowski jest jak dotąd jedynym poetą, który przewyciężył martwy punkt, na jakim od lat utknął u nas problem nowatorstwa poetyckiego". Krytycznie natomiast ocenił tom J. Kott, który przyznając utworom doskonałość formalną, zarzucał "zwycięstwo estetyzmu nad prawdą, delektacji intelektualnej nad wzruszeniem".

K. CZACHOWSKI. "Lewy Tor", nr 1. - J. KOTT. "Kuźnica", nr

8. - R. MATUSZEWSKI. "Rzeczposp.", nr 314. - H. WIELOWIEYSKA: Granice wyobraźni. "Dz. pol.", nr 285. - K. WYKA: Sprawa słusznej wyobraźni. "Odrodz.", nr 47. - J. ZAGÓRSKI. "Tyg. powsz.", nr 29.

152

SIERPIEŃ

2 Wieczór poetycki ku czci Józefa Czechowicza ~~urządzony~~ w Krakowie urządzony przez Akademicki Teatr o charakterze eksperymentalnym, pod kierownictwem M. Karasiówny. Program wieczoru (w II Domu Akademickim) obejmował recytacje utworów poety oraz moralitet Godzien i niegodni w inscenizacji i reżyserii T. Kantora. Słowo wstępne wygłosił A. Włodek.

153

3 Powstanie Klubu Literatów w Sopocie. Założycielami klubu byli K. Barnaś, J. Poraska i J. Stępowski, który następnie został jego kierownikiem. Klub liczył 24 członków.

154

3 - 5 I Zjazd Pisarzy Chłopskich i Pracowników Kultury Ludowej w Warszawie. Zjazd został zorganizowany przez Zarząd Główny Związku Samopomocy Chłopskiej. Komitet organizacyjny tworzyli: J. Bojar, M. Kubicki, J. A. Król, A. Olcha, S. Piętaś. Dla zorientowania się w poglądach pracowników kulturalnych na sytuację pisarstwa chłopskiego, redakcja pism ZSCh rozesłała przed zjazdem do uczestników ankietę opublikowaną w tygodniku "Chłopi" nr 17.

Zjazd zgromadził ponad 100 osób. Obrady zagaik w imieniu ZSCh M. Kubicki, który też odczytał następnie listę zmarłych pi-

sarzy i działaczy chłopskich. Na przewodniczącego Zjazdu powołano prezesa ZZLP J. Przybosia. Przemówienie powitalne wygłosił minister Kultury i Sztuki W. Kowalski stwierdzając m. in.: "Wolelibyśmy, żebyście nazywali się pisarzami pochodzenia chłopskiego. Bowiem nazwa «pisarze chłopscy» może budzić obawy chłopomanstwa, które jak każda przesada jest szkodliwa. Obecnie musimy spojrzeć realnie na rzeczywistość. Chłopomanstwo stworzyło z chłopów jakieś groteskowe figurki, które następnie oddano na użytek mieszczańskich czytelników. Takie stanowisko szkodzi literaturze i chłopom. Od tej chwili - od chwili obecnego zjazdu, musimy odkłamywać chłopą, trzeba odrzucić stare szablony literackie i sięgnąć do źródeł. Zawrócić należy do balzakowskiej tezy walki chłopą o byt. Żeby literatura chłopska nabrała treści rzeczywistej, trzeba wyjść na drogę realną - tej pracy czeka cały naród". ("Dziennik Polski", nr 179). W referacie wstępnym pt. Kultura ludowa a kultura narodowa L. Kruczkowski wypowiedział się przeciw wyodrębnieniu literatury ludowej. "Czas skończyć z walką, do której podszyczuwała reakcja: ludu z narodem - stwierdził - . Demokracja chce jednolitej kultury ludowej, która będzie jednocześnie naszą kulturą narodową, bo narodem jest przecież robotnik i chłop. Na tych warstwach opiera się właściwa kultura narodowa. Nie ma i nie może być linii podziału między pisarzem chłopskim, a robotniczym i inteligenckim" (T. Żochowski. "Pol. zbroj.", nr 164). Następnie referaty zjazdowe wygłosili: K. Wyka: Problematyka twórczości chłopskiej na tle historycznym, J. Spytkowski: Historia literatury ludowej i sprawdziany ludowości, Z. Solarzowa: Teatr Ludowy, M. Grad: Zagadnienie literatury ludowej, J. A. Król: Organizacja życia literackiego wsi, S. Lichański: Dawne i nowe formy pisarstwa ludowego. Dyskusja

85745

tocząca się w drugim i trzecim dniu Zjazdu dotyczyła głównie trzech zagadnień: odrębności pisarstwa ludowego, potrzeby osobnego zrzeszenia pisarzy ludowych i obecnych zadań pisarzy ludowych. Podkreślano społeczną rolę pisarstwa na wsi i konieczność przygotowania do tego pisarzy chłopskich. Teza jednak o odrębności produkcji pisarzy ludowych została obalona, co tym samym przekreśliło potrzebę stworzenia odrębnego związku pisarzy ludowych. W zakresie organizacji wysunięto 4 postulaty: 1. utworzenia w ramach ZZLP zespołu pisarzy chłopskich, 2. skupienia pisarzy ludowych przy wznowionym Instytucie Teatrów Ludowych, 3. skupienia pisarzy wokół tygodnika "Wieś" oraz powołania wydawnictwa opartego organizacyjnie i finansowo o ZSCh, 4. utworzenia przy redakcji "Wsi" Ludowego Instytutu Literacko-Naukowego, który ^{by}kształcił młodych pisarzy chłopskich. Zadaniem pisarzy ludowych miało być współdziałanie w rozwoju postępowej świadomości polityczno-społecznej wsi i jej kultury.

Zjazd uchwalił deklarację ideową ~~pisarzy chłopskich~~, w której ^a~~rej~~ stwierdzała, iż pisarze chłopscy "wyrażają pełną gotowość służby ideałom demokratycznym i całkowitą współpracę przy przebudowie wsi polskiej na zasadach demokratycznych. Pisarze chłopscy pragną zgodnie z wolą mas robotniczych i chłopskich w braterskim sojuszu z pisarzami robotniczymi w ramach jednej dla wszystkich pisarzy-demokratów organizacji zawodowej budować wspólny gmach kultury narodowej" ("Wieś", nr 7/8). Rezolucja w sprawie przyszłych form organizacyjnych pisarstwa chłopskiego brzmiała następująco: "Zjazd uważa, że sprawa upowszechnienia kultury na wsi i w mieście jest jednym z centralnych zagadnień państwowych. Wobec konieczności otoczenia opieką młodych talentów wyrastających z mas chłopskich i wobec palącej potrzeby zorganizowania czytelnictwa na wsi i odpowiedniej, służącej tej sprawie akcji wydawniczej, Zjazd uznaje za celowe powołanie do

życia w ramach struktury organizacyjnej ZZLP zespołu pisarzy, których twórczość poświęcona jest zagadnieniom chłopca i wsi". Do Komitetu, który na Walnym Zjeździe delegatów ZZLP miał ustalić formy organizacyjne tego zespołu zostali powołani: W. Burek, M. Kubicki, S. Nędzia-Kubiniec, J. Morton, ^EW. Marzec, J. Bojar, J. A. Król, P. Kubisz, J. Ozga-Michałski, S. Piętałak.

Ponadto postanowiono zwrócić się do Ministerstwa Kultury i Sztuki o wydanie dzieł O. Kolberga i Z. Glogera.

6 VIII delegacja pisarzy chłopskich została przyjęta przez ministra Kultury i Sztuki W. Kowalskiego, którego poinformowała o wynikach Zjazdu i rozszerzeniu komitetu redakcyjnego "Wsi" (zob. poz. 145/45).

Referaty: J. A. KRÓL: Organizacja życia literackiego na wsi; M. GRAD: Zagadnienie literatury ludowej; J. SPYTKOWSKI: O historię literatury ludowej. "Wieś", nr 7/8.

J. BOJAR: Na marginesie Zjazdu. "Ziel. Sztandar", nr 28. - em.: Ze Zjazdu Pisarzy Chłopskich. "Orka", nr 7. - M. GRAD: Ludowa czy narodowa kultura. "Głos naucz.", nr 3. - Z. KAŁUŻYŃSKI: Zjazd Pisarzy Ludowych w Warszawie. "Chłopi", nr 20. - KAZIMIERZ KOR. [K. KORCELLI]: Na Zjazd Pisarzy Chłopskich. "Ziel. Sztandar", nr 28. - J. A. KRÓL: Pisarze ludowi w służbie wsi. "Chłopi", nr 21. - J. KUREK: Pisarze chłopscy radzą... "Dz. pol.", nr 192. - S. LICHĄŃSKI: Serce i mózg. "Chłopi", nr 21. - E. MARZEC: O Zjeździe Pisarzy Chłopskich. "Twórcz.", z. 3 s. 178 - 181. - R. MATUSZEWSKI: O właściwy kierunek rozwoju kultury wsi. "Odrodz.", nr 40. - S. B.: Zjazd Pisarzy Chłopskich. "Pol. zbroj.", nr 159. - BRZYM JACEK [W. SZEWCZYK]: Krótkie spięcia. "Odra", nr 3. - T. ŻOCHOWSKI: Po Zjeździe Pisarzy Chłopskich. "Pol. zbroj.", nr 164. - Wnioski i rezolucje uchwalone na Zjeździe Pisarzy Chłopskich. "Wieś", nr 7/8.

5 Dyskusja wokół opowiadania ^{erzcyo} J. A. Andrzejewskiego Przed Sądem. Utwór napisany zimą 1941 r. i wielokrotnie czytany na konspiracyjnych zebraniach literackich, był według autora "krótką opowieścią o człowieku, który z lęku przed samotną śmiercią zdradza niewinnego przyjaciela i razem z nim zostaje rozstrzelany". Pierwodruk ukazał się w "Odrodzeniu" nr 50 (z 11 XI). Wcześniej, bo już 5 VIII J. Kott w felietonie Rozmowa wskazał na opowiadanie jako na dowód "do jakich obłądnych rezultatów doprowadza ocena czynu od strony moralnej". W polemice, która się wywiązała między autorem a krytykiem, Andrzejewski stał na stanowisku, iż nie wolno ograniczać się do oceny czynów, lecz należy brać pod uwagę również intencje, Kott zaś podtrzymywał zdanie, że miarodajne dla kwalifikacji przestępstwa są tylko czyny i skutki czynów. Przeciw pogładowi Kotta zaproponował ze stanowiska prawniczego P. Horoszowski twierdząc, iż według przepisów prawnych o odpowiedzialności, decydują także cechy subiektywne, a przede wszystkim zamiar, intencja.

J. KOTT: Rozmowa. "Odrodz.", nr 36. (Polem.: J. ANDRZEJEWSKI: O obronę człowieka. "Odrodz.", nr 38 i sprost. nr 43; J. KOTT: Nieco prawa i ocena czynu. "Odrodz.", nr 43; P. HOROSZOWSKI: Prawo a publicystyka. "Odrodz.", nr 52).

156

6 - 9 Zjazd Delegatów Związku ~~Zawodowe~~ ~~go~~ Artystów Scen Polskich (ZASP) w Warszawie. W zjeździe uczestniczyli przedstawiciele Ministerstw Oświaty, Kultury i Sztuki oraz Informacji i Propagandy. Referat zasadniczy wygłosił D. Damięcki, a następnie odczytano obszerny memoriał S. Jaracza na temat roli i znaczenia teatru w nowej rzeczywistości. Obrady koncentrowały się wokół nowej struktury organizacyjnej, zasad i praktyki weryfi-

kacji aktorów oraz wielu spraw artystycznych i zawodowych. Zjazd uchwalili rezolucję natury społeczno-politycznej, podkreślającą, iż aktorstwo stanęło na gruncie demokracji społecznej i pragnie najsilniej z demokracją się związać, a ponadto szereg wniosków i rezolucji, m.in. w sprawie upaństwowienia teatrów, albo nadania im formy spółdzielni lub zrzeszeń. Stwierdzając obniżenie się poziomowi krytyki teatralnej, Zjazd postanowił zwrócić się w tej sprawie do ZZLP i Związku Dziennikarzy oraz przedstawić sprawę w Ministerstwie Kultury i Sztuki, celem ochrony aktora i teatru przed wystąpieniami niepowołanych krytyków. Prezesem Zarządu Głównego został wybrany D. Damięcki.

S. JARACZ: Stare narowy i nowe zagadnienia. "Teatr", nr 1.

157

11 Z m a r ł w O t w o c k u S t e f a n J a r a c z (ur. 1883). aktor, twórca Teatru Ateneum. (Dane biograficzne podaje S. Dąbrowski, "Teatr" 1950 nr 8/10 s. 5 - 47).

Dla uczczenia zgonu Artysty Zarząd Główny ZASP zarządził żałobę w zespołach ~~artystycznych~~ ^{teatralnych} od 11 do 14 VIII. W dniach tych na terenie całego kraju urządzono w teatrach liczne akademie żałobne. Uroczystości pogrzebowe odbyły się w Warszawie 14 VIII. Pochód żałobny przeciągnął ulicami stolicy zatrzymując się przed ruinami Teatru Ateneum, oraz na Placu Teatralnym gdzie w imieniu KRN i Rządu Jedności Narodowej przemawiał wicepremier W. Gomułka, a następnie wiceminister Kultury i Sztuki L. Kruczkowski, imieniem Wojska Polskiego gen. M. Spychalski, a imieniem aktorstwa prezes ZASP D. Damięcki. Na cmentarzu Powązkowskim, gdzie pochowano zmarłego w Alei Zasłużonych, przemawiał m.in. imieniem ZZLP J. N. Miller.

W dniu pogrzebu wszystkie teatry polskie były nieczynne.

Wytwórnia Filmowa nakręciła film krótkometrażowy pt. Testament Jaracza poświęcony pogrzebowi Artysty.

W. GOMUŁKA: Wielki artysta i wielki społecznik. Przemówienie [...]. "Głos Ludu", nr 212.

D. DAMIĘCKI: "Majster Jaracz". "Rzeczposp.", nr 218. - S. R. DOBROWOLSKI: Zgaszona żagiew. "Pol. zbroj.", nr 168. - B. DROBNER: Stefan Jaracz - aktor marzyciel! "Naprzód", nr 26. - A. GRODZICKI: Wspomnienie o Jaraczu. "Dz. zach.", nr 178. - B. HERTZ: Jaracz żywy. "Nowa Epoka", nr 15. - ~~H. ŁADOSZ-SMUGA: Zgon Wielkiego Artysty. "Głos Ludu", nr 210. - W. NATANSON: Po śmierci Stefana Jaracza. "Tyg. powsz.", nr 22. - M. PODKOWIŃSKI: Legenda Jaracza. "Życie Warsz.", nr 223. - W. ROGOWICZ: Odszedł czarodziej. "Kur. codz.", nr 39. - H. SZLETYŃSKI: O twórczości Stefana Jaracza. "Odrodz.", nr 41. - H. VOGLER: O aktorstwie Stefana Jaracza. "Dz. pol.", nr 225. - ~~M. ZARĘBIŃSKA: Jaracz. "Pol. zbroj.", nr 169.~~~~

Hołd pośmiertny całego narodu u trumny Stefana Jaracza. "Pol. zbroj.", nr 169. - Pogrzeb Stefana Jaracza. "Kur. codz.", nr 39. - J. ROS: Ostatnia droga Jaracza. "Głos Ludu", nr 212. 458

- 12 Dyskusja nad programem kulturalnym. Dyskusję zainicjował S. Żółkiewski, zestawiając w artykule O pozytywny program kulturalny "rodzaj katalogu idei i ludzi, którzy mogą, którzy powinni patronować życiu umysłowemu demokracji ludowej", w sprawach krytyki literackiej, filozofii i literatury. W zakresie pierwszym wskazywał krytyk na wartość wzorów marksistowskiej krytyki radzieckiej i lingwistycznie pojmanego literatu-roznawstwa; w zakresie filozofii - ^{przede wszystkim} na wagę klasyków marksizmu, ^{w polemice z polemice z polonistycznym "wstawiactwem", na znalezienie} ale również filozofów wywodzących się z Koła Wiedeńskiego; w literaturze - na literaturę rewolucyjnego demokratyzmu połowy XIX w. reprezentowaną przede wszystkim przez dzieła Mickiewicza i Herzena, na poprzedników socjalizmu naukowego, tradycje kulturalne międzynarodowego proletariatu. "Gdybyśmy chcieli zgodnie z polską

tradycją pisać programowy artykuł My i wy - pisał Żółkiewski - trzeba by właśnie na to położyć nacisk: że chcemy walczyć o uściślenie wszelkich form wiedzy o człowieku zarówno artystycznej, jak i wiedzy sensu stricto humanistycznej; że chcemy walczyć o jej sprawdzalność, ostrość, empiryczność w analogicznym sensie jak w naukach ścisłych, że chcemy walczyć przeciw przesądom, przeciw wszelkiemu nadużyciu myśli, jesteśmy przekonani bowiem, że przodujące siły społeczne nie mogą zwyciężyć bez przodującej teorii, a jednocześnie zdajemy sobie sprawę, że współczesny okres rozwoju myśli europejskiej cechuje właśnie szczególny kryzys zmierzający do niebywałego dotąd zaostrzenia wszelkiego typu rygorów stanowiących warunki empiryczności myślenia".

Podkreślając wagę artykułu Żółkiewskiego, do wypowiedzi jego nawiązali: J. Sieradzki poruszając sprawę historiografii i W. Kula, który omówił złą sytuację w psychologii, historii, prawie i ekonomii. Stwierdzając, iż praca nad konstrukcją pozytywnego programu to jednocześnie praca nad jego wykonaniem, Kula sformułował następujące wnioski: "1. Walczącym na wszystkich frontach o demokratyzację naszego życia literatom musi przyjść sukurs ze strony naukowców, specjalnie humanistów wszelkich dziedzin; 2. Trzeba znaleźć środki, które pozwoliłyby tym ludziom pokonać - jakże zrozumiałe u intelektualistów! - zmęczenie koszmarem okupacyjnym; 3. Najlepszym środkiem do tego jest ożywianie środowisk i wymiana myśli w środowiskach".

W. KULA: O program i o jego wykonanie. "Kuźnica", nr 8. - J. SIERADZKI: Więcej światła. "Odrodz.", nr 50. - S. ŻÓŁKIEWSKI: O pozytywny program kulturalny. "Odrodz.", nr 37. - S. ŻÓŁKIEWSKI: Polemika. "Kuźnica", nr 13. 153

okt. 15 ^{P o w s t a n i e} ~~P i e r w s z y z e s z y t~~ m i e s i ę c z n i k a l i t e - r a c k o - k r y t y c z n e g o "T w ó r c z o ś ć". Pismo

przygotowywane od kwietnia,
 ukazało się w Krakowie nakładem Spółdzielni Wydawniczej "Czytel-
 nik". Po dyskusjach przyjęto tytuł zaproponowany przez J. Przy-
 bosia. Pierwszym redaktorem pisma był L. Kruczkowski, który też
 zredagował zeszyt 1. Po jego wyjeździe z Krakowa, z powodu powo-
 łania na ^{stanowisko} wiceministra Kultury i Sztuki na początku czerwca, re-
 dakcję objął K. Wyka. Sekretarzem odpowiedzialnym był K. Kuryluk.
 Do kolegium redakcyjnego należeli: L. Kruczkowski, J. Putrament
 i J. Wiktor. Określając program miesięcznika redakcja stwierdza-
 ła: "Miesięcznik nasz pragnie być przede wszystkim wiernym od-
 biciem współczesnej twórczości w prozie i poezji, odbiciem tych
 przemian duchowych i społecznych ostatnich lat, które znalazły
 już wyraz w dziełach pisarzy. Termin t w ó r c z o ś ć jest
 tutaj zarazem pewną wskazówką oceny - pragniemy, by na łamach
 pisma znajdowały miejsce przede wszystkim utwory, które w do-
 stępnej nam mierze są w dzisiejszej literaturze nowe, są -
 twórcze. [...] Pismo na pierwszym swoim etapie będzie - sami ten
 przymiotnik kładziemy - różnolite. Będzie nim, ponieważ różno-
 kierunkowa jest obecna twórczość polska. Dopiero wybór, konfron-
 tacja na szeroką skalę, której areną pragnie być "Twórczość",
 dopiero wspólny eksperyment czytelnika i kierownictwa pisma za-
 cieśni zapewne ten wybór zrazu rozległy. Co nie znaczy, by kie-
 rownictwo miesięcznika nie przeczuwało jego wyników, by czekało
 dopiero na objawienie. Pismo pragnie być przewodem dla sprawy
 realizmu humanistycznego i społecznego w prozie, przewodem dla
 pozostającego do wypracowania stylu w poezji."

"Twórczość" publikowała utwory i artykuły szerokiego kręgu
 pisarzy i krytyków, dając pełny przegląd współczesnej literatury
 polskiej. Autorami prac drukowanych w pierwszych numerach byli
 m. in.: J. Andrzejewski, J. Bobkowski, K. Czachowski, R. Dybow-
 ski, S. Dygat, P. Hertz, T. Hołuj, J. Iwaszkiewicz, S. Kisiele-
 wski, R. Kołoniecki, J. Kott, J. Kurek, H. Malewska, Cz. Miłosz,
<http://rcin.org.pl>

T. Peiper, J. Przyboś, J. Pogan, L. Staff, J. Wiktor, K. Wyka, J. Zawieyski, W. Żukrowski. W dziale sprawozdań podawane były szerokie omówienia ważniejszych wydarzeń życia kulturalno-literackiego.

K. WYKA: Krótką historią "Twórczości". "Dz. pol." 1946 nr 176. 160

16 O t w a r c i e K l u b u L i t e r a c k i e g o w K a t o - w i c a c h, zorganizowanego przez Oddział Śląski ZZLP. Na otwarciu przybył wojewoda gen. A. Zawadzki. Do zarządu zostali wybrani m. in. M. Tumidajski - prezes, A. Bubnik - sekretarz; przedstawicielem ZZLP był W. Żelechowski. Klub urządził początkowo co dwa tygodnie, a następnie co tydzień, wieczory literackie i artystyczne, interesując się szczególnie młodymi talentami, organizując wieczory debiutów, konkursy itp. 161

18 *Pra* P r e m i e r a s z t u k i Z i e m i a o s k a r ż a W a n - d y K a r c z e w s k i e j w Teatrze Półklim w Poznaniu. Reż. S. Drewicz, dekor. Z. Szpinger. Przedstawień 87. Następna premiera odbyła się pod tytułem Przejrzały oczy nasze w Teatrze im. J. Słowackiego w Krakowie 30 X. Sztuka (napisana w 1941 r.), której tematem była klęska wrześniowa i okupacja, zyskała duże zainteresowanie publiczności i niemały sukces kasowy zwłaszcza w Poznaniu. Do rozgłosu przyczyniły się też spory o wartość utworu na łamach prasy. Nieliczni obrońcy (np. W. Powell) wskazywali, iż sztuka spełnia pożyteczną rolę jako przestrzeżenie przed możliwością odrodzenia się niemieckiego mitu pangermańskiej wyższości. Większość jednak recenzentów oceniała utwór bardzo krytycznie, zarzucając sztuczne łączenie różnych wątków, wypaczenie prawdziwego obrazu zmagania z Niemcami, nieodpowiedzialną krytykę pacyfizmu, błędy ideowe i artystyczne. Najostrzej wypowiedział się S. W. Balicki, który stwierdzając, iż Przejrzały oczy ^{nasze} moje

jest utworem "ideologicznie błędnym, propagandowo szkodliwym, artystycznie zaś chybionym" zaprotestował przeciw wystawianiu sztuki.

1 XII odbyła się w Akademickim Klubie Literackim Bratniej Pomocy Studentów w Krakowie dyskusja na temat sztuki z udziałem S. W. Balickiego, T. Brezy, W. Natansona, S. Otwinowskiego, K. Wyki. Następnie pod koniec grudnia zorganizowany został w auli UJ sąd teatralno-literacki nad utworem Karczewskiej. Przewód sądowy prowadził W. Natanson, oskarżał K. Wyka, bronił S. Otwinowski.

S. W. BALICKI: Nie przejrzały. "Dz. pol.", nr 269. - T. BREZA. "Odrodz.", nr 50. - J. FRÜHLING: Na manowcach sensacji i patosu. "Kur. codz.", nr 130. - J. FRÜHLING: Czego nie zobaczyły oczy W. Karczewskiej. "Głos Pracy", nr 30. - M. GRABOWSKA. "Naprzód", nr 37. - M. GRABOWSKA: Burza w szklance wody. "Naprzód", nr 38. - T. KUDLIŃSKI. "Tyg. powsz.", nr 34. - W. POWELL. "Życie liter.", nr 7/8. - E. ŻYTOMIRSKI. "Głos wielkopol.", nr 178.

162

18 W z n o w i e n i e d z i a ł a l n o ś c i K a s y i m .
M i a n o w s k i e g o w W a r s z a w i e .

163

19 O t w a r c i e R a d i o s t a c j i w R a s z y n i e . P r e -
z y d e n t K R N B . B i e r u t d o k o n a ł o f i c j a l n e g o o t w a r c i a o d b u d o w a n e j
R a d i o s t a c j i w R a s z y n i e ^{o mocy 50 kW,} (c z y n n e j o d 20 V I I) o r a z n o w e j R o z g ł o ś n i
P o l s k i e g o R a d i a w W a r s z a w i e . N a c z e l n y m d y r e k t o r e m P o l s k i e g o R a d i a
b y ł W . B i l l i g , d y r e k t o r e m p r o g r a m o w y m S . N a d z i n , n a c z e l n i k i e m
W y d z i a ł u l i t e r a c k o - t e a t r a l n e g o A . M a l i s z e w s k i .

W uznaniu zasług położonych dla sprawy radiofonii a w szczególności dla odbudowy Centralnej Rozgłośni Polskiego Radia w Raszynie decyzją Prezydium KRN z dnia 11 VIII zostali odznaczeni m. in. W. Billig (Orderem Polonia Restituta III kl.), S. Nadzin i H. Lukrec (Krzyżem ~~odznaczenia~~ ^{odznaczenia} III kl.), A. Maliszewski

(Orderem Polonia Restituta V kl.). ("Monitor Pol.", nr 39 poz. 94).

164

20 P i e r w s z a p o w i e ś ć r a d i o w a. Polskie Radio rozpoczęło nadawanie w odcinkach powieści P. Gojawiczyńskiej Stolica. Od 27 VIII powieść ukazywała się również w odcinkach w "Głosie Ludu".

165

24 D e k r e t o u t w o r z e n i u U n i w e r s y t e t u i m. M i k o ł a j a K o p e r n i k a w T o r u n i u, jako państwowej szkoły akademickiej. ("Dziennik Ustaw", nr 34 poz. 108). W chwili powołania do życia Uniwersytet dzielił się na dwa Wydziały: Matematyczno-Przyrodniczy i Humanistyczny.

Władze Uniwersytetu ukonstytuowały się 23 VIII pod przewodnictwem rektora prof. dr L. Kolankowskiego i prorektora prof. dr W. Dziewulskiego. Dziekanem Wydziału Humanistycznego został prof. dr K. Górski. Kierownictwo Katedry Historii Literatury Polskiej I i II objęli prof. dr K. Górski i prof. dr T. Makowiecki, Katedry Języka Polskiego - prof. dr W. Taszycki, Katedry Teorii Literatury i Literatury Porównawczej - prof. dr E. Kucharski. Wykłady rozpoczęły się 24 XI.

Biblioteka Uniwersytecka pod dyrekcją S. Burhardta objęła Książnicę Miejską liczącą około 140 tys. tomów.

166

24 D e k r e t o p r z e k s z t a ł c e n i u U n i w e r s y t e t u W r o c ł a w s k i e g o i P o l i t e c h n i k i W r o c ł a w s k i e j n a p o l s k i e p a ń s t w o w e s z k o ł y a k a d e m i c k i e. ("Dziennik Ustaw", nr 34 poz. 207). Uniwersytet dzielił się na wydziały: Prawno-Administracyjny, Humanistyczny, Matematyczno-Przyrodniczy, Lekarski z oddziałem farmaceutycznym, Medycyny Weterynaryjnej, Rolnictwa z oddziałem ogrodniczym.

167

- rzędł 25 O t w a r c i e "D o m u O r k a n a" w M s z a n i e D o l -
n e j, jako ośrodka kulturalno-oświatowego. 168
- rzędł 26 R e z o l u c j a O d d z i a ł u Ł ó d z k i e g o Z Z L P
w z w i ą z k u z w y s t ą p i e n i a m i e l e m e n t ó w
r e a k c y j n y c h. ~~W x x w i k x x k x x x~~ Potępiając morderstwa polityczne i
ekscesy antysemitki, literaci łódzcy zwrócili się do Rządu z ap
l e m o z l i k w i d o w a n i e g r u p b a n d y c k i c h u p r a w i a j ą c y c h d y w e r s j ę p o l i -
t y c z n ą o r a z w e z w a l i w s z y s t k i c h p r a c o w n i k ó w k u l t u r y i s z t ą k i d o
s o l i d a r n e j w a l k i z w s z e l k i m i p r z e j a w a m i f a s z y z m u i w s t e c z n i c t w a .
| Literaci łódzcy przeciw ekscesom. "Życie Warsz.", nr 235. 169
- 29 O t w a r c i e W o j e w ó d z k i e g o T e a t r u D o l -
n o ś l ą s k i e g o w J e l e n i e j G ó r z e. Na inaugu-
r a c j ę w y s t a w i o n o Zemstę A. Fredry w reż. S. Gintel-Domańskiej. 170

III- 2 IX I O g ó l n o p o l s k i Z j a z d D e l e g a t ó w
Z w i ą z k u Z a w o d o w e g o L i t e r a t ó w P o l -
s k i c h w K r a k o w i e. Udział w Zjeździe wzięło około
100 delegatów reprezentujących sześć głównych środowisk literac-
kich: Warszawę, Kraków, Łódź, Lublin, Poznań i Pomorze oraz pi-
sarze chłopscy wybrani na Zjeździe Pisarzy Chłopskich (zob. poz.
135/45). Uczestniczyli w Zjeździe ponadto reprezentanci licznych
organizacji społecznych i zawodowych. Zadaniem Zjazdu było prze-
dyskutowanie doświadczeń ideowych i artystycznych, które stały
się wspólnym dorobkiem pisarzy polskich na progu trzeciej nie-
podległości, określenie roli i ustalenie stanowiska pisarzy w
nowej rzeczywistości oraz opracowanie norm organizacyjnych. Otworzył obrady prezes Zarządu Głównego J. Przyboś, po czym oddano
hołd pisarzom pomordowanym i zmarłym podczas wojny. Przewodni-
czącym obrad został wybrany J. Wiktor, a w prezydium zasiedli:

Kruczkowski, podkreślając znaczenie, jakie najwyższe czynniki państwowe przypisują sprawie kultury w Polsce. Następnie referaty wygłosili: A. Ważyk, M. Jastrun, J. Przyboś i A. Polewka. Referenci wykazywali "zależność prądów artystycznych od ruchów społecznych i politycznych, odpowiedniość pomiędzy tryumfującymi w okresie międzywojennym hasłami irracjonalnymi i mistycznymi w literaturze a bazą społeczną faszyzmu, próbowali wreszcie określić nową postawę pisarza opartą na realistycznym humanizmie" ("Kuźnica", nr 4/5).

Podkreślając przełomowe znaczenie światopoglądowe wojny i kryzys systemów idealistycznych A. Ważyk stwierdzał: "Nie wszyscy zdajemy sobie sprawę z tego, jak głęboko ta wojna przetrząsnęła świat idei. Jeszcze spory, które się toczą na łamach czasopism, jeszcze argumenty i pojęcia, którymi operujemy, świadczą o pewnym zamieszaniu, które jednak ustąpi z umysłów. Wynoszenie się tych sił witalnych, wiara w twórcze wartości intuicji, przeciwstawianie się rozumowi ludzkiemu, to wszystko może jeszcze pokutować w umysłach inteligencji siłą opóźnienia, zwyciężone historycznie. To wszystko zasilało faszyzm. Nic z tego nie może zasilać myśli i twórczości pisarza naszej epoki" (cytowane za: Z. Bienkowski, "Odrodzenie", nr 44).

J. Przyboś w referacie o sztuce narodowej postulował łączenie wartości społecznych literatury z najwyższymi osiągnięciami sztuki: "Twórzmy na najnowszych, najbardziej postępowych prądach historii; z osiągniętych już, najdalszych, najbardziej ~~postępowych~~ twórczych form rozwijajmy własne tj. wyższe i przez to narodowe czyli znaczące między narodami, a więc i międzynarodowe" (cytowane jw.).

Wokół referatów rozwinęła się ożywiona dyskusja, w której zabierali głos m. in. J. N. Miller, S. Otwinowski, J. Putrament, K. Wyka wypowiedając się na temat sytuacji ideowej i artystycznej w latach międzywojennych, spadku, który okres ten pozostawił oraz roli i zadań literatury w nowej rzeczywistości. Pewne kontrowersje wywołała ocena literatury 20 lecia przedwojennego; przeciw sformuło-

wanym przez M. Jastruna, J. Kotta i A. Polewkę zarzutem ⁿⁱnieprzydatności i małości społecznej zaoponowała część uczestników ^zjazdu.

Postulat nowej literatury w pełni humanistycznej, a dużej wartości społecznej podkreślany ~~był~~ ^{był} przez wszystkich dyskutantów. W wypowiedziach na ten temat zarysowały się jednak ~~rozbieżności~~ sprzeczności ideologiczne między pisarzami, którzy szukają oparcia dla humanizmu w materializmie dialektycznym i pisarzy ^{ani}uznających ⁿⁱkatolicyzm ^{za}jako światopogląd odbudowy człowieka (wypowiedź W. Borowego).

W drugim dniu obrad toczyły się dyskusje nad nowym statutem ^związku referowanym przez K. Wykę. Wprowadzone zmiany podkreślały zmianę charakteru i zakresu zadań ZZLP, który stawał się teraz związkiem zawodowym w pełnym tego słowa znaczeniu, wprowadzały wyraźne sprecyzowanie charakteru organizacji, jej celów, sposobu przyjmowania członków oraz obowiązków społecznych ^{ciężących} na Związku jako całości. Obostrzono system przyjmowania członków rzeczywistych m.in. tworząc specjalną komisję kwalifikacyjną przy ^zarządzie Głównym oraz wprowadzono stopień "kandydata", który korzysta z opieki zawodowej i materialnej, ale nie posiada czynnych praw członka ^związku. Ustalono, iż do zadań Zarządu Głównego należy powoływanie odrębnych zespołów pisarskich, których nie wszyscy uczestnicy są członkami ~~ZZLP~~ ZZLP. (Dotyczyło to przede wszystkim zespołu pisarzy chłopskich). Zarządy Oddziałów zaś mają sprawować opiekę nad klubami literackimi i prowadzić studia literackie, których zadaniem jest wzmocnienie zainteresowań kulturalnych szerokich mas społeczeństwa i planowa praca nad kształt^owaniem artystycznym młodych literatów.

Po uchwaleniu nowego statutu przeprowadzone zostały wybory do nowego Zarządu Głównego, do którego weszli: J. Iwaszkiewicz - prezes, M. Jastrun i A. Polewka - wiceprezesi, S. R. Dobrowolski - sekretarz oraz T. Breza, E. Kozikowski, S. Piętaś. Do komisji rewizyjnej zostali wybrani: S. Dzikowski, W. Natanson, K. Truchanowski;

do sądu koleżeńskiego: H. Boguszevska, K. Czachowski, W. Rogowicz. Powołano następnie dwie komisje kwalifikacyjne, zwykłą i nadzwyczajną do jednorazowego zbadania kwalifikacji zawodowych dotychczasowych członków: Do pierwszej weszli: J. Andrzejewski, Cz. Miłosz, W. Rogowicz, K. Wyka i J. Zawieyski; do drugiej: J. Andrzejewski, T. Breza, J. Iwaszkiewicz, R. Kołoniecki, E. Kozikowski, J. Maśliński, S. Otwinowski, J. Parandowski, J. Putrament, A. Ważyk, J. Wołoszynowski, K. Wyka, J. Zagórski,

We wnioskach i rezolucjach Zjazd potępił pisarzy-kolaboracjonistów: E. Skiwskiego, F. Budreckiego i S. Wasylewskiego, wezwał wszystkich pracowników kultury do walki z antysemityzmem i mordami bratobójczymi oraz uczcił zasługi pisarzy, którzy wzięli udział ^{w walce} w zbrojnej o niepodległość. Uchwalono ponadto m.in.: wniosek domagający się wzmożenia ruchu wydawniczego w Polsce; wniosek postulujący "pełną wolność słowa w granicach nie naruszających podstaw ustroju demokratycznego, walczącego z faszyzmem"; wniosek o upowszechnienie sztuki; wniosek domagający się nawiązania stosunków kulturalnych z Zachodem oraz umożliwienia sprowadzania książek i czasopism zagranicznych; wniosek żądający przeprowadzenia ustawy bibliotecznej; wniosek o podatowania wydawców dzieł pisarzy, których prawa autorskie wygasły, w celu stworzenia "Skarbu Narodowej Kultury" oraz szereg wniosków ściśle zawodowych: nowelizacji prawa autorskiego, polepszenia sytuacji materialnej pisarzy i in.

Na zakończenie Zjazdu została odczytana i przyjęta przez aklamację deklaracja ideowa zredagowana przez Z. Nałkowską, H. Boguszkowską i J. Iwaszkiewicza. Deklaracja brzmiała: "My pisarze polscy zgromadzeni na pierwszym zjeździe w wyzwolonej, niepodległej i demokratycznej Polsce, w szóstą rocznicę wybuchu wojny, składamy hołd bohaterom, którzy przelali krew na wszystkich frontach walki z faszyzmem.

Głęboko jesteśmy przeświadczeni, że tylko całkowite powalenie faszyzmu, który niósł zagładę kulturze świata, otwiera nową, lepszą epokę w dziejach ludzkości i ratuje dobro kultury od zniszczenia.

W sojuszu twórczej polskiej myśli z mocami postępu i demokracji, które podjęły ciężar przebudowy świata, pragniemy, aby słowo «ludzkość» istotnie zawierało w sobie najszlachetniejsze człowiecze wartości. Biorąc rozbrat z ideami wstecznictwa, oparci o najlepsze tradycje polskiej i europejskiej myśli humanistycznej, pragniemy również, aby pióra nasze sprostały przetworzeniu w artystyczny kształt wszystkich dążeń i przeżyć naszego Odrodzonego Narodu i Odrodzonej Ludzkości.

Postanawiamy twórczością naszą współdziałać przy kształtowaniu takiej psychiki nowego człowieka, aby stanowiła ona gwarancję, że zbrodnie straszliwej wojny nie powtórzą się nigdy.

Jesteśmy przekonani, że pogłębienie stosunku naszego do zagadnień społecznych i kulturalnych pozwoli nam na rozszerzenie zasięgu naszego działania. Wierzmy, że tą drogą literatura przeniknie do mas, nie tylko nie obniżona w swoim poziomie, lecz realizująca swoje najwyższe możliwości. W szczególności kładziemy nacisk na odbudowę moralnych podstaw społeczeństwa i uważamy wysoli poziom etyczny twórczości literackiej za najbardziej akcentowany przez nas postulat.

Wierzmy, że odtąd rozpocznie się nowy etap odrodzonej

literatury polskiej, dążącej do wielkości przez służbę dla Narodu i dla Człowieka".

~~Deklaracja ideowa Zjazdu ZZLP /.../. "Kamena", nr 1.~~

Z. BIENKOWSKI: Pierwszy ogólnopolski zjazd literatów.

"Odrodz.", nr 44, sprostow. nr 46. - S. R. DOBROWOLSKI: Sejm pisarstwa polskiego. "Dz. łódz.", nr 73. - KISIEL [S. KISIELEWSKI]: Literaci. "Tyg. powsz.", nr 29. - J. A. KRÓL: Echa zjazdu krakowskiego. "Wieś", nr 10. - J. KUREK: Sejm pisarzy w Krakowie. "Dz. pol.", nr 206. - S. OTWINOWSKI: Zjazd Literatów Polskich. "Twórcz.", z. 3 s. 181 - 184. - R.: Pierwszy Zjazd Literatów. "Zdrój", nr 3. - sz.: Dookoła krakowskiego Zjazdu Pisarzy. "Odra", nr 4. - (t): Zjazd Literatów w Krakowie. "Tyg. powsz.", nr 25. - J. TUROWICZ: Po zjeździe pisarzy. "Tyg. powsz.", nr 26. - A. WAŻYK: Po zjeździe literatów. "Kuźnica", nr 7. - E. ŻYTOMIRSKI: Doniosłe obrady pisarzy polskich. "Głos wielkopol.", nr 190. - ~~E. ŻYTOMIRSKI: Drugi dzień obrad literatów.~~ "Dz. pol.", nr 207. - E. Ż. [E. ŻYTOMIRSKI]. "Życie liter.", nr 7/8. - ~~E. ŻYTOMIRSKI: Zakończenie zjazdu literatów.~~ "Dz. pol.", nr 210. - Zjazd literatów pisarzy w Krakowie. "Kuźnica", nr 4/5. 17A

- Z l a t w o j n y. Antologia poezji polskiej z lat 1939 - 1945 ułożona i opatrzona wstępem przez K. Wykę ukazała się w Krakowie jako skrypt powielaczowy w ramach cyklu wydawnictw Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie przeznaczonego dla szkół. Zbiór zawierał utwory 38 poetów przebywających w kraju i na emigracji w następującym układzie: 1. zapowiedzi i przecucia wojny, 2. walka wrześnieowa, 3. kraj pod okupacją i ludzie na emigracji, 4. droga do Polski i zwycięstwa. W nielicznych recenzjach podkreślano staranny dobór utworów, ich różnorodność oraz ładny układ antologii. Z. Hierowski uznał za skandal, iż tego typu publikacja ukazała się na powielaczu i w tak złej szacie graficznej.

Z. HIEROWSKI: Poetyckie pokłosie. "Odra", nr 5. - (ja).

[S. J. LEC]

"Dz. pol.", nr 201. - st.j.l. "Kuznica", nr 7. - J. P.: Poezja lat wojny. "Światło", nr 2.

172

WRZESIEŃ

- 1 Powstanie
~~Pierwszy numer~~ dwutygodnika "Zdroj".
 Pismo o podtytule: "Kultura - życie - sztuka" ukazało się w Lublinie pod redakcją zespołu. Jako wydawca podpisywał pismo w imieniu zespołu F. Twardoń. W artykule programowym Chleb i pieśń J. N. Kłosowski, podkreślając, iż pismo ma służyć idei upowszechnienia kultury i sztuki, pisał: "~~[...] gorącym pragnieniem zespołu "Zdroju" jest by pismo znalazło się tak w ręku: nauczyciela, działacza społecznego, kulturalno-oświatowego, politycznego, jak:~~
~~X kulturalnego chłopca, robotnika, urzędnika, spółdzielcy oraz~~
~~przedownika świetlicowego.~~ Chcemy budzić zainteresowanie dla spraw literatury, teatru, muzyki, plastyki, przemysłu artystycznego oraz estetyki życia codziennego wśród tych wszystkich, co dotychczas z różnych powodów trzymali się od tych zagadnień z dala; pragniemy przyzwyczajać do stałego obcowania z Pięknem, a przez to uczyć zrozumienia dla dzieła artysty, i w ten sposób zwiększyć z dnia na dzień tak przerażająco szczupłą u nas szereg odbiorców kultury i sztuki". Z pismem współpracowali przede wszystkim pisarze przebywający w Lublinie: M. Bechzyc-Rudnicka, Cz. Jastrzębiec-Kozłowski, K. A. Jaworski, J. N. Kłosowski, A. Kamińska, S. Kawyn, J. Kleiner, J. Nagrabiecki, J. Parandowski, H. Platta, J. Pleśniarowicz. Ukazały się również w 1945 r. w "Zdroju" utwory J. Dobraczyńskiego, Cz. Janczarskiego, E. Gołębiowskiego, M. Grabowskiej, W. Natanson, J. Wiktora, W. Zechentera. W numerze 2 wprowadzono kolumnę pt. Wieś tworząca, która obejmowała wiersze ^zchłopskich poetów: J. Bojara, S. Bojarczuka,

1 J e d n o d n i ó w k a l i t e r a c k o - s p o ł e c z n a "I n a c z e j", wydana w Krakowie przez Zespół Młodych. Zredagował jednodniówkę A. Włodek przy współpracy T. Jęczalika i W. Macha. W artykule wstępnym z datą 1 IX Zespół podkreślał, iż wydawnictwo jest kontynuacją pisma "Walka" (zob. poz. 30/45) i stwierdzał: "Przystępujemy więc na nowo do "walki", by ponad krzyczących fałszywie: inaczej - (a czyniących tak samo jak dotychczas), utrwalić spokojne stwierdzenie artystyczno-życiowe: Inaczej. [...] Wytworzyliśmy sobie spoistość grupową, życie dało nam zręby ideologiczne. Bo jeśli w dziedzinie poglądów na sztukę mogą istnieć między nami pewne różnice zdań, to w kwestii podejścia do spraw ogólnych łączy nas hasło, tak już wyszarzałe od użycia, a tak domagające się powszechnej realizacji: prawdziwa demokracja. Jedyna gwarancja wolności. Bo nie wystarczą sprzyjające postępowi ramy ustrojowe - trzeba też zmienić człowieka. A to jest przede wszystkim sprawą literatury". Jednodniówka zawierała głównie wiersze i fragmenty prozy młodych pisarzy: R. Artymowskiego, T. Jęczalika, Z. Karaś, T. Kubiaka, J. Lipskiej, W. Macha, W. Machejka, E. Marca, T. Nuckowskiego, J. Orzechówny, H. Piekarskiej, J. Pogorzelskiego, N. Rstworowskiego, W. Szymborskiej, artykuł A. Włodka Punkt wyjścia o wybitnych pisarzach 20-lecia oraz wypowiedź Natansona^{W.} na temat stosunków między pisarzami młodymi a starymi.

Kontynuacją działalności krakowskiego zespołu młodych była ukazująca się od 23 IX w tygodniku "Naprzód" (organie Wojewódzkiego Komitetu PPS w Krakowie) kolumna pt. "Inaczej". W artykule wstępnym Przypominamy i podkreślamy A. Włodek wskazywał, iż zasadniczym postulatem zespołu od czasów "Walki" było uspołecznienie literatury. "Zwalczaliśmy izwalczamy lansowany przez

pewne pisma projekt sztuki "elitarniej" i sztuki "dla mas". - stwierdzał. - Wiemy bowiem, że jedynym wyjściem, wyjściem prawdziwie społecznym, jest zrównanie różnych poziomów odbiorczy-czytelnika. Rzeczą zaś niefałszowanych pisarzy musi być troska o to, by równie to odbywało się w górę - nie w dół". Na łamach ko-lumny drukowane były utwory wszystkich współpracowników jedno-dniówki. Do końca 1945 r. kolumna ukazał się pięciokrotnie.

M. GRABOWSKA: Jednodniówka młodych pisarzy "Inaczej". "Na-awka [A. WAŻYK]: U młodziarzy literackiej. "Kuznica", nr 6. - "Przód", nr 30. - W. ZECHENTER: "Inaczej". "Dz. pol.", nr 229.

474

2 "W i e ś" o r g a n e m p i s a r z y c h ł o p s k i c h .

W wyniku uchwał podjętych na Zjeździe Pisarzy Chłopskich pismo, którego ~~wydawcą został~~ ^{wydawanie przejął} Związek Samopomocy Chłopskiej, a redakto-rem był nadal J. A. Król, zostało przekształcone na ogólnopolski tygodnik o charakterze literackim, organ pisarzy chłopskich.

"«Wieś» staje się zatem centralnym pismem społeczno-literackim wszystkich pisarzy chłopskich i pracowników kultury ludowej - stwierdzała Redakcja w numerze 7/8 - zarówno tych, którzy stale przebywają w terenie, jak i tych, którzy zajmując czołowe miej-sca w życiu kulturalnym narodu czują się związani ze wsią i pra-cują nad jej rozwojem". Do rozszerzonego komitetu redakcyjnego weszli jako przedstawiciele komitetów terenowych: Śląska - P. Ku-bisz, Podhala - S. Nędza-Kubiniec, Krakowskiego - A. Frasik, Kie-leckiego - S. Piętaś, Lubelskiego - L. Pokora, Warszawskiego - M. Kubicki, Łódzkiego - J. Bojar. W grudniu (nr 19) Komitet redak-cyjny tworzyli: A. Frasik, S. Nędza-Kubiniec, P. Kubisz, M. Kubi-cki, J. Morton, J. Ozga-Michalski, A. Olcha, S. Piętaś, a od nr 20 ponadto Z. Kałużyński. Jako stali współpracownicy weszli do redakcji S. Lichański i S. Piętaś, ^{wydelegowany przez Zarząd Oddziału Wzajemnego ZZZLP (zob. por. 200/45)} Pismo wprowadziło regionalne kolumny poetyckie: w numerze 7/8 kolumnę lubelskiej "Wsi tworzą-cej", a następnie kolumny młodych ^{pisarzy} różnych województw.

J. A. KRÓL: Kto czyta "Wieś". "Wieś", nr 15. - J. SZCZEPANSKI: ^{"Wieś"} "Wieś", nr 13. 175

2 O g ł o s z e n i e n a g r o d y l i t e r a c k i e j "O d - r o d z e n i a". W rocznicę ukazania się pierwszego numeru pisma Spółdzielnia Wydawnicza "Czytelnik" pragnąc przyczynić się do ożywienia twórczości literackiej ustanowiła coroczną nagrodę "Odrodzenia" w wysokości 100 000 zł. Nagroda przyznawana będzie każdego roku w dniu święta Odrodzenia Polski 22 lipca za najwybitniejszy tom prozy (opowieść, opowiadanie, krytyka, wspomnienia) ogłoszony drukiem po 1 IX 1939 r. lub nadesłany w rękopisie na ręce jury do dnia 1 V każdego roku. 176

3 W i e c z ó r p o ś w i ę c o n y t w ó r c z o ś c i J ó z e f a C z e c h o w i e z a w L u b l i n i e w 6 rocznicę śmierci poety. Wieczór zorganizowany został przez Klub Literacki i miejscowy oddział ZZLP. Program obejmował wspomnienie F. Araszkiewicza o Czechowiczu i szkic J. Hartwig, wiersz Cz. Janczarskiego oraz recytacje utworów poety. 177

9 W i z y t a l i t e r a t ó w i p u b l i c y s t ó w a n g i e l s k i c h w P o l s c e. Do Warszawy przybyła grupa pisarzy angielskich m. in. M. Storm Jameson, B. Newman, D. Thomson, a wraz z nimi przebywający na emigracji pisarze A. Słonimski i K. Pruszyński oraz malarz H. Gottlieb. Goście zostali przyjęci w Belwederze przez prezydenta B. Bieruta.

13 IX pisarze angielscy zwiedzili Kraków podejmowani przez literatów. Oddział Krakowski ZZLP zorganizował 15 IX wieczór autorski A. Słonimskiego i K. Pruszyńskiego. 178

9 Z j a z d o ś w i a t o w y T o w a r z y s t w a U n i w e r s y t e t ó w R o b o t n i c z y c h w Ł o d z i. W ramach Zjazdu odbyła się konferencja oświatowo-kulturalna z udziałem przedstawicieli kół powiacyjnych, przedstawicieli nauki, ~~partii~~ partii, związków młodzieży oraz pracowników oświaty i kultury, na której prof. H. Radlińska omówiła ~~zagadnienia~~ ^{nowej} zagadnienia kultury i upowszechniania jej dorobku przez zakładanie bibliotek, szkół, kursów udostępnianie muzeów, pokazy itp.

W listopadzie nastąpiło ^{w Łodzi} otwarcie przez TUR Uniwersytetu Robotniczego dla dorosłych (67 słuchaczy) i Uniwersytetu Powszechnego OM TUR dla młodzieży (100 słuchaczy). 179

10 Z e b r a n i e O d d z i a ł u Ł ó d z k i e g o T o w a r z y s t w a P o l o n i s t ó w R P. W zebraniu uczestniczyli T. Czapeczyński, Z. Chądzyńska-Jakubowska, J. Z. Jakubowski, W. Li-

piecowa, A. Mirkowicz, T. Nowacki, M. Piechal, S. Skwarczyńska, Ze względu na przeniesienie się interesów zawodowych na teren ZNP, a szkolenia dydaktycznego na Sekcję Dydaktyczną ZNP i na Ognisko Metodyczne Polonistów oraz ze względu na niereaktywizację Oddziału Centralnego Towarzystwa Polonistów RP w Warszawie postanowiono zawiesić działalność Oddziału Łódzkiego i przenieść życie naukowe i wydawnicze ośrodka na teren Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza (por. poz. 99 /45). 180

10 U t w o r z e n i e w s p ó ł n e g o z a r z ą d u d l a K l u b u L i t e r a c k i e g o i O d d z i a ł u Z Z L P w L u b l i n i e. Na wspólnym zebraniu zarządów postanowiono, iż obie instytucje będą odtąd pracowały pod wspólnym zarządem w składzie: J. Kleiner - prezes, F. Araszkiewicz - wiceprezes, M. Bechezyc-Rudnicka - sekretarz, H. Platta - skarbnik, J. Nagrabiecki - sekretarz Klubu Literackiego, oraz K. A. Jaworski, S. Kawyn, J. N. Kłosowski. 181

V².
10 W z n o w i e n i e c z a s o p i s m a "Ś w i e t l i c a". Pismo wychodzące od 1 I początkowo w Lublinie jako wydawnictwo Domu Kultury Wojewódzkiego a następnie w Łodzi (do 20 VII) zostało przejęte przez Ministerstwo Informacji i Propagandy i przekształcone od nr 10 na "Miesięcznik społeczno-artystyczno-oświatowy". Redakcję objął K. Sosnowski. Wprowadzono zmiany w charakterze i strukturze pisma, które ~~z~~ uprzednio jako przeznaczone dla kierowników świetlic na wsi zawierało głównie artykuły dotyczące aktualnych spraw społeczno-politycznych i materiały związane z zajęciami świetlicowymi. Z miesięcznikiem nawiązali współpracę również literaci. W nr 10 ukazały się prace S. R. Dobrowolskiego, S. Piętaka, kolumna poświęcona W. Broniewskiemu.

<http://rcin.org.pl>
Pismo wychodziło do stycznia 1947 r.

14 - 16 Zjazd Pedagogów Teatralnych w Łodzi, zorganizowany przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w porozumieniu z Zarządem ZASP-u. Celem Zjazdu było ustalenie planu organizacji szkół aktorskich i programu nauczania. W obradach brali udział przedstawiciele ZNP, ZASP-u, Towarzystwa Robotniczych Domów Kultury, dyrektorzy teatrów. Wygłoszono następujące referaty: S. Srebrny: O człowieku w życiu i na scenie, K. Borowski: Dwie drogi - dwa cele, S. Furmanik: O nauczaniu przedmiotów humanistycznych w uczelniach teatralnych, K. Wilamowski: O ideowo-społeczne oblicze szkoły aktorskiej, H. Ładosz: O wychowaniu widowni jako elementu odrodzenia teatru i upowszechnienia sztuki. W 6 komisjach opracowano szczegółowo organizację nauki, statuty, programy szkół teatralnych, wydawnictw, zorganizowanie Akademii Sztuki Teatralnej, nauczanie instruktorów teatru niezawodowego, zagadnienie współpracy ze szkolnictwem ogólnokształcącym, szkolenie administracji teatralnej. Postawione problemy organizacyjne przekroczyły zasięg spraw wyłącznie fachowych i dotyczyły ogólnych problemów organizacji kultury i kształtowania jej instytucji.

M. FIDERER: Zjazd Pedagogów Teatralnych. "Kuwilica", nr 7. 183

15 Rozmowy na temat polsko-radzieckiej wymiany kulturalnej. W prowadzonych w Moskwie rozmowach między ministrem Kultury i Sztuki W. Kowalskim a przewodniczącym Komitetu do Spraw Sztuki przy RKL ZSRR Chrabeczenko poruszono sprawy wymiany teatralnej, wystaw malarskich oraz wymiennych występów zespołów śpiewaczych i tanecznych. Ministerstwo Kultury i Sztuki postanowiło wydelegować do Ambasady w Moskwie chargé d'affaires do spraw kulturalno-artystycznych z kilkuosobowym zespołem współpracowników, do których mieli należeć m. in.: ~~Dębowski, Z. Lissa i J. Pański~~ ^{który} Zespół ten w porozumieniu z radzieckim Instytutem do Spraw Wydawnictw Literatury Zagranicznej miał opracować plan przekładów dzieł literackich i naukowych, a

ponad to organizować wymienne wystawy i tournée artystyczne, wizyty grup działaczy kulturalnych itp.

Polsko-radziecka wymiana kulturalna. Wywiad z ministrem Kowalskim. "Dz. pol.", nr 222. 184

15 O t w a r c i e T e a t r u M i n i a t u r "S y r e n a " w Ł o d z i, pierwszego po wojnie teatru satyrycznego. Na inauguraację wystawiono rewię Prawo do śmiechu w reż. K. Rudzińskiego. 22 XII odbyła się w "Syrenie" prapremiera komedii J. Jurandota Plecy w reż. S. Perzanowskiej. 185

15 U r u c h o m i e n i e r a d i o s t a c j i w G d a Ń s k u, ~~panikamiakiskijx(O,xx4xxW)xxaxGórxaxGrodawajxx~~ 186

18 O d z n a c z e n i a p a ń s t w o w e. Za wybitne zasługi w dziedzinie propagowania idei demokratycznej, jak również w dziedzinie organizacji PAP Polpress uchwałą Prezydium KRN odznaczeni zostali m. in.: Orderem Polonia Restituta III kl.-A. J. Nowicki, Orderem Polonia Restituta V kl.-A. Olcha, M. Hofman ("Monitor Polski", nr 38 poz. 91). 187

20 Z m a r ł w K r a k o w i e W i n c e n t y O g r o d z i ń s k i (ur. 1884), polonista, historyk literatury. (Dane bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. ² XI s. 571 - 572). 188

20 P o w s t a n i e R a d y K s i ą ż k i przy Ministerstwie Oświaty. Rada miała mieć charakter inicjujący, opiniodawczy i koordynujący w stosunku do spraw książki. Do zadań jej należało m. in.: odbudowa i dalszy rozwój książki, racjonalny ustrój i celowe rozmieszczenie bibliotek, instytucji nakładowych i księgarń, planowanie i propaganda. W skład Rady wchodził: przedstawiciel literatury - J. Przyboś, przedstawiciel nauki o literaturze - W. Borowy, z ramienia bibliotekarzy naukowych - A. Birkenmajer i J. Muszkowski, z ramienia bibliotekarzy oświatowych - W. Dąbrowska, ze Związku Bibliotekarzy - A. Łysakowski oraz przedstawiciele księgarzy-

8/75 147
-wydawców, instytucji społecznych i trzech Ministerstw: Informacji i Propagandy, Kultury i Sztuki oraz Oświaty.

Pierwsza sesja Rady odbyła się 19 XI pod przewodnictwem ministra Wycecha. Przyjęto m. in. wnioski utworzenia "aczelnej Dyrekcji Bibliotek i Państwowego Instytutu Książki jako placówki wydawczej. Utworzono Komisję Książki, której przewodniczącym został J. Muszkowski, a członkami S. Arct i W. Dąbrowska. 489

25 W i e c z o r y p o e z j i i p r o z y w G d a ń s k u.
Staraniem Wydziału Kultury i Sztuki w Zarządzie Miejskim zorganizowany został cykl "wtorków literackich" poświęcony dawnej poezji i prozie polskiej. Wieczory odbyły się 25 IX, 16 X i 30 X. 490

26 "P o r t r e t y p i s a r z y", cykl audycji radiowych. W ramach cyklu nadane zostały następujące prelekcje: B. Ostromecki: Idealy pozytywizmu w twórczości E. Orzeszkowej (26 IX), R. Matuszewski: Zmarły poeta - J. Stachowski (3 X), K. Czachowski: Powieść L. Kruczkowskiego (17 X), K. Czachowski: J. Iwaszkiewicz (21 XI), K. Czachowski: Twórczość powieściowa Z. Nałkowskiej (21 X), J. Janowski: Syrokomla (7 XI), K. Czachowski: O Kraszewskim (14 XI), K. Czachowski: P. Gojawiczyńska (5 XII), K. Czachowski: J. Wiktor (19 XII). 494

27 O t w a r c i e P o w s z e c h n e g o T e a t r u Z i e m i O p o l s k i e j. Dyrektorem Teatru był S. Staśko, kierownikiem literackim K. Gołba. Na inaugurację wystawiono Moralność pani Dulskiej G. Zapolskiej w reż. W. Zdanowicza.

30 P o w s t a n i e T o r u ń s k i e g o O d d z i a ła u Z Z L P.
Na Zjeździe literatów z terenu Pomorza wybrano zarząd w składzie: K. Górski - prezes, M. Turwid - wiceprezes oraz Z. Bogusławska,

A. Kowalkowski i M. Sydow. Zadaniem Oddziału miało być przede wszystkim ożywienie ruchu literackiego na Pomorzu. 494

- 23 Zjazd Związku Księgarzy Polskich w Warszawie. Pierwsza narada organizacyjna księgarstwa została obesłana licznie zarówno przez księgarstwo prywatne, spółdzielcze, jak i państwowe. W wyniku ożywionej dyskusji nad zagadnieniami handlu książką powzięta została następująca rezolucja: "Celem Związku Księgarzy Polskich jest jak najwydatniejsza i najpożyteczniejsza praca dla książki w Polsce, tak pod kątem potrzeb czytelnictwa ogólnego, jak przede wszystkim dla szkoły, wychowania i kształcenia Narodu. Związek Księgarzy Polskich dążyć będzie do objęcia całokształtu obrotu książką, bez różnicy formy prawnej i organizacyjnej przedsiębiorstw na jak najszerszej platformie współpracy, łącząc księgarnie państwowe, spółdzielcze i prywatne. Wszystkie poczynania księgarstwa znajdują w Związku pomoc i opiekę, o ile będą pozytywne i pożyteczne, natomiast spotkają się ze zdecydowanym sprzeciwem przy wszelkich objawach szkodliwych dla książki i społeczeństwa. Związek Księgarzy Polskich uczyni wszystko, by przyspieszyć odbudowę książki i w swoim zakresie starać się będzie o należyte, uczciwe i zgodne z dobrymi obyczajami powszechne rozprowadzenie książki, tak popierając i pouczając stare księgarstwo fachowe, jak i przygotowując nowe kadry zawodowców".

Na prezesa związku wybrany został S. Arct.

Zjazd księgarstwa polskiego. "Zdrój", nr 4. 493

- 30 ^{Powstanie} ~~Pierwszy numer~~ tygodnika "Pobudka". Pismo ukazało się w Łodzi jako wydawnictwo Wojewódzkiego Komitetu PPS. Redakcję tworzyli Z. Mitzner, G. Timofiejew, H. Wachowicz. Współpracownikami tygodnika, który poświęcał wiele miejsca twórczości literackiej ^{http://apn.org.pl} i sprawom kultury, byli m. in.: W. L.

Brudziński, B. Dudziński, S. R. Dobrowolski, S. Grodzieńska,
J. Z. Jakubowski, B. Kamodziński, T. Łopalewski, A. Maliszewski,
Z. Petersowa, S. Piętak, M. Piechał, R. Zrębowicz, K. Żywulska.

194

- Powstanie*
- ~~Pierwszy numer~~ miesięcznika "Lewy Tor". Pismo z podtytułem "Warszawski miesięcznik społeczno-literacki" ukazało się jako rocznik III. Wydawcą i redaktorem był Zespół literacki "Lewy Tor". W artykule programowym redakcja, podkreślając, iż miesięcznik jest kontynuacją przedwojennego pi-
wydawanego w latach 1935-1936
sma o tymże tytule, pisała: "Wznawiając "Lewy Tor" pragniemy przyczynić się do obudzenia świadomości tradycji frontu ludowego w Polsce wśród lewicowych kół inteligencji. Walka bowiem o realizację założeń ideologicznych frontu ludowego trwa nadal". Numer 1 rozwijał naczelne zagadnienie kultury: rolę oświaty i sztuki w państwie socjalistycznym. Do końca roku ukazały się 3 numery, w których z twórczości literackiej drukowane były zwłaszcza li-
czne utwory prozą: J. Brzęczkowskiego, H. Boguszczyńskiej. R. Bra-
tnego, M. Grabowskiej, A. Maliszewskiego, W. Melcer, Z. Nałkow-
skiej, J. Wiktora, wiersze E. Kozikowskiego i M. Majewskiej,
tłumaczenia M. Toporowskiego. Ponadto współpracowali z pismem z
pisarzy K. Czachowski, J. Kornacki, J. N. Miller.

195

- Powstanie*
- ~~Pierwszy numer~~ pisma "Książka i Kul-
tura". Pismo ukazało się w Łodzi jako miesięcznik informacyj-
no-instrukcyjny Spółdzielni Wydawniczej "Czytelnik". Przeznaczony
głównie dla członków i placówek terenowych "Czytelnika" miesię-
cznik mimo charakteru informacyjno-instrukcyjnego miał również
uwzględniać zagadnienia ogólne dotyczące czytelnictwa, informo-
wać o ruchu kulturalno-oświatowym i dawać wskazówki do pracy
samokształceniowej.

- P o w s t a n i e L u d o w e g o I n s t y t u t u O ś -
w i a t y i K u l t u r y w W a r s z a w i e. Instytut po-
wstał w związku z całokształtem prac oświatowo-kulturalnych, ja-
kie były prowadzone konspiracyjnie w czasie okupacji z połącze-
nia działających przed wojną instytucji: Instytut Oświaty Doros-
łych, Instytut Teatrów Ludowych, Poradnia Biblioteczna, Związek
Bibliotekarzy Polskich, Instytut Oświaty i Kultury im. S. Sta-
szica, Zrzeszenie Organizacji Oświatowo-Społecznych. Dzielił się
na wydziały: kształcenia dorosłych, oświatowo-artystyczny, ksią-
żki i czytelnictwa, samokształcenia pracowników oświatowych, ru-
chów społecznych i wydawniczy. LIOK podjął wydawanie m. in. mie-
sięcznika "Oświata i Kultura" poświęconego problematyce oświaty
dorosłych oraz "Praca Oświatowa" stanowiącego poradnik dla pra-
cowników oświatowo-kulturalnych. 196
- P o w s t a n i e S p ó ł d z i e l n i W y d a w n i c z e j
"W i e d z a". W Łodzi odbyło się pod przewodnictwem wiceministra
S. Matuszewskiego zebranie organizacyjne wydawnictwa założonego
przez PPS.

(z terminem do 31 III 1946)

W październiku "Wiedza" ogłosiła konkurs na powieść lub opowiadanie osnute na tle kampanii, w których żołnierz polski brał udział:
1. kampanii wrześniowej 1939 r., 2. walki Wojska Polskiego utworzonego w ZSRR, 3. Walki Brygady Karpackiej, 4. Walki II Korpusu we Włoszech, 5. Inwazji na kontynent w 1944 r., 6. Bitwy lotniczej o Wielką Brytanię, 7. Wojny morskiej, 8. od obrony Warszawy do Powstania Warszawskiego. Nagrody wynosiły: I - 50 tys., II - 30 tys., III - 20 tys. (Inf. "Życie Warsz.", nr 286).

Pierwszą pozycją literacką wydaną przez "Wiedzę" pod koniec roku była książka K. Pruszyńskiego Droga wiedza przez Narwik (zob. poz. 266/45).

8 Dekret o przeznaczeniu nieruchomości ziemskiej Obłęgorok. Uchwałą Rady Ministrów z nieruchomości Obłęgorok, którą otrzymał Henryk Sienkiewicz w uznaniu zasług jako dar narodowy, wydzielono ośrodek z zabudowaniami o powierzchni 49 ha i oddano na własność spadkobiercom pisarza. Z pozostałej części utworzono fundację im. H. Sienkiewicza dla młodzieży kształcącej się na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie ("Dziennik Państw. Ustaw", nr 44 poz. 251).

198

8 30 - lecie zgonu Marii Konopnickiej. W Żarnowcu, gdzie znajdowała się posiadłość ofiarowana pisarce w darze narodowym, została urządzona 7 X staraniem miejscowego komitetu akademickiego ku czci Konopnickiej. Następnie w pobliskim Jedliczu odbyła się uroczystość nadania imienia Konopnickiej miejscowemu gimnazjum prywatnemu.

27 X dyrekcja Teatru Ziemi Rzeszowskiej urządziła ku czci pisarki uroczystą akademię, na program której złożyły się wspomnienia W. Siemaszkowej oraz recytacje utworów Konopnickiej.

W prasie pominięto rocznicę niemal zupełnym milczeniem.

199

11 Powstanie Oddziału Wiejskiego ZZLP. W Łodzi odbył się zjazd pisarzy chłopskich (członków rzeczywistych i kandydatów) celem ukonstytuowania zarządu Oddziału oraz określenia jego zadań. Obradom przewodniczył P. Kubisz. Otworzył obrady S. R. Dobrowolski jako sekretarz Zarządu Głównego ZZLP. Następnie po omówieniu przez S. Piętaka dziejów powstania Oddziału Wiejskiego oraz sprecyzowaniu zasad organizacji wybrano zarząd w składzie: J. Wiktor - prezes, P. Kubisz i S. Pięta - wiceprezesi, A. Olcha - sekretarz, J. Morton - skarbnik oraz J. A. Król i M. Kubicki. Oddział stawiał sobie przede wszystkim cztery zadania: 1. pomocy materialnej pisarzom chłopskim a w szczególności debiutantom, 2. rejestracji pisarzy chłopskich i obrony ich interesów, 3. opracowania programu wydawniczego i starania się o środki na ich realizację, 4. popierania rodzajów i form pisarstwa szczególnie potrzebnych wsi. Zjazd uchwalił rezolucję, w której podkreślono, iż przez stworzenie Oddziału Wiejskiego ZZLP dokonał się historyczny fakt włączenia piśmiennictwa

chłopskiego w ogólny nurt literatury narodowej.

28 X odbył się w Starym Teatrze w Krakowie poranek poetycki członków Oddziału Wiejskiego ZZLP p. n. "Poezja polskiej wsi". Słowo wstępne wygłosił J. Wiktor. Następnie artyści teatru recytowali wiersze: J. Baranowicza, J. Bojara, Cz. Janczarskiego, J. A. Frasika, S. Juchy, M. Kubickiego, P. Kubisza, W. Machejka, E. Marca, W. Milczarka, S. Nędzy-Kubińca, J. Ozgi-Michalskiego, J. B. Ożoga, S. Piętaka, E. Wrony.

29 XI delegacja Oddziału Wiejskiego w składzie: Z. Kałużynski, J. A. Król, M. Kubicki, J. Morton i S. Piętaś została przyjęta przez prezydenta B. Bieruta, któremu przedstawiła zadania Oddziału i jego działalność.

Staraniem redakcji "Wsi" i Oddziału Wiejskiego ZZLP w radiowym programie ogólnopolskim zaczęto ^{w gm. dniu} nadawać ~~co~~ 2 tygodnie audycje prezentujące utwory pisarzy chłopskich. Program pierwszej audycji nadanej ^{12 XII} z radiostacji łódzkiej obejmował omówienie przez S. Piętaka roli Oddziału Wiejskiego w organizowaniu życia kulturalnego na wsi, a następnie wiersze A. Nowodworskiej, Z. Stolare^{skiego}~~zyka~~, E. Marca, P. Kubisza, J. A. Frasika, S. Nędzy-Kubińca, S. Piętaka.

Deklaracja. "Wieś", nr 13. - S. R. DOBROWOLSKI: Od chłopskiej do narodowej (Przemówienie...). "Dz. lud.", nr 47.

P. KUBISZ: Zjazd pisarzy chłopskich w Łodzi. "Odra", nr 8.
- S. LICHANŃSKI: Po łódzkim zjeździe. "Wieś", nr 13. - Pisarze chłopscy radzą. "Pol. lud.", nr 26. - Wieś i jej pisarze. "Wici", nr 25/26. - Zjazd pisarzy chłopskich w Łodzi. "Zdrój", nr 4.

200

~~13 O t w a r c i e T e a t r u N o w e g o w P o z n a n i u pod dyrekcją Z. Szczerbowskiego. Na inaugurację wystawiono Śluby panięskie A. Fredry w reż. R. Wasilewskiego, scen. Z. Szpingera.~~

190

11-13 Pierwsze ogólnopolskie Walne Zgromadzenie Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych RP w Pabianicach. Na zjeździe wygłosili referaty: B. Suchodolski: Ideale kultury na tle współczesnych przeobrażeń społecznych, S. Ignar: Rola i zadania Uniwersytetów Ludowych na tle przeobrażeń kulturalnych epoki, W. Radwan - koreferat do referatu S. Ignara, F. Popławski: Organizacja Uniwersytetów Ludowych w Polsce. W dyskusji wysunięto na plan pierwszy problemy kształcenia zespołów wychowawczych uniwersytetów ludowych, zabezpieczenia i zagospodarowania ośrodków, rozbudowania uniwersytetów ludowych, współdziałania z władzami i instytucjami państwowymi oraz z organizacjami społecznymi.

M. ZADROŻNY: Walne Zgromadzenie Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych RP. "Głos naucz.", nr 5. 201

13 Otwarcie Teatru Nowego w Poznaniu. pod dyrekcją Z. Szczerbowskiego. Na inaugurację wystawiono Śluby panienskie A. Fredry w reż. R. Wasilewskiego, scen. Z. Szpingera. 202

13 Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki w sprawie powołania do życia Państwowego Teatru Polskiego w Warszawie. Dyrektorem Teatru został A. Szyfman, wicedyrektorem S. Martyka. Inauguracyjne przedstawienie odbyło się 17 I 1946 (zpb. poz. 19/46). 203

14 Otwarcie Teatru Miejskiego im. J. Słowackiego w Opolu. Dyrektorem Teatru (przemianowanego później na Teatr Ziemi Opolskiej) był S. Staśko, kierownikiem literackim K. Gołba. Na inaugurację wystawiono Moralność pani Dulskiej G. Zapolskiej w reż. W. Zdanowicza, scen. M. Łańcuckiego. Następnie m.in. 12 XII odbyła się w Teatrze prapremiera widowiska o Śląsku Opolskim L. Kobieli pt. Powróciłaś 204

- 14 Jubileusz 30-lecia pracy literackiej Tadeusza Bocheńskiego, poety i tłumacza, obchodzone w Zakopanem. Z. Bocheński prowadził na terenie Zakopanego żywą akcję odczytową tak w latach okupacji, jak i po wojnie. 205
- 14 Wznowienie działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lublinie. Celem Towarzystwa, które nawiązywało do działalności przedwojennej, było badanie kultury we wszystkich przejawach życia na terenie lubelszczyzny. Na pierwszym zebraniu 14 X do tymczasowego zarządu zostali wybrani: ks. L. Zalewski - prezes, F. Araszkievicz - wiceprezes, Z. Tolwiński - sekretarz gen., oraz m. in. M. Dłuska i S. Kawyn. Towarzystwo wyłoniło dwie Komisje: Filologiczną, której pracą kierowała M. Dłuska, i Historyczną. 206
- 14 Powstanie "Dodatku Tygodniowego Literacko-Satyrycznego "Głosu Ludu". Pierwszy "Dodatek" w numerze 272 otwierał artykuł L. Kruczkowskiego: Literatura polska w walce o postęp i demokrację. Współpracownikami ~~Dodatka~~ byli m. in. Z. Nałkowska, K. Czachowski, S. R. Dobrowolski, B. Dudziński, A. Marianowicz, A. Rudnicki, W. Słobodnik. Ilustrowali Dodatek: W. Daszewski, E. Lipiński, ~~M.~~ Piotrowski.

W październiku "Głos Ludu" ogłosił konkurs na nowelę obrazującą przeżycia i walkę narodu polskiego z okupantem niemieckim w latach 1939-1945. W skład sądu konkursowego weszli: Z. Nałkowska, L. Kruczkowski, K. Czachowski oraz redaktor naczelny dziennika. Nagrody wynosiły: I-25 tys. zł, II - 10 tys. zł, III -5 tys. zł. Termin nadsyłania utworów oznaczono na 1 XII 1945. ("Głos Ludu", nr 268).

1/45

15 Ukazanie się w Łodzi dwutygodnika akademickiego "Życie". Pismo/było organem Związku Walki Młodych w Łodzi. Zespół redakcyjny tworzyli: K. Litwin- redaktor naczelny, L. Kołakowski i W. Woroszyński. Wydano 3 numery, w których obok członków redakcji pisali m. in. R. Klimczak, S. Sandler.

W. WÓROSZYŃSKI: Nasza łódzka młodość. [W książce zbior.:] Transzytem przez Łódź. Łódź 1964 s. 157-159. 208

18 Otwarcie Teatru Polskiego Bielsko-Ciechan. Założycielem Teatru i pierwszym dyrektorem był S. Kwaskowski, kierownikiem literackim H. Brzeski. Na inaugurację wystawiono Pana Jowialskiego A. Fredry w reż. S. Skalskiego, scen. K. Stopkiewicza. 209

19 Powstanie tygodnika satyrycznego "Kocyn der". Pismo ukazało się w Katowicach

nawiązując tytułem do pisma o podobnym charakterze, które wychodziło w okresie plebiscytu i III powstania na Górnym Śląsku. Redaktorem naczelnym był J. Nacht-Prutkowski. Z tygodnikiem współpracowali: J. Baranowski, Z. Hierowski, W. L. Brudziński, J. Minkiewicz, W. Słobodnik, W. Szewczyk, K. Szapłowski, a z rysowników K. Baraniecki, A. Żebrowska, —Gierczakowski.

Pismo wychodziło do 26 I 1947 r.

210

20 - 22 Zjazd literatów na Śląsku. Na zorganizowany staraniem Oddziału Śląskiego ZZLP zjazd w Katowicach przybyło około 40 pisarzy ze wszystkich ośrodków literackich z prezesem Zarządu Głównego J. Iwaszkiewiczem na czele. M. in. uczestniczyli w zjeździe: J. Andrzejewski, K. Brandys, A. Frasik, P. Kubisz, S. Otwinowski, S. Piętaś, A. M. Swinarski, J. Wiktor, J. Włoszynowski, K. Wyka, J. Zawieyski. W pierwszym dniu pobytu na Śląsku literaci zwiedzili kopalnię "Kleofas", a wieczorem odbył się wieczór autorski J. Iwaszkiewicza. Pisarzy podejmował Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego. Następnego dnia odwiedzono Gliwice, Sośnicowice, Koźle, Prudnik, Głuchołazy, Nysę, Niemodlin, Opole, Strzelce Opolskie, Górę Św. Anny, Bytom. W Opolu odbyła się akademie w sali Teatru Miejskiego, na której przemawiał J. Wiktor. Po powrocie do Katowic podejmował pisarzy wojewoda gen. A. Zawadzki.

211

21 Otwarcie Estrady Poetyckiej w Łodzi. Estrada poetycka pod kierunkiem M. Wiercińskiej była nową placówką działalności artystycznej Teatru Wojska Polskiego, mającą za cel szerzenie kultury słowa poetyckiego. *Inicjatorem Sceny i Estrady Poetyckiej był E. Wierciński, kierownikiem literackim B. Korzeniowski.* 21 X odbyła się w sali Państwowego Instytutu Sztuki Teatralnej pierwsza audycja Estrady pt. Na gruzach dom, obejmująca teksty poetyckie od XVI w. po utwory powstałe w czasie ostatniej wojny. Słowo poetyckie ilustrowane muzyką Chopina i Szymanowskie-

go recytowali: M. Wiercińska, J. Woszczerowicz, A. Łapicki.
Słowo wstępne wygłosił B. Korzeniewski.

2 XII odbyła się druga audycja pt. Listy Chopina w opracowaniu K. Stromengera. Recytowali utwory Z. Małynicz i J. Kreczmar. 212

21 U r o c z y s t e o t w a r c i e R o z g ł o ś n i P o l -
s k i e g o R a d i a w Ł o d z i. Zniszczona przez Niem-
ców radiostacja została uruchomiona w lipcu. Od 1 VIII stacją
kierował T. Łopalewski, który zorganizował Wydział Programowy. 213

21 P o w s t a n i e "B r a c t w a L i t e r a c k i e g o"
w G d a ń s k u. Celem stowarzyszenia było szerzenie kultury
artystycznej za pomocą wieczorów literackich i dyskusyjnych.
W skład zarządu "Bractwa" wchodził: E. Jędrkiewicz - przewo-
dniczący, M. Szczepkowska - wiceprzewodnicząca, W. Chylicka -
sekretarz.

Pierwszy wieczór dyskusyjny odbył się 4 XII i poświęcony
był zagadnieniu powstawania dzieła literackiego; referat wy-
głosił R. Krajewski. 214

26 O t w a r c i e T e a t r u P o w s z e c h n e g o i m.
Ż o ł n i e r z a P o l s k i e g o w K r a k o w i e. Dy-
rektorem teatru był K. Adwentowicz. Na inaugurację wystawiono
Burmistrza Stylmondu M. Maeterlincka w reż. E. Chabreskiego,
scen. W. Błażejewskiego. 215

26 O t w a r c i e T e a t r u M i e j s k i e g o w G d y n i.
Na inaugurację wystawiono Moralność pani Dulskiej G. Zapolskiej
w reż. W. Jarszewskiej, scen. S. Preyznera. 216

~~27 O t w a r c i e T e a t r u D r a m a t y c z n e g o W o j e~~ widzłwa

31 Inauguracja wieczorów autorskich pt. "Środy literackie" w Warszawie, zorganizowanych przez Warszawski Oddział ZZLP. Jako pierwszy odbył się wieczór M. Dąbrowskiej, która odczytała fragment dramatu Stanisław i Bogumił. Do końca roku odbyło się następnie 7 wieczorów, w których udział wzięli: J. N. Miller (7 XI), J. Iwaszkiewicz (14 XI), W. Melcer-Rutkowska (21 XI), S. Dzikowski (28 XI), A. Lutykova, L. Bartelski, K. Winkler, S. Ziembicki (5 XII), G. Karcki (12 XII), J. Radlińska-Szczawiejowa (19 XII). 217

- Powstanie miesięcznika "Nauka i Sztuka". Wydawcą pisma był Zespół "Nauka i Sztuka", redaktorami: J. Krzyżanowski i S. Kuczyński. Pierwszy numer wydany z zasiłku Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Ministerstwa Oświaty ukazał się w Krakowie, gdzie tymczasowo mieściła się redakcja. Jako miejsce wydania podano na okładce: "Warszawa-Kraków-Jelenia Góra". Od nr 2/3 (listopad-grudzień) redakcja przeniosła się do Warszawy, a miesięcznik drukowany był w Jeleniej Górze. Pismo poświęcone głównie publicystyce naukowej uwzględniało szeroko literaturę piękną i korzystało z współpracy pisarzy i poetów. W 1945 r. ukazały się tu liczne prace historyków literatury: W. Borowego, R. Dyboskiego, J. Krzyżanowskiego, S. Łempickiego, W. Weintrauba, J. Widajewicza; z utworów literackich wiersze: J. Gamskiej-Łempickiej, M. Jastruna, L. Staffa, A. Świrszczyńskiej, przekłady Cz. Miłosza i A. Chojeckiego, proza H. Malewskiej. oraz artykuł J. Przybosia Na temat sztuki narodowej. Dział Przegląd podawał bogate informacje dotyczące życia naukowego, dyskusji literackich i wydawnictw. 218

- Powstanie miesięcznika "Afisz Starego Teatru". Pismo ukazało się w Krakowie jako wydawnictwo Dykcji Starego Teatru. Redaktorem był W. Natanson. W wypowiedzi programowej podkreślano postulat nawiązywania do najlepszych tradycji kulturalnych, a równocześnie nie rezygnowania z nowoczesności. <http://rcin.org.pl>

~~gardy. Tym idiom, w miarę skromnych naszych warunków, pragnie~~
~~dać wyraz wydawane przez nas pismo~~^U. Z pismem, które choć ~~wni~~
 związane z działalnością Starego Teatru poruszało jednak w du-
 żym stopniu sprawy ogólniejsze, współpracowali: S. Flukowski,
 W. Gorecki, K. Grzybowska, Z. Leśnodorski, J. Przyboś. W numerze
 1 ogłoszona została ankieta^X na temat prac i zamierzeń polskich
 autorów dramatycznych, na którą odpowiedziało 30 dramatopisarzy:
 J. Szaniawski, L. H. Morstin, S. Otwinowski, W. Bodnicki, W. Le-
 śniewski (nr 1), S. R. Dobrowolski, S. Flukowski, K. Grzybowska,
 J. Kydryński, A. Rybicki, A. M. Swinarski, A. Ważyk, J. Zagórski,
 W. Zechenter (nr 2), W. Bąk, A. Bunsch, H. M. Dąbrowska, W. Fa-
 bry, W. Gorecki, M. Grabowska, J. Iwaszkiewicz, J. Janowski, J.
 Kurek, A. Maliszewski, J. Sz^tudynger, A. Świrszczyńska, A. Waś-
 kowski (nr 3), M. Dąbrowska, G. Miklaszewski (nr 4).

Numer ostatni (4) ukazał się w kwietniu 1946 r.

219

- P i e r w s z y n u m e r m i e s i ę c z n i k a "T e a t r"
 wydany w Krakowie pod redakcją J. N. Millera. W skład komitetu
 redakcyjnego warszawskiego wchodzili: W. Borowy, E. Kozikowski,
 A. Szyfman; w skład komitetu krakowskiego: T. Breza i K. Grzybow-
 ska. Na treść numeru składały się m. in. następujące artykuły:
 S. Jaracz: Stare narowy i nowe zagadnienia, J. N. Miller: Demokratyzacja teatru,
 J. Cierniak: O treść teatru chłopskiego, W. Bo-
 rowy: W jakich przekładach grać Szekspira, L. H. Morstin: Teatr
antyczny a my.

Dalsze numery nie ukazały się.

220

- W i o s n a 1 9 4 4 F l o r y B i e ń k o w s k i e j. — Z a —
b o r o w s k i e j. Sztuka w 3 aktach, której tematem był
 konflikt polityczny między warstwą ziemiańską a chłopskimi rucha-
 mi w czasie okupacji, została oceniona jako dzieło o słusznej wy-
 mowie społecznej, w dobrym znaczeniu propagandowe, choć nie wolne

od wad artystycznych. S. Żółkiewski, podkreślając, iż utwór spełnia cztery postulaty stawiane autorom przez lewicę społeczną: lewicowość, polityczność, wrażliwość społeczną i aktualność, wskazał, że zaletą doniosłości na przyszłość jest próba przezwyciężenia przez Bienkowską tradycyjnego realizmu i "pokazanie tego przekroju spraw ludzkich, który odsłania mechanizmy rządzone już nie prawami psychologicznymi, lecz socjologicznymi".

Sztuka została wystawiona przez Teatr Domu Żołnierza w Koszalinie w 1946 r.

J. A. SZCZEPAŃSKI: "Odrodz.", nr 54. - S. ŻÓŁKIEWSKI. "Kuchnia", nr 10. - H. VOGLER: Nowe czasy w starych dworach. "Twórcz." 1946 z. 1.

224

- Stary dworek Adama Ważyka. Sztuka o tematyce zbieżnej z Wiosną 1944 (zob. poz. 227/45), uznana została przez krytyków za cenną pozycję realizmu. Porównując Stary dworek ze sztuką F. Bienkowskiej podkreślano pogłębienie problematyki, celowy wybór i kondensację poruszonych zagadnień, a także wyższość artystyczną. Według S. Żółkiewskiego ukazanie się utworu było doniosłym wydarzeniem literackim, gdyż pokazuje on "jak czynnik polityczny w literaturze umożliwia zupełnie nowe i szczególnie wymowne zorganizowanie ^{innych} elementów treściowych i kompozycyjnych w utworze". Wskazując, iż wystawienie Starego dworku będzie pierwszym wielkim wydarzeniem teatralnym, Żółkiewski stwierdzał: "sprawa polska nareszcie rozegra się pod auspicjami zdecydowanej, konsekwentnej, świadomej siebie lewicy społecznej".

Premiera sztuki odbyła się 2 X 1946 r. w Teatrze Powszechnym TUR w Łodzi. (zob. poz. ~~227~~ /46).

S. R. DOBROWOLSKI: W "Starych dworach". "Pol. Zbrojna", nr 257. - J. A. SZCZEPAŃSKI: Sztuka Ważyka. "Odrodz.", nr 54. -

S. ŻOŁKIEWSKI. "Kuźnica", nr 11. - K.Cz. [K. CZACHOWSKI]. "Lewy Tor" 1946 nr 1/2. - H. VOGLER: Nowe czasy w starych dworach.
"Twórcz." 1946 z. 1.

222

LISTOPAD

1 O t w a r c i e s t u d i a l i t e r a c k i e g o w K l u b i e M ł o d y c h p r z y O d d z i a l e Ł ó d z k i m Z Z L P. Klub istniał w Łodzi od września i organizował dla młodych pisarzy, nie będących jeszcze członkami ZZLP, wieczory autorskie i dyskusyjne. Studio literackie pod kierownictwem J. Saloniego miało na celu dostarczenie członkom Klubu niezbędnych wiadomości z dziedziny wiedzy o literaturze. Wykłady prowadzili: S. Lichanowski: O literaturze dokumentarnej - teoria reportażu, J. Saloni: O stanowisko literatury w Polsce współczesnej, A. Sandauer: Z zagadnień stylistyki, S. Skwarczyńska: Struktura dramatu, Z. Stieber: Rola archaizmów i gwary w dziele literackim, J. Trzynadłowski: O rodzajach literackich (wykład podstawowy). Asystentem studia był S. Lichanowski. Studio rozpoczęło pracę 13 XI.

223

ok.1 A p e l Z w i ą z k u Z a w o d o w e g o L i t e r a t ó w P o l s k i c h d o W y d a w c ó w K s i ą ż e k. W tygodnikach literackich ukazał się następujący apel podpisany przez Zarząd Główny ZZLP: prezesa - J. Iwaszkiewicza i sekretarza generalnego - S. R. Dobrowolskiego: "Związek Zawodowy Literatów Polskich^{ch} zwraca się do wszystkich wydawców, którzy podczas okupacji zawarli umowy wydawnicze z członkami ZZLP - i przystępują obecnie do ich^o realizacji, z wezwaniem, aby dobrowolnie uzupełnili wypłacone honoraria autorskie do wysokości norm przyjętych ogólnie w dzisiejszym obrocie wydawniczym. Związek stoi na stanowisku, że wszystkie umowy z pomienionego okresu~~były~~ zawierane były w warunkach dla pisa-

rzy przymusowych i że wyrównanie honorariów jest obowiązkiem społecznym Wydawców, leżącym w ramach dobrych obyczajów handlowych. W stosunku do Wydawców, którzy uchylą się od wypełnienia słusznego zalecenia Związku wydany będzie pisarzom zrzeszonym zakaz zawierania z nimi w przyszłości umów wydawniczych" ("Kuźnica", nr 15).

224

4 Zjazd działaczy kulturalno-społecznych Ziemi kaszubskiej w Kartuzach Obradom Zjazdu, w którym wzięło udział 50 uczestników, przewodziła myśl uaktywnienia regionu kaszubskiego pod względem społeczno-kulturalnym, literackim i artystycznym, udostępnienia ogółowi polskiemu kultury kaszubskiej oraz skupienia osób zainteresowanych tą problematyką

226

3 Otwarcie Teatru "Comedia" w Warszawie (na Szwedzkiej) jako ~~xxxxxxx~~ jeszcze jednej sceny Miejskich Teatrów Dramatycznych. Dyrektorem został E. Poreda. Na inaugurację wystawiono wodewil Królowa przedmieścia K. Krumłowskiego w adaptacji L. Schillera, reż. J. Bielicza i J. Blocka, scen. J. Hawrylkiewicza.

225

4 Pierwszy numer "Gazety Ludowej". Pismo ukazało się w Warszawie jako organ Naczelnego Komitetu Wykonawczego Polskiego Stronnictwa Ludowego. ~~(które powstało 22 VIII)~~ W skład Komitetu redakcyjnego wchodził: K. Banach - przewodniczący, Z. Augustynski - redaktor polityczny, J. Wiewiózski - redaktor techniczny. Dział literacki prowadził S. Dzikowski, publikując obszerne, ~~artykuły~~ dotyczące życia literackiego artykuły o charakterze opozycyjnym, polemicznym przede wszystkim do programu kulturalnego "Kuźnicy".

227

5 Otwarcie wieczorów Klubu Literackiego w Częstochowie. Na pierwszym wieczorze wygłosił referat W. Kubacki: Pierwiastki tyrtejskie w twórczości Mickiewicza.

228

5 Powstanie Śląsko-Dąbrowskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Katowicach jako kontynuacji przedwojennego Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku. Pierwsze zebranie konstytucyjne odbyło się na zaproszenie wojewody śląsko-dąbrowskiego gen. A. Zawadzkiego, który również zagaik obrady. Zebraniu przewodniczył R. Lutman. Po uchwaleniu statutu, omówiono cel i zadania Towarzystwa; popieranie nauki i sztuki polskiej w województwie śląsko-dąbrowskim, okazywanie pomocy ~~przedstawicielom nauki i sztuki~~ ^{naukowcom, pisarzom i artystom i ich} w twórczej działalności oraz krzewienie zamiłowania do nauki i sztuki w szerokich masach społeczeństwa. Do zarządu zostali wybrani m. in. R. Lutman - prezes, F. Popiołek i J. Lisak - wiceprezesa, P. Rybicki - sekretarz.

229

11 Powstanie "Tygodnika Warszawskiego". Tygodnik o podtytule "Pismo katolickie poświęcone zagadnieniom życia narodowego" ukazał się w Warszawie nakładem Katolickiego Komitetu Wydawniczego ^{pod redakcją} ~~W skład~~ Kolegium redakcyjnego wchodził: ks. Z. Wędołowski, M. Grzegorzczak, J. Dobraczyński. W wypowiedzi programowej zespół redakcyjny podkreślał m. in. iż ~~"Obcy partyjnym sporem, pragniemy dać na łamach naszego pisma"~~ "raz tym siłom twórczym, które tkwią w społeczności katolickiej". Z literatów współpracowali z "Tygodnikiem": J. Dobraczyński, W. J. Grabski, H. Malewska, Z. Rabska, Z. Starowieyska-Morstinowa, A. Sadkowska, M. A. Wasilewski.

Pismo wychodziło do 5 IX 1948 r.

230

13 Dekret o utworzeniu przedsiębiorstwa "Film Polski". Celem przedsiębiorstwa miało być m. in. zakładanie i prowadzenie wytwórni filmów, stosowanie filmu jako środka informacji, wychowania społecznego, oraz upowszechnienia oświaty i kultury, szerzenie kultury filmowej w społeczeństwie, współpraca z ośrodkami kinematografii za granicą. ^{Listaw} ~~(Dziennik Polski~~, nr 55 poz. 308). Dyrektorem został A. Ford.

W listopadzie "Film Polski" wyłonił Instytut Filmowy z centralą w Łodzi pod dyrekcją J. Zaremby. W Łodzi utworzono również Bibliotekę Filmową.

231

14 Inauguracja wieczorów pt. "Środy Literacko-Artystyczne" w Gdyni. Program wieczorów obejmował utwory literackie oraz muzykę i produkcje wokalne. Pierwsza impreza poświęcona była poezji morskiej. Do końca roku odbyło się następnie 5 "Śród", w których m. in.

udział wzięli z literatów: M. Zydler (21 XI), M. Szczepkowska (28 XI), J. Stępowski (12 XII).

232

18 O t w a r c i e T e a t r u ^{Miejskiego} w i m. S. J a r a c z a w O l s z t y n i e , pod dyrekcją S. Wolickiego. Na inaugurację wystawiono Moralność pani Dulskiej G. Zapolskiej w reż. S. Milskiego, scen. W. Makojnika.

233

20 2 0 - t a r o c z n i c a z g o n u S t e f a n a Ż e r o m s k i e g o . Instytut Naukowo-Społeczny w Radomiu zorganizował cykl odczytów poświęconych zagadnieniom twórczości Żeromskiego. Na pierwszym wieczorze 20 XI referaty wygłosili E. Gałęcka i A. Dańczyk. Wieczory poświęcone Żeromskiemu urządziły również niektóre Kluby Literackie (m. in. w Toruniu). W prasie literacko-społecznej, a także w pismach codziennych ukazały się liczne artykuły poświęcone twórczości i działalności pisarza, m. in.: K. Czachowski: Aktualność Żeromskiego. "Rzeczposp.", nr 321, K. Górskiego: Stefan Żeromski a romantyzm polski. "Ilustr. Kur. Pol.", nr 56, K. Wyka: Żeromski i Gierzyński. "Życie liter.", nr 5/6 i tegoż autora: Żywotne tradycje prozy polskiej. "Odrodz." nr 53.

234

Stosunek lewicy marksistowskiej do twórczości Żeromskiego znalazł wyraz ~~już~~ wcześniej w opublikowanym na łamach "Kuźnicy" (nr 10) przez J. Kotta artykule "Przedwiośnie", w którym autor, atakując ostro szklane domy i apokaliptyczne ujęcie rewolucji, stwierdzał jednak równocześnie: "A jednak "Przedwiośnie" to wielka powieść i pod pewnymi względami jedyna wielka powieść dwudziestolecia. Wielka przez odwagę sądu moralnego. [...] Po "Przedwiośniu" cała reszta literatury dwudziestolecia wydaje się mdła, czcza i miałka. "Przedwiośnie" to wielka powieść społeczna. [...] Ostatni Żeromski podjął w "Przedwiośniu" romantyczną tradycję literatury sumienia narodu".

234

21 P o w r ó t d o k r a j u W ł a d y s ł a w a B r o n i e w s k i e g o . Z prośbą o umożliwienie powrotu do Polski zwrócił się W. Broniewski do ministra Spraw Zagranicznych W. Rzymowskiego pod koniec sierpnia. Wkrótce po przyjeździe odbył się w pierwszych dniach grudnia w Robotniczym Domu Kultury w Łodzi wieczór autorski poety. Pod koniec roku nakładem wydawnictwa "Książka" ukazał się tom wierszy Troska i pieśń. (wyd. 2).

Z. PETERSOWA: Wł. Broniewski jest z nami. [Wywiad]. "Pobudka", nr 11.

235

124/45

21 ^{sta} 100 lecie urodzin Bolesława Prusa. Uroczysty wieczór ku czci pisarza został zorganizowany w auli KUL w Lublinie staraniem miejscowego Klubu Literackiego i Oddziału ZZLP. Na program wieczoru złożyły się odczyty J. Kleintera: Pisarz wielkiego serca i F. Araszkiewicza Prusa nowa epoka oraz nowela Prusa Wiedzenie.

Twórczości pisarza poświęcony został numer 7 "Zdroju", w którym ukazały się artykuły F. Araszkiewicza, J. Kleintera, Z. Klinge-rowej, S. Kunowskiego, Z. Szwejkowskiego.

Zapowiedziany w prasie na 1 - 2 XI zjazd naukowo-literacki ku czci Prusa, którego organizatorem miało być Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza nie doszedł do skutku w 1945 r. i odbył się dopiero 29 - 30 IX 1946 r. (zob. poz. 194/46).

W związku z rocznicą Prusa oraz rocznicami Żeromskiego (zob. poz. 234/45) i Reymonta (zob. poz. 248/45) K. Wyka ogłosił w "Odrodzeniu" obszerny artykuł pt. Żywotne tradycje prozy polskiej, będący próbą odpowiedzi na pytanie jakie miejsce zajmują trzej pisarze "w żywych postulat^{ach} i pragnieniach ^{obecnej} dzisiejszej prozy". "Sądzę - stwierdzał - że sytuacja dzisiejsza jest najbardziej podobna do tej, którą zrozumiał Prus jako artysta, od której rozpoczynał Żeromski. Ani potrzeba utrwalenia odrębności indywidualnej, ani skwapliwa służba wobec wszystkiego co lirycznie i irracjonalnie różne, odmienne, ani też wdeptywanie tendencji w oporną rzeczywistość - te dwa bieguny skrajne, oznaczające młodopolszczyznę i doktrynerski pozytywizm, nie zawierają się w tej sytuacji jako postulaty żywe. Istnieje natomiast wyraźny problem ludzki i społeczny nakaz, odbudowa sensu historii i człowieka, nakaz, który tylko tak da się zrealizować artystycznie, jak to Prus pojął wobec hasła pozytywizmu. Zamiast tendencji - realny wygląd problemu. W samych sprawach konstrukcji prozy nie ma wątpliwości. W dojrzałym pisarstwie Prusa i we wczesnej twórczości Żeromskiego jest jakiś węzłowy zwornik prozy polskiej. Linia, po której poszedł później Żeromski, niewątpliwie jest chwiejna, nie-

2/45

167

wątpliwie się rozszczepia. I nie w tradycji stylowej "Młodej Polski", ale tam na przejściu dwóch pokoleń, artyzm prozy polskiej stał najwyżej".

236

24 U r u c h o m i e n i e r a d i o s t a c j i w G l i w i - c a c h (10 kW), która zastąpiła lotniczą stację nadawczą Katowic (w Mrówczej Górze).

237

25 P o w s t a n i e "D z i ś i J u t r o", katolickiego tygodnika Społecznego". Pismo ukazało się w Warszawie nakładem Komitetu redakcyjnego. Redaktorem naczelnym był W. ^{itold} Bienkowski, kierownikiem oddziału krakowskiego - W. Kętrzyński. W nocie wstępnej pt. Po prostu redakcja, stwierdzając, iż część zespołu wywodzi się z ONR'u, podkreślała, że w czasie wojny zrewidowano te poglądy. Numer 1 otwierał artykuł B. Piaseckiego pt. Zagadnienia istotne. Z literatów nawiązali współpracę z tygodnikiem: L. M. Bartelski, J. Dobraczyński, T. Chrzanowski, A. Gołubiew, K. Iłłakowiczówna, P. Jasienica, M. J. Kononowicz, K. Koźniewski, Z. Lichniak, E. Paukszta, M. A. Wasilewski, K. W. Zawodziński.

238

~~Pismo wychodziło do 1949 r.~~

25 "Ż y w a a n t o l o g i a p o l s k i e j p o e z j i w s p ó ł c z e s n e j", poranek literacki w Teatrze Starym w Krakowie. Słowo wstępne wygłosił K. Wyka. Program obejmował recytacje utworów 23 poetów: K. Baczyńskiego, W. Bąka, Z. Bienkowskiego, S. R. Dobrowolskiego, I. Fika, S. Flukowskiego, J. Iwaszkiewicza, R. Kołonieckiego, J. Kurka, Cz. Miłosza. M. Morstin-Górskiej, J. Przybosia, J. Putramenta, L. Staffa, A. M. Swinarskiego, A. Ważyka, J. Wołoszynowskiego, J. Zagórskiego, oraz poetów przebywających na emigracji: S. Balińskiego, M. Jasnorzewskiej, ^{Sawickiowski} A. Słonimskiego.

9 XII powtórzono ~~poranek~~ "wydanie II", w którym dodano wiersze W. Broniewskiego.

240

25-29 W a l n y Z j a z d D e l e g a t ó w Z w i ą z k u N a u -
c z y c i e l s t w a P o l s k i e g o w B y t o m i u.
Zjazd poprzedziła seria zjazdów nauczycielskich organizowanych
od 21 X do 11 XI we wszystkich województwach. W Walnym Zjeździe
uczestniczyło 700 delegatów reprezentujących 80 tys. członków
ZNP. Doceniając wagę pierwszego po wyzwoleniu "sejmiku nauczy-
cielskiego" w obradach udział wzięli Prezydent KRN B. Bierut
Minister Oświaty Cz. Wycech, Minister Spraw Zagranicznych W.
Rzymowski, przedstawiciel Rady Związków Zawodowych K. Rusinek
i wojewoda śląski gen. Zjawadzki. Przemówienie programowe wy-
głosił prezes K. Maj omawiając sprawę demokratyzacji szkoły
i warunków pracy nauczycielskiej. Dyskusja koncentrowała się
przede wszystkim wokół spraw gospodarczych szkoły i trudnej sy-
tuacji materialnej nauczycieli. Sprawy bytowe przesłoniły za-
gadnienia ideowo-wychowawcze i kulturalno-oświatowe.

Analizując przebieg ~~tych~~ obrad i toczącą się walkę z opozycją
PSL-owską, S. Żółkiewski stwierdzał w "Kuźnicy", iż Zjazd nie
spełnił pokładanych w nim nadziei, że "będzie istotnym i wszech-
stronnym przeglądem problemów kulturalnych różnych regionów
naszego kraju, przyniesie znamienne decyzje, dotyczące demokra-
tycznej przebudowy naszej kultury, pchnie naprzód reformę szkol-
ną. Określi przede wszystkim w istotnie demokratyczny sposób
i ustami wybranych delegatów - stosunek mas nauczycielskich
do rodzącego się polskiego, ludowego programu polityki kultural-
nej". Wskazując jako przyczyny: skutki okupacji, złą sytuację
materialną ^{nauczycieli} i brak ^{nieodpowiedniej} informacji o przemianach zachodzących w Polsce
żądał ofensywy demokracji polskiej na odcinku nauczycielstwa.
(~~Obrachunki nauczycielskie. "Kuźnica", nr 17, 18).~~

F. POPŁAWSKI: Po Zjeździe Bytomskim. "Głos naucz.", nr 6. -
Ł. SZREŃSKI: Przegląd prasy. "Głos naucz.", nr 6. - S. ŻÓŁKIEW-
SKI: Obrachunki nauczycielskie. "Kuźnica", nr 17, 18.

26 90 rocznica śmierci Adama Mickiewicza. Dla uczczenia rocznicy urządzona została w Krakowie 23 XI wspólnym staraniem czterech teatrów krakowskich: Teatru im. ^{J.} Słowackiego, Starego Teatru, Teatru Powszechnego i Teatru Rapsodycznego uroczysta Akademia w Teatrze im. ^{J.} Słowackiego. Całość opracował M. Kotlarczyk.

W Paryżu odbyła się 26 XI uroczysta akademie w Sorbonie, urządzona staraniem Towarzystwa Przyjaźni Francusko-Polskiej i Rady Narodowej Polaków we Francji. Akademii przewodniczył profesor Collège de France Paul Langevin, a odczyty o Mickiewiczu wygłosili prof. ^{A.} Mazon i prof. Ż. Kormanowa.

Z okazji rocznicy "Twórczość" wydała specjalny zeszyt mickiewiczowski (z. 4) zawierający cenne prace m. in.: J. Przyboś: Słowo ostateczne, J. Kleiner: "Konrad Wallenrod", W. Kubacki: Monolog Konrada, L. Podhorski-Okołów: Tradycje gdańskie w rodzinnych stronach Mickiewicza. Artykuły o Mickiewiczu ukazały się w "Odrodzeniu" (nr 52): W. Kubacki: Tyrtejski żywot i pieśń, J. Przyboś: "Historia szlachecka" czyli baśń, T. Boy-Żeleński: Mickiewicz (przedruk z "Nowych Widnokręgów" 1941 nr 1) oraz w "Kuźnicy" (nr 18): M. Jastrun: Dwie współczesności "Dziadów" drezdeńskich, J. Bałoni: "Proroctwo" Mickiewicza, A. Sandauer: Uwagi o Mickiewiczu, A. Ważyk: Kłótnia o Mickiewicza. Również w prasie codziennej pojawiło się wiele artykułów o aktualności ideowej i artystycznej poety.

W radiu nadano liczne audycje poświęcone Mickiewiczowi, m. in. 25 XI słuchowisko słowno-muzyczne Żywot poety (rozgłosnia łódzka).

242

~~29 Uruchomienie odbudowanej xxxxxxxxxx po
zniezczeniu przez ekupanta radiostacji
w Łodzi (http://rcin.org.pl)~~

- W z n o w i e n i e m i e s i ę c z n i k a l i t e r a c -
k i e g o "K a m e n a". Po redakcją K. A. Jaworskiego wydany
został w Chełmie Lubelskim numer 1 (61) VII rocznika pisma wy-
chodzącego przed wojną w latach 1933 - 1939. Wydawcą był Zespół
"Kameny". W artykule programowym redakcja, podkreślając iż pismo
zajmowało zawsze stanowisko antyfaszystowskie i poświęcało szcze-
gólną wagę kulturze narodów słowiańskich, pisała: "lecz rzeczy-
wistość powojenna stawia przed nami i inne zadania. Do poetów na-
leży moralna i kulturalna odbudowa Polski. Walka z tym zniszcze-
niem jakiego dokonała wojna w naszych duszach. Podniesienie po-
niewieranej przez lata okupacyjne godności ludzkiej. Przywróce-
nie wartości przykazaniu Żeromskiego: „Czcij człowieka”. Obrona
imponderabiliów. Ale pamiętamy, że poezja jest nie tylko „matką
zbawienia”, ale i „piękności”. Inaczej, czym by się różniła od
modlitwy i dobrych uczynków? Niech piękno słowa polskiego dła-
wione przez niemieckiego zbrodniarza zabrzmie znowu pełnym i czy-
stym głosem wyzwolonej Ojczyzny".

W miesięczniku poświęconym przede wszystkim poezji publiko-
wali utwory J. Bocheński, R. Bratny, J. Hartwig, P. Hertz, J.
Huszcza, Cz. Janczarski, K. A. Jaworski, J. Lau, J. B. Ożóg,
M. Piechal, T. Różewicz, J. Szczawiej, R. Sadowski, G. Timofie-
jew. Pismo zawierało również liczne przekłady poezji rosyjskiej,
białoruskiej, francuskiej, następnie czeskiej i słowackiej oraz
prowadziło stałą Kronikę słowiańską.

243

- P o w s t a n i e p i s m a "P r o b l e m y", miesięcznika
poświęconego zagadnieniom wiedzy i życia. Pismo ukazało się w
Warszawie nakładem Spółdzielni Wydawniczej "Czytelnik" pod
redakcją T. Unkiewicza. Współpracownikami byli specjaliści
wszystkich gałęzi wiedzy; w numerze 1 ukazały się artykuły W.

Jabłońskiego, W. Jastrzębowski, S. Ossowski, J. Pniewskiego, K. Stromengera, S. Szulca, S. Zelenta.

244

- K r a t a P o l i G o j a w i c z y ń s k i e j. Pierwsza powieść na temat okupacji wywołała ożywioną dyskusję. Podkreślając dużą siłę autentyzmu, krytycy (K. Brandys, J. Brzostowska, W. Mach) zakwestionowali jednak zasadniczo porzucenie na reportażu o zbiorowym życiu kobiet na Pawiaku, brak epickiego dystansu i syntezy, która mogłaby ukazać istotną prawdę martyrologii. Według J. Preger Gojawiczyńska dała jeszcze jedną powieść obyczajową. "Na małym odcinku kobiecym nie widzimy całej wielkości tego zła, które wyrządzono człowiekowi w Polsce. Zbyt mało dowiadujemy się o sile, abyśmy mogli mieć istotnie obraz walki o człowieka i kulturę, ujrzeć cały rozmiar zagrożenia. Ujęcie sprawy przez pryzmat psychologii kobiety miejskiej wydaje się zbyt wąskie". Krytycznie oceniono również wyraz ideowy utworu, podkreślając iż "dominującym nurtem światopoglądowym powieści jest fatalizm i to fatalizm pesymistyczny" (W. Mach).

B. DUDZIŃSKI: Ludzie za kratą. "Pobudka", nr 13/14. -
 K. BRANDYS: Okrutna książka. "Kuźnica", 1946 nr 3. - J. BRZOSTOWSKA. "Warszawa" 1946 nr 1. - K. Cz. /K. CZACHOWSKI/. "Lewy Tor" 1946 nr 1/2. - S. KISIELEWSKI: Realizm bezinteresowny. "Tyg. powsz." 1946 nr 8. - W. MACH: Ślad Syzyfa. "Odrodz." 1946 nr 1. - R. MATUSZEWSKI. "Wiedza i Życie" 1946 nr 7. - J. PREGER. "Twórcz." 1946 z. 1.

245

GRUDZIEŃ

1 P o w s t a n i e p i s m a "K u l t u r a". Pismo poświę-

128/45

cone kulturze radzieckiej ukazało się w Krakowie nakładem Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, redagowane przez Komitet. W 1945 r. ukazały się 2 numery, które obok artykułów o literaturze i kulturze rosyjskiej oraz informacji o życiu kulturalnym ZSRR zawierały przekłady poezji rosyjskiej dokonane ^{m.in.} przez J. Kota, A. Sandauera, J. Tuwima, ~~B. Żyranika~~.

Pismo przestało wychodzić w czerwcu 1946 r.

246

4 Wystawa "Książka Ocalała" w Bibliotece Publicznej w Warszawie. Wystawa obejmowała następujące działy: autografy pisarzy polskich, rozwój formy książkowej od XV w. stare druki polskie, kolekcje specjalne, książki dla dzieci, książki specjalnie tępiowane przez okupanta.

247

4 20-lecie śmierci Władysława S. Reymonta. W Warszawie, w sali konferencyjnej KRN urządzona została ku czci pisarza 2 XII uroczysta akademii, które organizatorami było Koło Związku Młodzieży Wiejskiej "Wici", oraz Koło Związku Zawodowego Pracowników Państwowych przy Ministerstwie Rolnictwa.

Z okazji rocznicy czasopisma literackie zamieściły m. in. następujące artykuły: J. Krzyżanowskiego: Twórca "Chłopów", "Rzeczposp.", nr 328, Z. Skwarczyńskiego: W dwadzieścia lat później, "Wieś", nr 20, K. Wyka: Żywotne tradycje prozy polskiej, "Odrodz.", nr 53.

248

4 Inauguracja Instytutu Włoskiego i Towarzystwa Dantego Alighieri w Krakowie. Prezesem Towarzystwa był J. Dąbrowski. Na inauguracji, w której uczestniczył ambasador Włoch E. Reale, Z. Jachimecki wygłosił odczyt pt. O stosunkach polsko-włoskich na polu muzyki.

249

6 - 13 I Zjazd Polskiej Partii Robotniczej w Warszawie. W Zjeździe uczestniczyło 1 087 delegatów z głosem decydującym i 437 z głosem doradczym. Zjazd

otworzył sekretarz generalny KC W. Gomułka, a następnie przemówienia powitalne wygłosili: Prezydent KRN B. Bierut, Premier E. Osóbka-Morawski, Naczelny Dowódca Marszałek M. Żymirski oraz przedstawiciele partii i stronnictw: J. Cyrankiewicz (PPS), W. Baranowski (SL), W. Rzymowski (SD), S. Mikołajczyk (PSL), Z. Felczak (SP). Zjazd wysłuchał sprawozdania politycznego KC wygłoszonego przez W. Gomułkę, sprawozdania organizacyjnego KC wygłoszonego przez R. Zambrowskiego, oraz referatów: H. Minca: Centralne zagadnienia i perspektywy gospodarcze Polski demokratycznej, E. Ochaba: Praca partii na wsi, Z. Kliszki: O projekcie statutu PPR i A. Kowalskiego: Praca wśród młodzieży. Zjazd nakreślił perspektywy dalszych przemian społecznych i rozwoju gospodarczego Polski, uchwalił statut PPR oraz wybrał Komitet Centralny z W. Gomułką jako sekretarzem generalnym.

W dyskusji nad referatem politycznym W. Gomułki poruszone zostały m. in. problemy związane z postawą inteligencji wobec przemian zachodzących w Polsce Ludowej oraz stosunkiem PPR do inteligencji. Referując sprawę odbudowy szkolnictwa i dalszych zadań w tym zakresie W. Bienkowski zwrócił uwagę, iż na terenie nauczycielstwa reakcja często znajduje posłuch i czyni z elementów inteligenckich narzędzie swojej akcji. "Teren nauczycielski jest tym terenem - podkreślał - na który partia musi zwrócić szczególną uwagę. My nie będziemy walczyć z nauczycielstwem, ale musimy tych nauczycieli wychować, musimy wydobyć to, co będzie przydatne do budowy demokratycznej Polski i odrzucić dopiero tę resztę, która się nam na nic w naszej Polsce demokratycznej nie przyda". ("Głos Ludu", nr 328).

Krytykę przejawiających się ówczesnie w Partii nastrojów antyinteligencyjnych, które znalazły wyraz również na Zjeździe, przeprowadził w przemówieniu końcowym W. Gomułka, zarysowując jednocześnie program działalności PPR na froncie inteligencji, obejmujący cały zespół propozycji praktycznych. "http://rcin.org.pl - stwierdzał - obserwowałem

reakcję zjazdu, najwyższego organu naszej partii, na przemówienie towarzysza Bieńkowskiego. Nie mogę powiedzieć, że byłem zachwycony tą reakcją sali. Gdy szukamy naszych brzoźów w partii, to trzeba, moim zdaniem wskazać, że najslabszy nasz punkt jest właśnie na odcinku inteligencji. To ^{jest} źle, towarzysze. To jest słabość naszej partii. Do tego, niestety, musimy się przyznać. Trudno ^{tutaj} się włąębić w przyczyny i szukać źródeł tego wszystkiego, dlaczego inteligencja nie garnie się do nas masowo. ^{tych} źródeł jest bardzo wiele. Towarzysze znajdują bardzo cenne uwagi i odpowiedzi w różnych organach naszej inteligenckiej prasy.

" Stwierdzam, że nie można mieć jakiegoś negatywnego stosunku do inteligencji wogóle. Przeciwnie, trzeba partię naszą całkowicie przestawić na pozytywny stosunek do inteligencji. [Towarzysze, jest wśród inteligencji grupa czy warstwa, część inteligencji, na którą, — rzecz jasna — liczyć nie można, która jest związana z reakcją, ze starym światem, która jest jej mózgiem ideologicznym. Tej części my zdobyć nie chcemy i nie zdobędziemy. Ale jest wśród szerokich mas inteligenckich grupa najszersza, która nie jest zdecydowana, która jest niezadowolona, ale nie jest wgruncie rzeczy reakcyjna. My jako partia robotnicza, jako partia przodująca musimy pomóc tej inteligencji w przezwyciężaniu jej wahan. Trzeba na tym odcinku mieć pewien plan, przemyślany plan pracy, który na każdym terenie będzie inaczej stosowany, gdyż jest on uzależniony od konkretnych warunków. Ale ogólna tendencja powinna być taka, aby przyciągnąć tych ludzi do siebie różnymi sposobami. Towarzysze! Nie wahałbym się nawet zaprosić tego czy innego naukowca, który może mieć zupełnie inne poglądy od nas, czy nawet wrogie nam poglądy, do robotników na odczyty o określonej treści. [Niech przyjdą do robotników, niech się przypatrzą i zetkną z ich życiem. Zależy nam na tym, aby zdobyć inteligencję. Niektórzy słusznie krytykowali] zresztą tutaj stosunki na wyższych uczelniach. Prawdą jest, że są tam profesorowie reakcyjni. Ale my przecież profesorów na kursach nie doksztalcimy. Profesorowie zdobywają kwalifikacje w ciągu długich lat, my zaś jesteśmy u władzy dopiero niewiele czasu. My dopiero musimy wychować naszych

profesorów i wychowamy ich na pewno, ale dopiero po latach, po okresie potrzebnym na wychowanie profesora. Musimy pracować przy pomocy tych profesorów, którzy są, bo nauki nie przexwiemy.

Istnieją setki i tysiące sposobów na to, aby na nich oddziaływać, aby nie pozwolić prowadzić reakcyjnej roboty. Jednym z głównych i najważniejszych sposobów jest rozwinięcie naszej pracy wśród młodzieży szkolnej i akademickiej. Jeżeli tam będziemy mieć mocne poparcie, to młodzież będzie oddziaływać na profesorów.

Zagadnienie nauczycieli to bardzo istotne zagadnienie. Nauczyciel, zwłaszcza na wsi, jest człowiekiem, który swoim poziomem umysłowym przewyższy mieszkańców wsi. Toteż ludzie czekają na to, co nauczyciel powie, bo to, co powie nauczyciel, jest widocznie dobre i słuszne. Tutaj towarzysze mówili, że sporo nauczycielstwa znajduje się w szeregach PSL i prowadzi reakcyjną agitację. Ze stwierdzonego faktu trzeba wyciągnąć określone wnioski. Trzeba znaleźć formy i sposoby na to, ażeby nauczyciela odciągnąć od działalności reakcyjnej czy od stronnictwa, które nie prowadzi demokratycznej pracy. Cały szereg organizacji partyjnych ma już w tej dziedzinie ładne osiągnięcia. Wówczas gdy poświęcimy temu zagadnieniu należytą uwagę, wyrośniemy również sami jako partia". (*"Głos Ludu"*, nr 329).

250

8 U t w o r z e n i e K o m i t e t u K u l t u r a l n e g o R a d y M i n i s t r ó w. Zadaniem Komitetu, w skład którego wchodził ministrowie: Oświaty, Kultury i Sztuki oraz Informacji i Propagandy, miało być m. in. zajęcie się odbudową księgozostanu Polski i ustalanie kolejności pozycji w planach wydawniczych.

251

14 - 16 P i e r w s z y p o w y z w o l e n i u O g ó l n o k r a j o w y Z j a z d D z i e n n i k a r z y w W a r s z a w i e. Na zjeździe uchwalono Statut Związku Zawodowego Dziennikarzy RP oraz podjęto szereg uchwał m. in. w sprawie powołania Instytutu Prasoznawczego i pisma organizacji dziennikarskiej (*"Prasa Polska"* zob. poz. ~~47~~).

<http://rcin.org.pl>

252

15 Nadanie prof. dr Kazimierzowi Nitschowi tytułu doktora honoris causa przez Uniwersytet paryski. Tytuł ten otrzymał równocześnie prof. dr S. Pieńkowski.

153

15 Inauguracja roku akademickiego na Uniwersytecie Poznańskim. W uroczystej inauguracji udział wzięli przedstawiciele władz cywilnych, wojskowych oraz świata naukowego. Po przemówieniu rektora prof. dr S. Dąbrowskiego, który omówił działalność Uniwersytetu w czasie okupacji i prace organizacyjne po wyzwoleniu, wykład inauguracyjny pt. Hołd pruski wygłosił prof. dr Z. Wojciechowski.

Dziekanem Wydziału Humanistycznego był prof. dr K. Tymieniecki, a prodziekanem prof. dr R. Pollak. Obowiązki dyrektora —>

Seminarium Języka Polskiego pełnił prof. dr M. Rudnicki, dyrektorami Seminarium Historii Literatury Polskiej byli prof. dr R. Pollak i prof. dr Z. Szwejkowski. 254

- 16 Inauguracja roku akademickiego na Uniwersytecie Warszawskim. W uroczystości wzięli udział członkowie KRN, Rządu, oraz liczni przedstawiciele świata kultury i sztuki. Otworzył zebranie rektor prof. dr S. Pieńkowski, który też złożył sprawozdanie z działalności Uniwersytetu podczas okupacji i odczytał listę strat, obejmującą 163 nazwiska. W imieniu prezydium KRN przemówił wiceprezydent W. Barcikowski, a w imieniu profesorów uniwersytetu paryskiego prof. Francastel. Wykład inauguracyjny pt. Promienie kosmiczne wygłosił prof. dr Białobrzeski.

Dziekanem Wydziału Humanistycznego był prof. dr K. Michałowski, Kierownikiem Seminarium Historii Literatury Polskiej prof. dr J. Krzyżanowski, Kierownikiem Seminarium Języka Polskiego - prof. dr W. Doroszewski. 255

- 24 Wznowienie działalności bibliofilskiej Jana z Bogumina Kuglina. Pierwszą książką wydaną przez Kuglina po wojnie był tom Z. Bednorza Glossy Śląskie. 256

- 25 Otwarcie Teatru Miejskiego we Wrocławiu, w gmachu dawnej opery niemieckiej. ^{Dyrektorem był T. Trzeciński.} Jako pierwszą wystawiono sztukę R. Niewiarowicza I co z takim robić w reż. autora, scen. J. Kassaraba.

Oficjalnie zainaugurowano pierwszy sezon 6 I 1946 r. wystawieniem Ślubów panińskich A. Fredry. 257

30 Zmarł w Katowicach Ludwik Kobiela (ur. 1897) literat, były prezes Oddziału Śląskiego ZZLP. (Dane bio- bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. II s. 140).

A. WIDERA: Wspomnienie o L. Kobieli. "Gaz. rob." 1946 nr 186.

258

31 Zmarł w Krakowie Tadeusz Hiż (ur. 1883), literat i dziennikarz. (Dane bio- bibliograficzne podaje Słownik współczesnych pisarzy polskich, t. 1 s. 674 - 675).

Śmierć znanego dziennikarza. "Dz. łódz.", nr 10. - "Dz. pol.", nr 4.

259

31 Konkurs Polskiego Związku Zachodniego w Poznaniu. Konkurs na prace naukowo-popularne i literackie o Ziemiach Zachodnich odzyskanych został ogłoszony 26 VI. Nadesłano 15 prac naukowo-popularnych i 134 utwory literackie. Sąd konkursowy pod przewodnictwem R. Pollaka nie przyznał ^{pierwszej} I nagrody; ~~drugą~~ ^{II} nagrodę (8 tys. zł) otrzymał Z. Bednorz za pracę Śląsk wierny Ojczyźnie, III nagrodę otrzymała M. Czekańska za Było i będzie nasze. Wśród utworów literackich odznaczono jedynie słuchowisko radiowe M. Szczepkowskiej Owoce burzy przyznając autorce 3 tys. zł, ~~oraz wyróżniono utwory: L. Sobocińskiego Ziemia Mazurska za drutami, S. Matysika Chłopcy z pogranicza i A. J. Kamińskiego dramat Sąsiedzi.~~

260

- Pierwodruk dramatu Stanisław i Bogumił Marii Dąbrowskiej. W zeszycie grudniowym (z. 5) "Twórczości" ukazał się akt I dramatu; dalsza część została wydrukowana w zeszycie styczniowym następnego roku.

261

- Powstanie pisma "Arkona", miesięcznika poświęconego kulturze i sztuce. Pismo o charakterze regionalnym, zajmujące się szczególnie sprawami Pomorza, ukazało się w Bydgoszczy nakładem zespołu "Arkony". W skład kolegium redakcyjnego wchodziło: M. Turwid, S. Brzęczkowski, A. Bukowski, A. Dziennisiuk, A. Kowalkowski, J. Piechocki. Numer 1/2 (listopad-grudzień) zawierał m. in. artykuły K. Górskiego, S. Helszczyńskiego, A. Rogalskiego, wiersze A. Iwańskiej, A. Kowalkowskiego, J. Maślińskiego, F. Grotta, prozę M. Zydlera, a ponadto bogatą kronikę życia kulturalnego i artystycznego Bydgoszczy, Torunia, Inowrocławia, Wybrzeża, Zachodniego Pomorza.

M. TURWID: Milczenie zostało przerwane. "Ilustr. Kur. pol.", nr 56.

262

- Wznowienie kwartalnika "Zaranie Śląskie". Wydany przez Instytut Śląski z zasiłku Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty ukazał się w Katowicach rocznik XVI pisma założonego w 1908 r. Redaktorem był R. Lutman, sekretarzem redakcji J. Lewański. Z kwartalnikiem poświęconym przede wszystkim sprawom kulturalnym nowego, zjednoczonego Śląska nawiązali współpracę głównie pisarze i krytycy przebywający na tym terenie: Z. Bednorz, Z. Hierowski, S. Kasztelowicz, W. Ogrodziński, Z. Obrzud, E. Osmańczyk, W. Żukrowski. W numerze 1 opublikowane zostały też wiersze młodych poetów zgrupowanych w Kole Literackim przy Oddziale Śląskim ZZLP: J. Orszulok, B. Gumajerówny, R. Leszczyńskiego, W. Szkaradkówny.

263

- Dymy nad Birkenau Seweryny Szmaglewskiej. Książka została oceniona bardzo wysoko przez krytykę, która jednogłośnie podkreślała ^{dużą wartość} ~~wyjątkowość~~ i ~~ważność~~ utworu w porównaniu z innymi publikacjami obozowymi. "Dymy nad Birkenau

- pisał W. Mach - nie są dziełem dedykowanym śmierci i nienawiści; są aktem potężnej woli życia i wyznaniem najszlachetniejszego humanizmu". Jako walory książki wskazywano ogólnie głęboką prawdę, skrupulatną wierność w opisie rzeczywistości obozowej i dyskrecję autorki wobec siebie, słuszność w ocenie i kwalifikacji zjawisk, duże walory artystyczne. E. Korzeniewska zwracała uwagę, iż z troski o sprawiedliwe pokazanie rzeczywistości "przedmiotem opisu staje się przede wszystkim zbiorowość". Podejmowane przez niektórych recenzentów rozważania nad gatunkiem utworu rozstrzygnął K. Wyka, wskazując, iż utwór jest artystycznie kształtowaną powieścią. "Dymy nad Birkenau są i pozostaną znamiennym świadectwem takiego stanowiska wobec świata - stwierdzał - które jest fundamentem realistycznej sprawiedliwości w sztuce. Niechęć do egotycznego i indywidualistycznego komentarza, pełny szacunek dla prawdy świata i dla prawdy oraz cierpień drugich, to są dwa ośrodki główne tej sprawiedliwości" /.../ doniosłość moralna stanowisk, z których ta książka jest napisana, równa jest ich doniosłości artystycznej w procesie formowania się obecnej prozy polskiej".

Z. KARCZEWSKA-MARKIEWICZ. "Rzeczposp.", nr 354. - W. GRODZIENSKA: Książka o Oświęcimiu. "Kuźnica" 1946 nr 3. - E. KOCWA: Książka głęboko ludzka. "Tyg. powsz." 1946 nr 4. - E. KORZENIEWSKA: Prozaicy i okupacja. "Kuźnica" 1946 nr 23. - W. MACH: Opowieść o najtrudniejszym zwycięstwie. "Odrodz." 1946 nr 4. - H. VOGLER: Liryka i piekło. "Dz. pol." 1946 nr 69. - K. WYKA: Pogranicze powieści. "Twórcz." 1946 z. 2.

264

- Noc Jerzego Andrzejewskiego. Tom, na który składały się 3 opowiadania: Przed sądem i Apel napisane w czasie wojny oraz Wielki Tydzień, został uznany przez krytykę za osiągnięcie dużej miary. M. Dąbrowska, oceniając Noc jako

wielki krok naprzód w twórczości autora, podkreślała, że jest to pierwsza udana próba artystycznego kształtowania doświadczeń lat wojny. Tak K. Wyka, jak i J. Kott wskazywali, iż opowiadania zawarte w tomie świadczą o rozwoju artystycznym pisarza w kierunku realizmu. "/.../ ustawione w tym porządku, w jakim Andrzejewski je kładzie i w jakim były pisane - stwierdzał Wyka - oznaczają te opowiadania wyraźną^{ie} drogę od prozy całkowicie pogrążonej w intencji i najbardziej tajnej psychologii do prozy pragnącej kształtować dostrzegalny, wymierny obraz rzeczywistości. Na przestrzeni tego tomu raz jeszcze powtarzają drogę od psychologizmu do realizmu". Według Kotta, Wielki Tydzień, w którym "analiza społeczna jest dostatecznie zróżnicowana i bogata, aby odwrócić dotychczasowe proporcje i dramat postaw duchowych przekształcić w dramat historyczny grupy społecznej", był "pierwszym świadectwem nowego realizmu polskiej prozy".

M. DĄBROWSKA. "Warszawa" 1946 nr 1. - J. DOBRACZYŃSKI: Nadzieje wśród nocy. "Dzisiaj i Jutro" 1946 nr 11. - E. KORZENIEWSKA: Prozaicy i okupacja. "Kuźnica" 1946 nr 23. - J. KOTT: Droga do realizmu. "Kuźnica" 1946 nr 8. - S. LICHANŃSKI. "Wieś" 1946 nr 8. - W. MACH: Noc bez świtu. "Odrodz." 1946 nr 5. - Z. STAROWIEYSKA-MORSTINOWA: Książka o nieładzie serc. "Tyg. powsz." 1946 nr 8. - K. WYKA: Pogranicze powieści. "Twórcz." 1946 z. 2. - K. W. ZAWODZIŃSKI: Rzut oka na literaturę polską 1945 r. Poznań 1946 s. 48 - 53. - P. HULKA-LASKOWSKI: Zstąpienie do piekieł. "Dz. lud." 1946 nr 135. - E. JASTRZĄB: Dobre i złe. "Tyg. powsz." 1946 nr 17.

- Droga wiodła przez Narwik Ksawerego Pruszyńskiego. Książka wydana przez "Wiedzę" jako tom 1 serii "Za waszą wolność i naszą" była wznowieniem utworu wydanego w Londynie w 1941 r. W licznych recenzjach koncentrowano

głównie uwagę na ukazany przez Pruszyńskiego obrazie "procesów myślowych i przemian duchowych" żołnierzy polskich, którzy brali udział w kampanii norweskiej 1940 r. Przyznając książce dużą wartość dokumentarną Z. Bieńkowski pisał: "Pruszyński potrafił przedstawić dramat pokolenia, które musiało walczyć ze zwątpieniem po to, aby umierać, potrafił ukazać wymiary tego zwątpienia". Krytycznie ocenił książkę K. Wyka wskazując, iż nie jest ona właściwie powieścią, gdyż "cierpi na niedosyt faktów typowych a przerost komentarza". "Pruszyński posiada ogromny temperament i świeżość intelektualną - stwierdzał dalej Wyka - Jednakże temperament jego prozy artystycznej jest całkiem odległy od tej świeżości myślowej. Pochodzi z całkiem innych tradycji: tych, które się wywodzą z zupełnie antyintelektualnego, czysto biologicznego temperamentu à la Sienkiewicz, a kończą zazwyczaj na Kossakach. Jest to temperament pozorny, Gatunek prozy ruchliwy tylko po wierzchu, ale sztywny wewnątrz".

Z. BIENKOWSKI: Droga przez zwątpienie. "Odrodz." 1946 nr 7.
 - S. R. DOBROWOLSKI. "Pol. zbroj." 1946 nr 31. - B. DUDZIŃSKI:
O tych spod Narvik. "Głos Ludu" 1946 nr 34. - M. JARCZYŃSKA.
 "Tyg. powsz." 1946 nr 28. - R. MATUSZEWSKI: Dokąd wiedzie ta dro-
 ga? "Kuźnica" 1946 nr 11. - G. TIMOFIEJEW. "Pobudka" 1946 nr 8.
 - K. WYKA: Pogranicze powieści. "Twórcz. 1946 z. 2. 266

- Pisma zebrane Tom F Cypriana Norwida. Odbity w 1911 r. Pism prozą dział drugi O sztuce i literaturze w opracowaniu Miriama zachował się częściowo w drukarni W. L. Anczyca, został zbroszurowany i wypuszczony do sprzedaży przez wydawnictwo J. Mortkowicza w liczbie 725 egzemplarzy. Opisuując tragiczne losy pism Norwida, w recenzjach podkreślano wagę wydania tomu wraz z komentarzem Miriama opartym o źródła w większości już nie istniejące. "/.../ zachowanie się i ukazanie po

tylu latach fragmentu pięknych zamierzeń Przesmyckiego pozwolą ufać - pisał J. Krzyżanowski - że plany jego znajdą realizatorów i nareszcie będzie można uchwycić "kompleks" Norwida nie drogą problematycznych domysłów, lecz na podstawie ustalonych tekstów".

S. P. KACZOROWSKI: Norwid ocalony. "Warszawa" 1946 nr 4. -
J.K-i /J. KRZYŻANOWSKI/: Norwid dopełniony. "Nauka i Sztuka"
1946 nr 3. - H. MALEWSKA. "Tyg. powsz." 1946 nr 3. - K. WYKA:
Tom, który był mityczny. "Odrodz." 1946 nr 15.

207

Ruch wydawniczy

Rok 1945 przyniósł odrodzenie polskiego ruchu wydawniczego. Niemal bezpośrednio po wyzwoleniu wznowiły działalność wydawniczą niektóre przedwojenne firmy, zaczęły rozwijać się na dużą skalę obok prywatnych nowe wydawnictwa oparte na zasadach spółdzielczych, przede wszystkim "Czytelnik" i "Książka" założone w Lublinie w 1944 r., a następnie "Nasza Księgarnia" i "Wiedza", przystąpiły wreszcie do wydawania pism i książek, a nawet całych serii liczne stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz instytucje i urzędy państwowe. Dopuszczenie do działalności wydawniczej firm prywatnych i ich przewaga zdecydowały o żywiołowości produkcji nie uzgadnianej między wydawnictwami ^{jak} również o całkowitej bezplanowości, gdyż państwo nie wpływało na kierunek pracy wydawców i nie planowało wydawnictw ani w skali ogólnopaństwowej, ani w zrzeszeniu branżowym.

Ogółem w 1945 r. zostało wydanych 1078 książek o ogólnym nakładzie 10,4 milionów egzemplarzy (w 1944 r. ukazało się zaledwie 29 książek o nakładzie 0,1 miliona egzemplarzy) ^{*}. Literatura piękna - 175 pozycji, stanowiła 16,6% ogólnej produkcji książek. Z tego na wydawców prywatnych przypadało 85 książek, na spółdzielnie wydawnicze - 42, na stowarzyszenia i organizacje społeczne - 28, na instytucje i urzędy państwowe - 20.

Największą działalność na polu wydawania literatury pięknej spośród wydawnictw spółdzielczych rozwinęły: Spółdzielnia Wydawnicza "Czytelnik" (Warszawa), Spółdzielnia Wydawnicza "Książka" (Łódź), Spółdzielnia Księgarska "Czytelnik" (Kraków); spośród wydawnictw prywatnych: Gebethner i Wolff (Warszawa), E. Kuthan (Warszawa), S. Kamiński (Kraków), "Przełom" (Kraków). "Odrodzenie" (Katowice). Ponadto po kilka utworów literackich ukazało się na-

*Dane według A. Bromberga Książki i wydawcy. Warszawa 1958.

kładem ZZLP, Instytutu Śląskiego, Instytutu Naukowo-Społecznego w Radomiu, ZNP i in.

Z przedwojennych serii wydawniczych zostały wznowione: Biblioteczka Uniwersytetów Ludowych oraz Polska i Świat Współczesny. Biblioteka Młodzieży (Gebethner i Wolff), seria Pod znakiem poetów (Wydawnictwo J. Mortkowicza) i bibliofilska Biblioteka Jana z Bogumina Kuglina. Rozpoczęto wydawanie nowych serii popularnych obejmujących utwory polskich klasyków: Biblioteka Arcydzieł Literatury Polskiej ("Przełom"), Biblioteka Młodego Czytelnika ("Czytelnik"), Biblioteka Szkolna (ZNP Okręgu Śląskiego), Biblioteka Teatrów Amatorskich ("Odrodzenie"), Biblioteka "Wici" (Związek Młodzieży Wiejskiej RP).

Wydania klasyków stanowiły 36% literatury pięknej. Były to oprócz tomu Pism zebranych C. Norwida (zob. poz. 267/45) wydania popularne, przeznaczone przede wszystkim dla młodzieży: J. Bliźnińskiego Ciotka na wydaniu, A. Fredry Pan Geldhab i Zemsta, J. Kasprowicza Wybór poezji, M. Konopnickiej Pan Balcer w Brazylii oraz poszczególne nowele, Z. Krasińskiego Nie boska komedia, Przedświt, Psalmy przyszłości, J. I. Kraszewskiego Krzyżacy, Dziecię starego miasta i Stara baśń, A. Mickiewicza Ballady i sonety, Grażyna, Konrad Wallenrod, Księgi Narodu i Pielgrzymstwa Polskiego, Pan Tadeusz, J. Niemcewicza Powrót posła, A. Oppmana Legendy warszawskie, liczne nowele B. Prusa, H. Sienkiewicza Krzyżacy oraz poszczególne nowele, J. Słowackiego Mazepa, W. Syrokomli Urodzony Jan Dęboróg, Sz. Szymonowicza Żeńcy, K. Ujejskiego Maraton, S. Wyspiańskiego Wesele, F. Zabłockiego Sarmatyzm, S. Żeromskiego poszczególne opowiadania.

Wznowień literatury 20-lecia ukazało się niewiele (10%): H. Boguszewskiej Za zielonym wałem, T. Boya-Żeleńskiego Znasz-li ten kraj, W. Broniewskiego Troska i pieśń, M. Czeskiej-Maczyńskiej W obronie Gdańska, M. Dąbrowskiej Dzieci ojczyzny i Marcin

Kozera, H. Górskiej Nad czarną wodą, G. Morcinka Dzieje węgla oraz Iysek z pokładu Idy, Z. Nałkowskiej Granica, J. Parandowskiego Trzy znaki zodiaku.

W literaturze współczesnej, która stanowiła 54% całej literatury pięknej, przeważały tomiki wierszy związanych tematycznie z przeżyciami okupacji hitlerowskiej, walkami partyzanckimi oraz żołnierską drogą do Ojczyzny Armii Polskiej w ZSRR. Były to m.in.: M. Castellati: Pole Mokotowskie, J. Lau: U płomienia, W. Machejek: Leśne oczy, E. Osmańczyk: Walka jest zwycięska, J. Ozga-Michalski: Oberek świętokrzyski, J. Ożóg: Kraj, L. Pasternak: Lata powrotu, L. Pasternak: Piosenki żołnierskie, J. Nacht-Prutkowski: Od Lenino do Berlina, R. Sadowski: Życie - naprzeciw, S. Skoneczny: Z lasu, W. Szewczyk: Posągi, A. Włodek: Najcichszy sztandar, W. Zechenter: Strzepy okupacji oraz antologie: Wiersze i pieśni Armii Ludowej, Wiersze i pieśni Pierwszej Armii Polskiej w ZSRR, Z lat wojny (zob. poz. 172/45).

Ponadto ukazały się zbiory wierszy: Z. Bienkowskiego Sprawa wyobraźni, Cz. Miłosza Ocalenie, A. Nowickiego Podróż do świętej ziemi, J. Przybosia Miejsce na ziemi (zob. poz. 145/45), A. Słonimskiego Wiek klęski, A. M. Swinarskiego Przekleństwo morza.

Prozy ukazało się zaledwie 11 pozycji: J. Andrzejewskiego Noc (zob. poz. 265/45), J. Broniewskiej Czołg porucznika Kukułki, K. Bunscha Dzikowy skarb, M. Czannerle Między zimą a wiosną, P. Gojawiczyńskiej Krata (zob. poz. 245/45), W. Kowalskiego Bestia, J. Kurka Janosik, S. Nadzina Opowiadania frontowe, K. Pruszyńskiego Droga wiodła przez Narwik (zob. poz. 266/45), S. Szmaglewskiej Dymy nad Birkenau (zob. poz. 264/45), W. Wasilewskiej Tęcza, J. Wiktora Ożywcze krynice, X. Żytomirskiej Jan i Małgorzata.

Wydane zostały też 3 dramaty: F. Bienkowskiej Wiosna 1944

(zob. poz. 221/45), A. Ważyka Stary dworek (zob. poz. 222/45),
i J. Wirskiego Powrót.

Przekładów z wszystkich języków w zakresie literatury pięknej dla dorosłych ukazało się zaledwie 11, w tym z literatury amerykańskiej 2 powieści M. Branda i 4 J. Londona; z angielskiej - Defoe'a Robinson Kruzo; z francuskiej R. Garaudy: Komunizm i odrodzenie kultury francuskiej (tłum. J. Kott); z hiszpańskiej antologia Hiszpania walcząca (tłum. Z. Szleyen); z literatury rosyjskiej Lutnia Puszkina w tłum. J. Tuwima oraz pierwszy polski przekład poematu W. Majakowskiego Dobrze dokonany przez A. Sandauera w czasie okupacji.

Podobnie jak w 1944 r. odbudowa środków masowego przekazu ~~była~~ ^{była} podejmowana w 1945 r. niemal bezpośrednio po wyzwaniu kolejnych terytoriów, równoległe do posuwania się frontu. Intensywną akcję podjęły w tym zakresie obok urzędów i instytucji państwowych również partie polityczne, młodzieżowe organizacje społeczno-polityczne, towarzystwa kulturalno-oświatowe, związki zawodowe, których wysiłki szły przede wszystkim w kierunku zdobycia i uruchomienia bazy materialno-technicznej prasy, radia, teatru, kina, zagospodarowania ośrodków, szkolenia kadry wykwalifikowanych pracowników a równocześnie zabezpieczania rozproszonych przez wojnę dzieł sztuki, zbiorów bibliotecznych i muzealnych, rewindykowania skarbow narodowej kultury wywiezionych przez Niemców.

P r a s a. Ogółem ukazywało się w Polsce 376 czasopism; przeważały miesięczniki - 134 i tygodniki - 74. Liczba dzienników łącznie z pismami wychodzącymi 2 do 4 razy w tygodniu wynosiła 42 ^{tytuły.} ~~pisma~~

Przed wszystkim ^{Były to} pisma ogólnoinformacyjne, polityczne i polityczno-społeczne ^{w liczbie} 100, w tym wydawanych przez PPR - 12, PPS - 15, PSL - 4, SL - 3. Z czasopism o innym charakterze ukazywało się m. in. 21 czasopism naukowych i popularno-naukowych, 18 pedagogicznych i oświatowych, 13 literackich, 7 artystycznych, teatralnych i radiowych, 2 humorystyczno-satyryczne. Najwięcej czasopism ⁹⁹ - ~~117~~ było wydawanych w samej Warszawie, następnie w województwie krakowskim (43), poznańskim (40), w mieście Łodzi (39). Najmniej, ilościowo prasę posiadały województwa białostockie i szczecińskie (po 4 periodyki).

T e a t r. Działalność rozwijało ogółem 44 teatry, w tym 34 dramatyczne i 10 kukiełkowych. Najwięcej teatrów powstało w województwie krakowskim (9), na Śląsku (5), w miastach: Warszawie (5) i Łodzi (5). Tylko po jednym teatrze dramatycznym posiadały województwa olsztyńskie i wrocławskie. Teatry były w większości finansowa-

184

ale też przez instytucje społeczne przez samorządy terytorialne (teatry miejskie i wojewódzkie),^V jak Towarzystwo Uniwersytetów Robotniczych, i częściowo subwencjonowane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki.. Liczba widzów wyniosła ogółem w 1945 r. 400 tys. widzów.

K i n a. Czynnych było na terenie Polski ogółem 403 kina; liczba widzów wyniosła 36 718 tys. Ogromna większość kin znajdowała się na terenie miast - 354, (widzów 35 204 tys.) na wsi czynnych było jedynie 49 kin (widzów 1 514 tys.). Pierwsze miejsce pod względem ilości kin zajmował Śląsk, na terenie którego czynnych było 70 kin (widzów 6 856 tys.) przy czym kin wiejski było tu 25 (widzów 1 083 tys.) co przewyższyło ilość kin wiejskich ^{wszystkich} w pozostałych województwach. Dużą liczbę kin posiadały następnie województwa: poznańskie (52), krakowskie (41), wrocławskie (40); najmniejszą ilość kin znajdowała się w województwie białostockim (3), olsztyńskim (5).

W obiegu były ogółem 172 filmy pełnometrażowe ~~455~~ (522 kopie) i 136 krótkometrażowe (1143 kopie), w tym produkcji polskiej przed wojennej 39 filmów pełnometrażowych, fabularnych i 59 krótkometrażowych. (43 kroniki filmowe).

R a d i o. Do końca 1945 r. uruchomiono 9 stacji nadawczych: Kraków, Katowice I, Poznań, Bydgoszcz, Warszawa I, Warszawa III, ~~Gdańsk~~ Gdański, Łódź, Katowice. Liczba radioabonentów wynosiła ogółem 168 210, w tym posiadających radioodbiorniki lampowe 146 097, posiadających detektory - 3 109, posiadających głośniki domowe - 19 004. Najwięcej radioabonentów przypadało na Poznańską ~~Delegację~~ Okręgową Polskiego Radia - 40 809; następne miejsca zajmowały Dyrekcje Okręgowe: Katowicka - 29 628, Łódzka - 26 818, Bydgoska - 18 142, Krakowska - 16 253. Najmniej radioabonentów znajdowało się na terenie Dyrekcji Okręgowej Olsztyńskiej - 959, i Białostockiej - 2 433. Liczba radioodbiorników na 1000 mieszkańców wynosiła 7,1.

M u z e a. Ogółem istniało na terenie Polski 105 muzeów, z tym jednak, iż otwartych dla publiczności było jedynie 35, w tym pań-

stwowych - 11, samorządu terytorialnego - 16, towarzystw i fundacji - 5, instytucji kościelnych - 3. Nadal trwała akcja ~~zrywania~~ Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz odpowiednich urzędów wojewódzkich i powiatowych zabezpieczania zabytkowych przedmiotów znajdujących się w dworach oraz ochrony dzieł sztuki. ~~W okresie~~ Po ustaniu działań wojennych rozpoczęto zabiegi w celu rewindykacji zbiorów muzealnych i bibliotecznych wywiezionych przez okupanta.

Ruch kulturalno-oświatowy. Pod koniec roku czynnych było ok. 4500 świetlic i 350 Domów Kultury. Ministerstwo Informacji i Propagandy posiadało we własnym zarządzie 1937 świetlic. Największa ilość świetlic - 800, czynnych była w województwie śląsko-dąbrowskim.

* Spis czasopism wychodzących w Polsce w latach 1944-1945. Oprac. przez Wydział Prasowy Ministerstwa Informacji i Propagandy. Warszawa 1946.

* Statystyka kultury 1945, 1946, 1947. Warszawa 1949 Główny Urząd Statystyczny RP <http://rcin.org.pl> Seria D z. 14.